

Міністерство освіти і науки України

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки,
управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

Матеріали Міжнародної
науково-практичної Інтернет-конференції

29 вересня 2022 р.

Полтава
2022

УДК 330.336
E45

Редакційна колегія:

С.В. Онищенко, д.е.н., професор; Л.О. Птащенко, д.е.н., професор; І.М. Крекотень, к.е.н., доцент; О.А. Маслій, к.е.н., доцент; В.В. Скриль, к.е.н., доцент.

E45 Економічна безпека: держава, регіон, підприємство:
Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 29 вересня 2022 р. – Полтава: НУПП, 2022. – 215 с.

ISBN 978-966-616-152-2

У збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції представлено результати розвитку теорії економічної безпекології, теоретичні та методологічні аспекти системотворення економічної безпеки держави, регіону та підприємства, забезпечення економічної безпеки держави, регіону, підприємства (концепції, напрями дій, способи та алгоритми), оцінювання економічної безпеки держави, регіону, підприємства.

Участь у конференції взяли представники закладів вищої освіти, наукових, фінансових установ, державних органів управління та бізнес-середовища з України, Польщі, Грузії, Естонії, Азербайджану, Хорватії.

Призначений для фахівців з економічної безпеки, науковців, викладачів, аспірантів, докторантів та студентів.

Тези надано в авторській редакції. За виклад, зміст, достовірність та відсутність плагіату у тезах відповідають автори.

УДК 330.336

ISBN 978-966-616-152-2

© Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ ВОЄННОГО СТАНУ

Варналій З.С.

МІГРАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ 9

Онищенко С.В., Бережна А.Ю., Філонич О.М.

ОЦІНКА РІВНЯ БЮДЖЕТНОЇ ТА БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА НОВІ
ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ 13

Глушко А.Д.

ДЕРЕГУЛЯЦІЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ 24

Захаркіна Л.С., Охрімчук Є.І.

АВТОМАТИЧНИЙ МОНІТОРИНГ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЄВРОПИ ЗА ДОПОМОГОЮ
ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ 28

Коба О.В.

ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В
УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ПОДОЛАННЯ 32

Романовська Ю.А.

ФРЕЙМОВА МОДЕЛЬ У РОЗКРИТТІ ЗМІСТУ ЗМІЦНЕННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МІСТА 35

Скриль В.В., Литвин А.В., Тацій М.М.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ 40

Скриль В.В., Никифорова А.В., Шаповал Т.С.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ ПІД ЧАС
ВІЙНИ 44

Скриль В.В., Тернак О.В.

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ
УКРАЇНИ 48

Білько С.С.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ
ЗАГРОЗ ВОЄННОГО СТАНУ 52

Біленька І.В.
ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ
ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ 56

Власенко В.А., Колінчук Д.В.
ПРОГРАМА МВФ ВОЄННОГО ЧАСУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 60

Перегінець Ю.Я.
ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У НАПРЯМКУ ПІДТРИМКИ
ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 64

СЕКЦІЯ 2. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Takalandze Larisa, Rudenko Olha
DIGITAL TRANSFORMATION AND THE CHALLENGES OF
EDUCATION SYSTEM 69

Птащенко Л.О., Наміг Агагейдар Огли Ісазаде
ІНВЕСТИЦІЙНО ПРИВАБЛИВИЙ СЕГМЕНТ ЕНЕРГЕТИЧНОГО
СЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ВІДБУДОВИ
УКРАЇНИ 73

Онищенко С.В., Бережна А.Ю., Філонич О.М.
УЗГОДЖЕНІСТЬ ЗАХОДІВ БЮДЖЕТНОЇ ТА МОНЕТАРНОЇ
ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ 78

Боженко В.В., Роєнко О.В.
ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ В ПРОТИПРАВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В
КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 87

Шевченко О.В.
ЗАХОДИ З ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 91

<i>Вовченко О.С.</i> КЛЮЧОВІ ТРЕНДИ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВО СТАБІЛЬНИХ БАНКІВ	95
<i>Вовченко О.С., Левкова І.М., Рубан І.О.</i> ПІДХОДИ НБУ ЩОДО СТАБІЛІЗАЦІЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ	99
<i>Хоменко Л.М.</i> ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНТЕНСИФІКАЦІЮ ТРАНСФЕРУ ІННОВАЦІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД	103
<i>Худолій Ю.С., Іващенко Ю.А.</i> ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ ТА РОЗВИТОК В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	107
<i>Косташи А.І.</i> ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД УКРАЇНИ	111
<i>Лобач Д.А., Храмова А.А.</i> НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	115
<i>Приймак А.Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	119
<i>Тацій М.С.</i> МОЖЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	123

СЕКЦІЯ 3. РИЗИКИ Й ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

<i>Козаченко Г.В.</i> СИСТЕМНІ ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	128
---	-----

Філонич О.М., Карпенко Є.А., Крекотень І.М. ЗАГРОЗИ ЕКОНОМОЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАЛИХ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	132
Ківшик О.П. ОСОБЛИВОСТІ МІНІМІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ	136
Вовченко О.С., Лук'янова А.Ю., Черноус Я.В. ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	140
Маслій О.А., Максименко А.П. ЗАГРОЗИ КРИТИЧНІЙ ЦИФРОВІЙ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ	144
Свистун Л.А., Олефіренко Т.В. БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	149
Соколов А.А. ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	151
Левкова І.М., Рубан І.О. ІНСТРУМЕНТИ ІНФЛЯЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	155
СЕКЦІЯ 4. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
Єгоричева С.Б. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДИРЕКТИВ ЄС ЩОДО ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	158
Dmytrenko Alla ECONOMIC SECURITY OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION	162

<i>Дмитренко А.В., Мороз І.М., Кравченко О.В.</i> ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	166
<i>Левченко Н.М.</i> ДІАДА ВУГЛЕЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ-ІМПОРТЕРІВ ЕНЕРГО- ТА ВУГЛЕЦЕВОСМНИХ ТОВАРІВ	170
<i>Летуновська Н.Є.</i> ІНДИКАТОРИ ПРОЯВУ НАСЛІДКІВ COVID-19 В РЕГІОНІ	174
<i>Бойківська Г.М., Саладяк К.В.</i> ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	176
<i>Глушко А.Д., Колінчук Д.В., Власенко В.А.</i> РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	180
<i>Зеленін Ю.М.</i> ДІАГНОСТИКА ВРАЗЛИВОСТІ МЕТАЛУРГІЙНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДО НИЗЬКОВУГЛИЦЕВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ	184
<i>Коба О.В.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	188
<i>Скриль В.В., Туз В.Ю.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	192
<i>Силенко С.А.</i> ПЕРЕХІД ДО ЕЛЕКТРИЧНОГО МАЙБУТЬОГО ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОВИРОБНИКІВ УКРАЇНИ	195
<i>Свистун Л.А.</i> РОЗВИТОК ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	199

<i>Фурманчук О.С., Юхимець А.Г.</i> ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	203
<i>Левченко С.А.</i> МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИСМСТВ ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ	206
<i>Перегінець Ю.Я.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	210

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 338.22:314.2(477)

Варналій Захарій Степанович,

доктор економічних наук, професор

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Україна)*

МІГРАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

В сучасних умовах найчастіше вживаються такі категорії як загрози, виклики, небезпека, безпека тощо. В умовах поглиблення глобальних викликів і загроз (діджиталізація, пандемія тощо), особливо в умовах повномасштабної війни, значно посилюється роль і значення подальшого розвитку науки про безпеку. Все це зумовлює здійснення досліджень актуальних проблем економічної безпекології як науки, що вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, ендегенних та екзогенних загроз економічним інтересам відповідних суб'єктів [1].

В умовах війни всі складові національної безпеки набувають актуальності та дуже важко визначити пріоритетність. Водночас першоосною є оборонна безпека, якій підпорядковані практично всі інші складові національної безпеки. Важливо значення в такій ситуації має економічна безпека України та всі її складові. Особливого значення набуває демографічна безпека. Як справедливо зазначають відомі вчені О.А. Грішновою та Ю.М. Харазішвілі, які зазначають, що «Тривале поглиблення демографічної кризи в

Україні спонукає розглядати ситуацію з позицій демографічної безпеки. Адже негативні тенденції практично всіх складових демократичного процесу – народжуваності, смертності, шлюбності, міграції, здоров'язбережувальній поведінці та інше – ведуть до втрати здатності країни до самовідтворення населення у досягнутій якості й кількості [2].

Однією із складових демографічної, а в цілому економічної безпеки є проблема міграції, особливо в умовах війни. В сучасних умовах спостерігається глобальна загроза, що полягає у міграції значних мас населення. Враховуючи сучасні реалії війни, нестабільності ринку праці та інші чинники, міграція є одним з найбільш значних загроз національній безпеці України. Враховуючи набуття нашою країною статусу країни як кандидата в члени ЄС виникає новий аспект міграційної безпеки для України.

Вітчизняні вчені раніше міграційну безпеку розглядали в основному у світлі відтоку професійних кадрів та населення з України. Однак в умовах війни та перспектив вступу в ЄС Україна зіткнулася із новими викликами та загрозами міграційної безпеки держави. Міграційна безпека держави, на нашу думку, це ступінь захищеності національних інтересів у міграційній сфері, яка передбачає забезпечення відповідного рівня здійснення ефективного публічного управління, що визначає й враховує реальні, потенційні, ендегенні та екзогенні виклики та загрози цим інтересам, а також унеможливорює їх трансформацію в конкретні форми небезпек. Визначення міграційної безпеки, як і багатьох складових національної безпеки слід закріпити у відповідному законодавстві України, а також удосконалити Закон України «Про національну безпеку України» у напрямку закріплення основних складових національної безпеки, загроз та шляхів їх подолання (убезпечення).

Слід зазначити, що до початку повномасштабної російської війни проти України, основними чинниками

міграційної безпеки України були постійне збільшення обсягів трудової міграції, «бум» академічної мобільності, пов'язаний із лібералізацією міграційної політики сусідніх західних держав та високою конкурентоспроможністю європейських закладів освіти, відповідно великі втрати інтелектуально-трудового потенціалу, явище соціально низхідної мобільності (своєрідний «дауншифтинг» як невідповідність зайнятості українських трудових мігрантів їх професійно-кваліфікаційному рівню), обмеженість мігрантів у доступі до соціального страхування, а також стійке наростання міграційних настроїв у суспільстві. Але, з початком повномасштабної російсько-української війни потенційні ризики стали реальними загрозами економічній безпеці та макроекономічній стабільності. Причинами цього є: колосальна хвиля вимушеної міграції населення з територій, де ведуться бойові дії або є загроза цих дій і як наслідок – розбалансування ринку праці, а також спад ділової активності підприємств і релокація бізнесу у безпечні регіони/країни, що призвело до скорочення робочих місць і зростання рівня безробіття, поглиблення бідності, посилення соціальної нерівності та вразливості, а отже – погіршення якості життя [5].

Безпрецедентність військової агресії з боку російської федерації у XXI ст., рівень спровокованих загроз, небезпек і катастроф, а також солідарність всього цивілізованого світу у протистоянні агресору сформували нові геополітичні реалії та нові безпекові виклики в сучасному світі. Масштабну гуманітарну кризу зумовило колосальне збільшення кількості вимушених мігрантів всередині України та велика хвиля біженців з країни. За даними Міжнародної організації з міграції, станом на 23 червня 2022 р. 14,2 % всього населення України були внутрішньо переміщеними особами, що становило майже 6,3 млн осіб [3]. Своєю чергою, на цей же період зафіксовано 5,9 млн українських біженців на території

європейських країн [4].

Аналізувати міграційні процеси необхідно у контексті прямих і зворотних зв'язків з основними макроекономічними, демографічними й іншими процесами. Наслідки впливу цих процесів суттєво різняться в залежності від того, йдеться про країну-реципієнта чи країну-донора людських ресурсів. Так, зокрема, Україна як країна-донор зазнає значних втрат інтелектуального, освітнього, трудового, креативного та іншого потенціалів для розвитку, адже залишаються без активної частини своїх людських ресурсів. З метою збалансування міграційних ефектів та міграційних загроз особливо в повоєнний час Україна має реалізовувати виважену, дієву державну міграційну політику, яка дозволяла б гарантувати міграційну безпеку країни. Ефективна державна міграційна політика має базуватись не лише на традиційних методах регулювання міграційних процесах (контроль, облік, інтеграція мігрантів у соціум), а й на нових підходах превентивного характеру, на розширенні діапазону їх дії, особливо під час війни та повоєнне відновлення.

Література

1. Варналій З. С. Соціальна підсистема економічної безпекології. *Економічний вісник університету. Збірник наук. праць учених та аспірантів*. Випуск 49, Переяслав, 2021. С. 140-148.

2. Грішнова О.А., Харазішвілі Ю.М. Демографічна безпека України: індикатори, рівень, загрози // *Demography and Social Economy*, 2019, № 2 (36): С. 65–80.

3. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення, раунд 6, 23 червня 2022 р. *МОМ*. https://displacement.iom.int/sites/default/files/public/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R6_UKR.pdf

4. Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. *UNHCR, Government* (updated 18 July 2022).

<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 30.07.2022 р.).

5. Varnalii Z.S., Vasylytsiv T.G., Levytska O.O. Strengthening the migration security of the state under national challenges and threats // International Migration and Development of Human Potential: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, September 14-15, 2022. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. С. 59-61. <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2022/09/Conference-Proceedings-September-14-15-2022-1.pdf>

УДК 336.275:336.278

Онищенко Світлана Володимирівна,

доктор економічних наук, професор

Бережна Алла Юрївна,

кандидат економічних наук, доцент

Філонич Олена Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ОЦІНКА РІВНЯ БЮДЖЕТНОЇ ТА БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Проведення моніторингу рівня фінансової безпеки, для якого застосовуються відповідні показники-індикатори із визначеними пороговими значеннями необхідне для прийняття управлінських рішень щодо аналізу, відвернення, нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам у даній сфері. Розуміючи багатоаспектність поняття економічної, фінансової безпеки, зосередимось на таких безпекових складових як бюджетна безпека (стан

забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції) та боргова безпека (відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі).

За результатами дослідження (період 2014 – 2021р.р.) виявлено наявність таких загроз у борговій та бюджетній сфері: значне зростання державного та гарантованого державою боргу, валового зовнішнього боргу, що не є синхронним зміні ВВП (як наслідок, значне перевищення критичного рівня показниками відношення боргу до ВВП); недостатня розвиненість фондового ринку, первинного ринку державних запозичень, низька довіра до державних цінних паперів як об'єкту для інвестицій (занадто висока середньозважена дохідності ОВДП на первинному ринку, надкритичний рівень індексу ЕМВІ); наднизький рівень показника, що визначає відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, що підтверджує наявність ризиків погашення боргу; наднормативна дефіцитність державного бюджету та фондів сектору загальнодержавного управління (ПФУ); висока вартість обслуговування боргових зобов'язань держави (кожна 8 гривень доходів державного бюджету витрачається на обслуговування та погашення сукупного державного боргу).

І все ж таки протягом зазначеного періоду були позитивні моменти. Так, протягом 2018 р. серед українських цінних паперів зростав разом із європейським, хоча і є більш волатильним; оздоровлення позиції України на ринках

капіталу – на початок 2020р. досягли найнижчого рівня спреду ЕМВІ за весь час з 2014 р.[3]; дохідність боргу України була найближчою до загальноєвропейської за весь цей період. Україна стала єдиною державою у світі, рейтинг якої підвищено під час поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, та пов'язаної з нею світової економічної кризи (у 2019 р. агентствами Standard and Poor's та Fitch Ratings – з рівня «B-» до «B», у червні 2020 р. агентством Moody's – з «Саа1» до «В3», у вересні 2020 р. агентством Rating and Investment Information (R&I) – з «B» до «B+») [5], що підтверджується збільшенням активності нерезидентів на ринку ОВДП (початок 2020р. – 117,7 млрд грн, кінець 2020р. – 85 млрд грн, березень 2021р. – 106 млрд грн.). Сценарій 2021р. виходу з кризового стану передбачав ефекти за рахунок зовнішніх факторів, зокрема, м'якої монетарної політики в розвинених країнах та, відповідно, високої ліквідності на ринку, а також додаткових внутрішніх зусиль для просування необхідних структурних реформ, щоб відіграти ситуацію хоча би до початкового рівня, а бажано – наростити запас міцності на день наступного зовнішнього шоку. Значний попит на державні облігації з боку нерезидентів та політика Мінфіну з управління державним боргом відповідно до боргової стратегії [7] дали змогу послідовно знижувати вартість запозичень та продовжувати строки обігу боргових інструментів. Зокрема, у 2019-2020 р.р. рекордно зменшено середньозважену ставку дохідності ОВДП, номінованих у гривнях, доларах США та євро (але критична межа не була подолана). Для підвищення довіри інвесторів, з метою інституційної спроможності ефективного використання сучасних інструментів управління державним боргом та ліквідністю була запроваджена агентська модель управління державним боргом та утворено Боргове агентство.

Аналіз динамічних рядів безпекових показників-індикаторів дає загальне уявлення про вектор руху: – від

надкритичних значень до небезпечних; – від незадовільних до задовільних. Для узагальнення сукупності показників скористаємося інтегральними оцінками, що визначаються через процес нормування їх характеристичних значень. Оцінювання інтегральних показників боргової та бюджетної безпеки як складових економічної безпеки країни ґрунтується на методологічних підходах як урегульованих законодавчо (діюча методика Мінекономрозвитку [4]), так і тих що застосовуються фінансовими інституціями та науковцями [6, 9, 10]. Використовуючи перелік показників-індикаторів бюджетної та боргової безпеки, спираємось на те що формування пропонованої мінекономрозвитку множини індикаторів здійснювалося за принципами репрезентативності (включені найбільш суттєві показники, що впливають на рівень економічної безпеки держави), достовірності (адекватно відображають стан складової безпеки) та інформаційної доступності (під час розрахунку використовуються офіційні статистичні дані та публічні експертні оцінки). Алгоритм визначення інтегральних показників безпеки є наступним: формування переліку показників-індикаторів; визначення значень показників-індикаторів; нормування показників для проведення інтегральної оцінки; визначення вагових коефіцієнтів для кожного показника-індикатора; розрахунок інтегрального показника оцінки рівня безпеки. Визначення фактичних значень показників-індикаторів бюджетної та боргової безпеки (2014-2021р.р.) проводилось за інформацією із джерел, що зазначені діючою методикою як офіційні. Перехід від абсолютних до нормованих значень індикаторів дозволяє вимірювати індикатори за шкалою від 0 до 1: 0 – абсолютно небезпечний рівень; 1 – оптимальний або безпечний рівень). З огляду переваг та недоліків різних методів – нормування показників безпеки проведено методом, який є модифікацією методу відносно розмаху варіації, але на відміну від

зазначеного – враховує вимоги наведені в діючій методиці щодо розрахунку показників дестимуляторів. Для розрахунку застосовані вагові коефіцієнти, визначені діючою методикою Мінекономрозвитку.

Відповідно за обраними показниками були розраховані значення інтегральних показників боргової та бюджетної безпеки з 2014 р. по 2021 р. Приймаючи похибки, що обумовлені відповідними припущеннями та недоліками застосованого способу нормалізації індикаторів, візуалізація розрахунків, дозволяє зробити загальний висновок про те, що рівень боргової та бюджетної безпеки далекий від оптимального (іноді є надкритичним), але його динаміка є позитивною. Формування та реалізація бюджетної політики, боргової політики та стратегії держави [8] відбувалися під впливом ендогенних та екзогенних чинників.

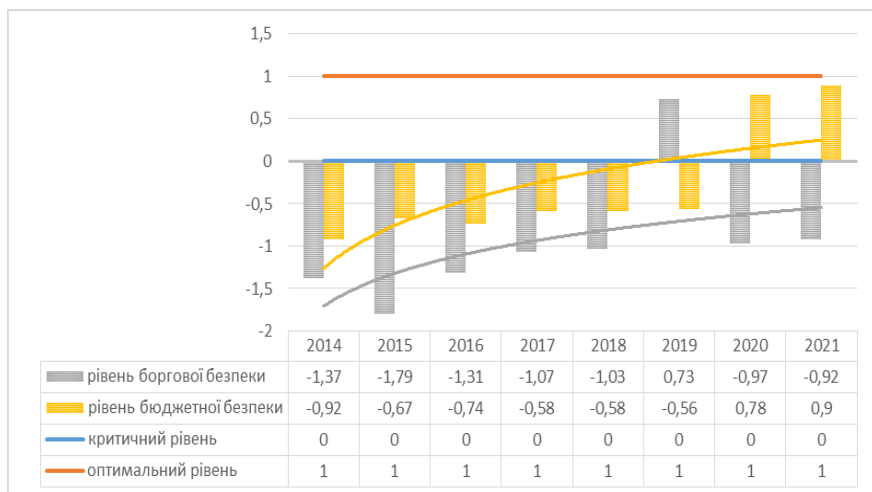

Рис. 1. Динаміка інтегральних показників боргової та бюджетної безпеки

Важливу роль у становленні фінансових інституцій спрямованих на забезпечення макроекономічної стабілізації

відігравали міжнародні фінансові організації, через співпрацю як організаційно-методологічного характеру, так і через фінансову підтримку реформ у сфері публічних фінансів.

Початок активної фази військової російської агресії став вагомим чинником збільшення боргового навантаження бюджету України та зниження можливостей рефінансування боргу за рахунок внутрішніх ресурсів й, відповідно, необхідність реструктуризації зовнішнього державного боргу. Внаслідок широкомасштабної агресії, переміщення населення та виробництва, руйнування виробничої та соціальної інфраструктури має місце катастрофічне падіння ВВП. Скорочення ВВП та отримання значного обсягу фінансової допомоги з боку країн ЄС, США, Великої Британії, міжнародних фінансових інституцій є чинниками зростання прогнозованого значення державного та гарантованого боргу в Україні. МВФ прогнозує падіння економіки України на 35 % у 2022р., обсяги державного боргу можуть досягти 93 % ВВП [12].

Станом на 31.05.2022р. сума державного та гарантованого державою боргу України вже становила \$101,44 млрд або 2,97 трлн грн. Збільшення державного боргу відбувається внаслідок здійснення державних запозичень, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Обсяги позик, одержаними від МФО, за перші три місяці війни збільшились на \$3,63 млрд. У структурі зовнішнього державного боргу України домінують компоненти зобов'язань за єврооблігаційними позиками (44,3 %) і перед МФО (40,1 %), а заборгованість перед офіційними двосторонніми кредиторами – лише 4 %, перед іноземними банками – 3,4 %. Багатостороннім кредиторам (МФО) Україна станом на 31.05.2022р. заборгувала \$26,55 млрд за прямими та гарантованими позиками, у т. ч. \$10,11 млрд – МВФ, \$7,57 млрд – МБРР, \$6,04 млрд – ЄС і \$1,72 млрд – ЄІБ. За 4 місяці 2022р. Уряд використав на обслуговування і погашення боргу

майже 183 млрд грн, з них 142 млрд грн отримали внутрішні кредитори. У травні-грудні держава виплатить ще понад 400 млрд грн, з яких 88 млрд грн – зовнішнім кредиторам. Традиційно пік виплат за зовнішніми запозиченнями припадає на вересень, коли держава погасить перед іноземними кредиторами борги на суму, еквівалентну 51 млрд грн (з яких 42 млрд грн або 82 % виплата відсотків за єврооблігаціями). Заборгованість держави та її обґрунтоване зростання є значним викликом для економіки та бюджету України, оскільки обслуговування та погашення боргових зобов'язань (мінімум протягом наступних 25 років) відволікатиме суттєві фінансові ресурси, які мали б спрямовуватися на відновлення держави після завершення війни.

Військові дії з 24.02.2022р. вимагають нових сценаріїв фінансової та боргової стабілізації. Фахівці та науковці з питань управління державним боргом [1, 2, 11] пропонують визначити можливі варіанти зниження боргового навантаження та активно проводити роботу з кредиторами за найбільш прийнятним для країни варіантом, серед яких є такі:

- продовження сумлінного обслуговування боргу, спрямовуючи частину отриманої фінансової допомоги на погашення боргів та виплату відсотків (що є малоприйнятним для країн-партнерів);

- викуп частини державних зобов'язань, зокрема єврооблігацій (з огляду на низьку вартість – 35–45 % від номіналу, така дія дозволить заощадити понад 50 % на погашенні суми боргу і 100 % на виплаті відсотків; але для викупу потрібне додаткове фінансування; до війни уряд викупив 10 % євробондів з погашенням у вересні, що дозволило зекономити \$10-15 млн);

- оголошення дефолту, тобто відмови від виплат або їх частини (має деструктивний вплив на кредитоспроможність держави на довгий строк; не знімає фінансові зобов'язання перед МФО, оскільки заборгованість має чітко фіксовані

обсяги й терміни повернення коштів);

- проведення реструктуризації боргу за домовленістю з кредиторами про відтермінування платежів, зменшення суми чи процентної ставки (на відміну від дефолту, реструктуризація боргу зберігає довіру інвесторів, дозволяє у короткостроковому майбутньому відновити кредитування);

- допомога міжнародних партнерів щодо призупинення та комплексного погашення (у т. ч. списання) виплат за міжнародними боргами України (у травні 2022 р. Конгрес США ухвалив законопроект про пошук варіантів негайного звільнення України від двосторонніх, багатосторонніх та комерційних боргів).

Післявоєнна реструктуризація зовнішнього боргу України із списанням суттєвої його частини, очевидно, має спиратися на активну політичну підтримку міжнародних партнерів (США, Великобританії, ЄС та ін.) України і проведення значної дипломатичної роботи. При пошуку шляхів реструктуризації зовнішнього боргу України слід виходити з того, що найбільш вагомим його компонентом є заборгованість перед МФО. Стандартні підходи щодо реструктуризації боргу не передбачають списання, перенесення термінів сплати за кредитами МФО. З огляду на виключність ситуації дієва програма зменшення боргового навантаження України повинна передбачати відхід від стандартних практик і списання більшої частини боргу перед МФО. Корисним є досвід впровадження Ініціативи щодо бідних країн, переобтяжених боргом (HIPC-Initiative) та Багатосторонньої ініціативи з полегшення тягаря заборгованості (MDR-Initiative). Під дію коригуючих механізмів включалася як заборгованість перед МФО, так і перед всіма кредиторами.

Для відновлення боргової стійкості України та усунення проблем дефіциту фінансування в умовах війни та післявоєнного відновлення доцільно застосувати механізми та

інструменти реструктуризації державного боргу, а саме:

- ухвалення Урядом нової боргової стратегії, у якій необхідно передбачити способи полегшення боргового навантаження (замороження, реструктуризації/списання держборгу) та інструменти оптимізації управління державним боргом з точки зору співвідношення вартості обслуговування та ризиків;

- апробація складніших механізмів, які стосуються кредитів МФО та єврооблігаційних позик, з огляду на політичну підтримку з боку міжнародних партнерів щодо гарантування імунітету від дефолту для уряду;

- адоптація під українські параметри фінансових інструментів списання боргу НІРС-Initiative (ініціативи щодо бідних країн, переобтяжених боргом) та MDR-Initiative (багатостороння ініціатива з полегшення тягара заборгованості); за оцінками фахівців, пропонований сценарій – списання 80 % заборгованості, зменшить зовнішній борг на суму \$ 47 млрд;

- запровадження механізму МВФ та Світового банку через Фонд стійкості та сталості (Resilience and Sustainability Trust, RST) щодо підтримки обтяжених боргами бідних і вразливих країн для управління макроекономічними кліматичними ризиками;

- реструктуризація заборгованості за облігаційними позиками із застосуванням знижок (haircuts) до номінальної суми боргу, або поточної дисконтованої вартості боргових виплат (за аналогом з планом Брейді обмін облігацій зовнішньої позики на нові цінні папери з дисконтом у 50–60 % до номіналу первинних облігацій); такий підхід дозволить Уряду зменшити суму заборгованості за облігаціями зовнішньої позики на \$12-14 млрд ;

- запровадження боргових свопів в обмін на фінансування цільових програм з охорони довкілля та підвищення стійкості до кліматичних змін (свопи (debt-for-

climate swaps) є інноваційним інструментом для мобілізації фінансування та одночасного вирішення кількох проблем, зокрема недостатнього фінансування кліматичних заходів та макрофінансової стійкості; напрацювання механізму реалізації досвіду країн Карибського басейну, Белізу та Сейшельських островів з конвертації боргів на розвиток «блакитної економіки» та випуску «блакитних» облігацій до розвитку ринку «зелених» облігацій в Україні.

Україна, з огляду на руйнування і жертви, понесені внаслідок війни, та необхідність післявоєнного відновлення економіки має отримати можливості й пільги, аналогічні програмам НІРС-MDRI; механізми полегшення боргового навантаження чи списання боргів повинні поширюватися на зобов'язання української держави перед МФО.

Література

1. Богдан Т. Реструктуризація зовнішнього боргу: міжнародна практика та можливості для України / Т. Богдан <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/20/688356/>

2. Дефолт чи реструктуризація: що буде з українським держборгом та чого чекають від США / Я.Вінокуров / 18.05.2022 <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/18/687154/>

3. Джигар Ю. 50 відтінків жовтого України <https://nv.ua/ukr/opinion/ekonomika-ukrajini-pro-shcho-govoryat-borgi-krajini-novini-ukrajini-50183214.html>

4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277

5. Міжнародні кредитні рейтинги України протягом 2019-2020 р. підвищено всіма міжнародними рейтинговими агентствами. <https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija>

6. Онищенко С.В. Засади формування ефективної

державної політики, орієнтованої на забезпечення бюджетної безпеки / С.В. Онищенко // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка. –2015. –№ 2(167). – С.81-85

7. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2019-2022 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5.06.2019 р. № 473 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2019-%D0%BF#Text>

8. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2021-2024 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5.12.2021 р. № 1291 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2021-%D0%BF#n6>

9. Філатова Г.П., Макаренко І.О. Розрахунок інтегрального показника боргової безпеки, Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 4' 2020 ,С. 158-168 URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/4_2020/18.pdf

10. Федорович І.М. Методичні та практичні засади оцінювання боргової безпеки України. Ефективна економіка. 2016. 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5148>.

11. Шемаєва Л. Г. Міжнародний досвід реструктуризації державного боргу у вимірі України / Л. Г. Шемаєва / центр економічних і соціальних досліджень НІСД <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/shemaeva.pdf>

12. Fiscal policy from pandemic to war. IMF. April 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2022/04/12/fiscal-monitor-april-2022>

УДК 338.24(477)

Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ДЕРЕГУЛЯЦІЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах викликів та загроз воєнного стану державна політика дерегуляції є необхідним інструментом підтримки функціонування бізнесу. Враховуючи, що фінансова стійкість та розвиток національної економіки під час війни безпосередньо залежать від ефективності діяльності суб'єктів господарювання, їх здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища, зокрема оперативності прийняття рішень в аспекті збереження виробничих потужностей, робочих місць, готовності до проведення релокації, питання формування сприятливого бізнес-середовища є беззаперечно актуальним.

У 2003 році положеннями Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» були затверджені ключові напрями зменшення адміністративного тиску на малий і середній бізнес, зокрема шляхом впровадження обов'язкового оцінювання економічної ефективності регуляторних актів [1]. Правомірно відмітити, що норми Закону відповідали світовим стандартам, а їх реалізація дозволила зменшити втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та частково усунути перешкоди для розвитку господарської діяльності в Україні [2]. Водночас сучасні реалії вимагають подальшого впровадження регуляторних заходів в напрямку дерегуляції бізнес-середовища. У цьому аспекті доречно проаналізувати вже реалізовані інструменти.

З початку повномасштабного вторгнення російської

федерації на територію України було впроваджено ряд заходів щодо фінансової підтримки малого та середнього бізнесу. Зокрема, затверджені податкові преференції для суб'єктів господарювання, в тому числі спрощено процедуру формування податкового кредиту. Важливим напрямом фінансової підтримки бізнесу, діяльність якого була зупинена через бойові дії, стала уніфікація підходів, розширення цілей та кола учасників для реалізації державних програм «Доступні кредити 5-7-9 %» і «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9 %», а також надання кредитних гарантій на портфельній основі [3]. Також анонсовано ряд грантових програм для відкриття нового бізнесу, розвитку підприємництва та навчання, а саме: мікрогранти для створення власного бізнесу; гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства; грант на реалізацію стартапу, у тому числі у сфері ІТ; кошти на навчання ІТ-спеціальностей [4].

З метою збереження підприємницького потенціалу і формування фундаменту для повернення бізнесу, вимушеного призупинити діяльність, поряд з фінансовою підтримкою активно реалізується державна політика дерегуляції. Так, у травні прийнято законопроект [5], згідно з яким бізнес звільнено від відповідальності за порушення вимог щодо своєчасності та повноти оприлюднення фінансової звітності. Кінцевий термін оприлюднення фінансової звітності становить три місяці після завершення воєнного стану.

В рамках дерегуляції бізнес-середовища впроваджено ряд заходів щодо цифровізації державних сервісів і послуг. Вкінці травня 2022 року Міністерство цифрової трансформації спільно з Міністерством економіки та BRDO (Better Regulation Delivery Office) анонсувало впровадження на порталі «Дія» нової послуги для бізнесу – «Декларація». Цей електронний документ, оформлення якого займатиме не більше трьох хвилин, дає можливість відразу розпочати підприємницьку

діяльність та має на меті замінити 374 види дозвільних документів. Сервісом «єДекларація» можуть скористатися власники бізнесу, у яких закінчився термін дії дозвільних документів; фізичні особи-підприємці, які в умовах воєнного стану змінили місце ведення бізнесу й потребують ліцензії; підприємці, що змінили вид діяльності у зв'язку з війною. Міністерство цифрової трансформації також запустило бета-тестування нової послуги на порталі «Дія» – автоматичної реєстрації товариств з обмеженою відповідальністю, що має на меті спрощення реєстраційної процедури для суб'єктів господарювання та економію часу державних реєстраторів [3].

Важливими заходами у напрямку дерегуляції та поліпшення умов реалізації підприємницької діяльності є підтримка Верховною Радою України законопроектів № 5371 та № 5161. Перший спрямований на дерегуляцію режиму договірних трудових відносин для малого і середнього бізнесу та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність [6]. При цьому договірне регулювання трудових відносин передбачає зміцнення принципів ринкового саморегулювання в частині оплати праці, прав працівників на оплату праці та їх захисту, отримання щорічних оплачуваних відпусток та відпусток без збереження зарплатні. Законопроектom № 5161 [7] вводиться нова специфічна форма трудового договору з нефіксованим робочим часом. Відповідно, працівник зможе поєднувати офіційну роботу в кількох роботодавців і матиме базові соціальні гарантії.

Таким чином, відмічаючи позитивні зрушення в напрямку дерегуляції бізнес-середовища, правомірно визначити необхідним подальше поліпшення регуляторного середовища як одного з основних елементів практичної імплементації нової моделі розвитку України та обов'язкової умови реалізації євроінтеграційних процесів.

Література

1. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 9. Ст. 79.

2. Дубіщев В.П., Глушко А.Д. Досвід провідних країн світу у сфері здійснення державної регуляторної політики. *Економіка і регіон*. 2010. № 1 (24). С. 141–148.

3. Національний інститут стратегічних досліджень. Огляд інструментів підтримки бізнесу в період дії воєнного стану в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-biznesu-v-period-di-yi-voyennoho-stanu-v>

4. Уряд запускає програми грантів для розвитку підприємництва та навчання українців / Урядовий портал. 2022. 01 липня. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zapuskaye-programi-grantiv-dlya-rozvi...>

5. Про внесення змін до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» щодо звільнення від відповідальності за порушення строків оприлюднення фінансової звітності у період дії воєнного стану або стану війни : Проект Закону від 16.05.2022 № 7378. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39622>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність : Проект Закону від 13.04.2021 № 5371. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71653

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання деяких нестандартних форм зайнятості : Проект Закону від 25.02.2021 № 5161. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25760>

УДК 65.011.5:658

*Захаркіна Людмила Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Сумський державний університет (Україна)
Охрімчук Євгеній Ігорович,
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Сумський державний університет (Україна)*

АВТОМАТИЧНИЙ МОНІТОРИНГ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЄВРОПИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ¹

Для забезпечення технічної, технологічної та економічної безпеки на підприємствах потрібна система керування польовими пристроями, яка може розпізнавати, які пристрої потребують уваги, а потім надати інформацію про те, як усунути проблему, до того, як ситуація переросте в повний збій механізму, що може спричинити зупинку виробництва. Системи IoT збирають та аналізують великі обсяги даних інтелектуальних польових пристроїв, включаючи датчики процесів і сенсори, а також інші пристрої керування. Система може автоматично поєднувати точки, щоб забезпечити ефективну роботу без перерв, доповнену більш ефективним використанням ресурсів обслуговування.

Інтернет речей є надзвичайно ефективним рішенням для управління активами підприємства та збору додаткових даних

¹ Ця робота була підтримана Міністерством освіти і науки України (науково-дослідна тема 0122U000774 «Цифровізація та транспарентність публічних, корпоративних та особистих фінансів: вплив на інноваційний розвиток та національну безпеку»)

і розкриття його потенціалу. При правильному впровадженні це покращить ефективність роботи підприємства, одночасно зменшуючи ризик переривання виробництва, час на технічне обслуговування та зусилля для його налагодження. Основні переваги включають:

- аналіз даних допомагає спрямовувати зусилля з профілактичного обслуговування, щоб заощадити час, особливо для пристроїв з високими вимогами до обслуговування.

- швидше виправлення несправностей, усуваючи необхідність перевірки окремих елементів конструкції.

- більш ефективне використання часу персоналу, оскільки вони можуть перевірити стан устаткування перед роботою та ремонтом.

- дані збираються та відображаються на інформаційних панелях в реальному часі та фіксуються в історії для подальшого аналізу.

Так у 2021 році 29% підприємств ЄС із 10 і більше співробітниками використовували пристрої чи системи IoT [1]. Переважна більшість використовували камери та інші пристрої для охорони свого приміщення (72%). Меншою мірою підприємства використовували інтелектуальні лічильники та інтелектуальне освітлення для оптимізації споживання енергії (30%) або датчики для моніторингу стану обладнання в режимі реального часу (24%) (таблиця 1).

Для забезпечення безпеки приміщень системи Інтернету речей найчастіше встановлювались на підприємствах, що займаються роздрібною торгівлею (79%) а також оптовою торгівлею (78%). Пристрої IoT для управління споживанням енергії здебільшого використовувалися підприємствами у секторі електроенергії, газу, пари, кондиціонування повітря та водопостачання (41%) та в сфері виробництва (35%). Використання IoT для виробничих процесів було найвищим у секторі електроенергії, газу, пари, кондиціонування повітря та

водопостачання (34%) та у виробничому секторі (32%). Пристрої IoT для управління логістикою найбільше використовувалися в секторі транспорту та зберігання (61%). IoT для технічного обслуговування машин або транспортних засобів на основі стану використовувався в основному в секторі електроенергії, газу, пари, кондиціонування повітря та водопостачання (41%).

Таблиця 1

Підприємства, які використовують IoT, за цілями та економічною діяльністю, ЄС, 2021
(складено на основі [1])

	IoT для безпеки приміщень (розумні системи сигналізації, детектори диму, дверні замки, камери безпеки)	IoT для управління споживанням енергії (розумні лічильники, термостати, світильники)	IoT для обслуговування (датчики для моніторингу потреб у технічному обслуговуванні машин або транспортних засобів)	IoT для управління логістикою (датчики для відстеження продуктів або транспортних засобів в управлінні складом)	IoT для виробничих процесів (датчики або мітки RFID для моніторингу або автоматизації процесу)
Всі підприємства	72	30	24	22	17
Інформація та зв'язок	69	31	26	11	17
Електрика, газ, водопостачання, водовідведення	65	41	41	36	34
Сервіси для адміністрування та підтримки	66	22	23	25	16
Виробництво	72	35	28	18	32
Оптова торгівля, відновлення устаткування	78	28	21	20	12
Транспортування та зберігання	61	22	34	61	12
Роздрібна торгівля	79	30	19	14	11
Будівництво	72	27	24	31	12

Аналіз використання пристроїв та/або систем IoT у розрізі країн Європи свідчить, що в різних країнах ріні тенденції даного процесу. Лідером є Австрія, так підприємств даній країні (51%) використовували пристрої або системи IoT у 2021 році. Трішки менше половини у Словенії (49%), Фінляндії та Швеції (обидві по 40%). Варто також відмітити, що на підприємствах України у 2019 році даний показник становив 34%. Однак використання IoT не настільки поширене в інших державах-членах ЄС: менше 20% підприємств у Польщі (19%) та Естонії (17%) [2, с. 100]

Враховуючи те, що поточні ділові настрої для компаній у сфері цифрових технологій та Інтернету речей залишаються переважно позитивними, а загальне визнання того, що Covid-19 мав загальний позитивний вплив на прискорене впровадження технологій IoT, можемо зробити висновок про подальший розвиток інструментів Інтернету речей в бізнесі та спрощення й автоматизацію низки виробничих та бізнес процесів.

Література

1. Eurostat 2022. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=isoc_eb_io
2. Охрімчук Є.І. Моніторинг ефективності існуючих рішень промислового інтернету речей. *Вісник СумДУ. Серія Економіка*. №3. 2022. С. 97-105.

Коба Олена Вікторівна

кандидат технічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну було завдано збитків довіллю на суму 395 млрд. грн. Сума прямих збитків інфраструктури України станом на 5 вересня 2022 року становила \$114.5 млрд. [1]. Найбільша частка в цій сумі - це збитки житлового фонду та інфраструктури (72 %). Внаслідок бойових дій пошкоджено або зруйновано 131.3 тисячі житлових будинків на \$47.8 млрд., 311 мостів та мостових переправ, 24.8 тис. км доріг на \$35.1 млрд.). За оцінкою експертів [2] збитки, завдані підприємствам та промисловості складають до \$9.7 млрд., сфері освіти — до \$4,4 млрд. та транспорту — до \$2,7 млрд., і вони постійно зростають через збільшення кількості пошкоджених та зруйнованих об'єктів.

Забезпечити відновлення зруйнованої під час війни інфраструктури, відбудову та будівництво житла, створити нові робочі місця для населення, формувати надходження до місцевих бюджетів належить будівельній галузі країни, яка вже зараз у надзвичайно складних умовах продовжує функціонувати та розвиватися. Так, з початку війни і до 1 липня 2022 року в будівельній галузі України зареєстровано 86 нових суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб [3] і 88 - суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб [4]. Забудовники станом на 5 травня 2022 року відновили будівництво 427 житлових комплексів, 65 з них - у Києві, ще

45 - в Одесі. 80% відновлених будівництв знаходяться у Вінницькій, Волинській, Івано–Франківській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій та Закарпатській областях. Відновили будівництво також в Дніпрі, Полтаві, Запоріжжі, Кременчуці.

При цьому діяльність будівельних підприємств в Україні відбувається в умовах нових викликів та загроз економічній безпеці, обумовлених воєнним станом (рисунок 1).

Рис. 1. Виклики економічній безпеці будівельної галузі у зв'язку з воєнним станом

З метою їх подолання необхідно, по-перше, одразу після завершення воєнних дій на певній території відновлювати

об'єкти критичної інфраструктури – електромережі, автомобільні та залізничні шляхи, газопостачання, водогони, тощо, та відбудувати освітні й медичні заклади, житлові будинки.

Це дозволить призупинити відтік економічно активного населення, стримати падіння економіки, з часом поновити бізнес на звільнених територіях.

По-друге, вкрай важливим є забезпечення контролю прозорості і ефективності використання коштів в будівництві для запобігання корупції.

По-третє, потрібно здійснити релокацію підприємств будівельної галузі з територій бойових дій у безпечні регіони, що дозволить створити додаткові робочі місця і сприятиме відновленню доходів та вирішенню житлово-комунальних проблем населення, що вимушено переселилось.

По-четверте, слід налагодити нові логістичні зв'язки і маршрути у західному напрямку, зокрема створити нові пункти пропуску та збільшити кількість працівників митної служби як зі сторони України, так і з боку кордонів країн-європейських партнерів.

По-п'яте, щоб забезпечити безпечну та ефективну діяльність будівельної галузі в процесі відновлення країни слід здійснити: її модернізацію, впровадження передових технологій, розширення інфраструктури будівельного виробництва, залучення іноземних фахівців для посилення кадрового потенціалу, подальше удосконалення стандартизації будівельної продукції та спрощення процедур документального погодження відбудови об'єктів, ефективне кредитування будівельних проектів, активізувати міжнародну співпрацю у сфері будівельного бізнесу.

Література

1. Росія заплатить: проєкт KSE Institute спільно з Офісом Президента України, Міністерством економіки. URL:

<https://kse.ua/ua/russia-will-pay/> (дата звернення: 10.09.2022).

2. Проект Плану відновлення України / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (дата звернення: 10.09.2022).

3. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності на 01 липня 2022 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2022/fop_kved/arh_kzf_kved_22.htm (дата звернення: 10.09.2022).

4. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за видами економічної діяльності на 01 липня 2022 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2022/kved/arh_kved_22.htm (дата звернення: 10.09.2022).

5. Коба О.В. Ризики і загрози економічної безпеки будівельної галузі України в умовах воєнного стану. The 4 th International scientific and practical conference “Eurasian scientific discussions”(May 8-10, 2022) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 403 p.

УДК 336

Романовська Юлія Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут (Україна)

ФРЕЙМОВА МОДЕЛЬ У РОЗКРИТТІ ЗМІСТУ ЗМІЦНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МІСТА

Фрейми дозволяють структуровано відобразити інформацію про найрізноманітніші об'єкти, при цьому структура фрейму часто є інтуїтивно зрозумілою. Тому для

розкриття змісту зміцнення соціально-економічної безпеки міста та його деталізації використано фреймову модель, яка складається з 7-і слотів.

Щодо слотів фрейму зміцнення соціально-економічної безпеки (СЕБМ) доцільні зазначити на таке.

Зміцнення соціально-економічної безпеки міста становить собою сукупність дій, які спрямовані на протидію негативним змінам у соціально-економічній системі «місто», які виникли або можуть виникнути внаслідок реалізації загроз системі, які у сукупності можуть погіршити стан системи аж до її якісної трансформації та її спроможність виконувати основні функції. Зазначена сукупність дій, які мають виконуватися постійно, становить зміст нової для міської влади діяльності – безпекозабезпечувальної діяльності. Її результатом саме і є зміцнення соціально-економічної безпеки міста або, як мінімум, недопущення її погіршення.

Безпекозабезпечувальна діяльність міської влади, як і будь який інший вид діяльності, є об'єктом управління. Адже для системного здійснення дій із зміцнення соціально-економічної безпеки міста необхідне виконання основних управлінських функцій – організації, координації, контролю та ін., форми реалізації яких залежать від вибраного підходу до управління.

Будь-який підхід до управління певним об'єктом на практиці реалізується шляхом використання відповідних управлінських інструментів. Тому до складу фрейму «Зміцнення СЕБМ» включено управлінські інструменти зміцнення соціально-економічної безпеки міста, з використанням яких передбачається здійснювати управлінський вплив на безпекозабезпечувальну діяльність міської влади.

Зміцнення соціально-економічної безпеки міста як певний процес, що складається із упорядкованої завдяки управлінському впливу низки дій, має здійснюватися з

використанням певних принципів, які виступатимуть водночас й обмежувальними умовами, й цільовими орієнтирами під час здійснення будь-яких заходів у зазначеному напрямку.

Для одночасних уніфікації (забезпечення універсальності) та врахування специфічності (унікальності) управлінського впливу на здійснювані дії із зміцнення соціально-економічної безпеки міста до складу фрейму включено профілі міст.

Профіль міста – це типові сукупності узагальнюючих характеристик міста, які дозволяють кластеризувати міста України за наявності таких характеристик. Призначенням профілю міста є розроблення пропозицій щодо зміцнення соціально-економічної безпеки міста з подальшим їхнім уточненням та конкретизацією («прив'язкою») для конкретного міста.

Профіль міста, по суті, визначає джерела зміцнення економічної складової соціально-економічної безпеки міста. Так, наприклад, профіль «Місто із вдалим географічним розташуванням» (хоча критерії «вдалість розташування» не є чітко формалізованим) базується на близькості міста до моря, великих судноплавних річок або дружних країн, розташуванні його на міжнародних транспортних магістралях, наявності у місті мережі залізничних шляхів. Відповідність міста профілю «Місто із вдалим географічним розташуванням» сприяє зменшенню витрат підприємств, які здійснюють свою діяльність у такому місті, спрощує залучення інвестицій за рахунок більш високої інвестиційної привабливості міста.

Характерною рисою профілю міста «Середнє або маленьке місто, яке не має відмінностей та великих підприємств» є не стільки наявність у міста слабких місць, скільки відсутність позитивних, що виявляється у відсутності або явній недостатності ресурсів (нематеріальних, виробничих, людських) для розвитку економічної підсистеми

міста (залучення інвесторів до міста або створення продукції для межрегіонального обміну), що сприяє замкненості економічної підсистеми міста. Якщо велике місто з передмістями може бути економічно самодостатнім, то середнє або маленьке місто забезпечити самодостатність навряд чи може, перш за все, через необхідність виконання соціальних функцій.

Профіль конкретного міста не залишається незмінним, він повільно або стрибкоподібно, але незмінно змінюється у часі, внаслідок чого відбувається його погіршення або, навпаки, поліпшення. Як правило, зміна профілю конкретного міста зумовлена гальмуванням або пришвидшенням постійного обміну ресурсами різного виду з елементами зовнішнього середовища міста (регіон, держава).

Зміцнення соціально-економічної безпеки міста має спиратися на ресурси, які будуть безпосередньо використані під час здійснення безпекозабезпечувальних дій.

Будь-яка осмислена та цілеспрямована дія у безпекозабезпечувальній діяльності міської влади передбачає уточнення суб'єкта, який буде її здійснювати. Тому до складу фрейму «Зміцнення СЕБМ» включено стейхолдерів зміцнення, якими є конкретні фізичні, юридичні, інституційні, індивідуальні або групові суб'єкти, які братимуть участь у певній формі зміцненні соціально-економічної безпеки міста.

До складу фрейму «Зміцнення СЕБМ» включено також цільову аудиторію зміцнення, яку складають суб'єкти, які через певні причини зацікавлені у інформації щодо зміни соціально-економічної безпеки міста, розповсюджують таку інформацію та/або використовують її у власних інтересах.

Слоти розробленого фрейму «Зміцнення СЕБМ», по-перше, є доповнюваними (як це часто й буває для фреймів різного змісту). По-друге, частина слотів фрейму є універсальними (загальними для всіх міст), частина – універсально-специфічними (конкретними для кожного міста

на основі вибору із заздалегідь сформованої сукупності або здійснюваного порядку дій на підставі заздалегідь розробленого порядку дій).

Так, вибраний підхід до управління безпекозабезпечувальною діяльністю міста та принципи зміцнення соціально-економічної безпеки міста є універсальними слотами, що не скасовує розширення переліку принципів для зміцнення соціально-економічної безпеки конкретного міста.

Інші слоти фрейму (профілі міст, ресурси зміцнення, стейхколдери, цільова аудиторія та управлінські інструменти безпекозабезпечувальної діяльності) належать до універсально-специфічних. Наприклад, хоча профілі міст є типовими, кожне місто матиме свій профіль (або сукупність профілів). Так само і ресурси зміцнення соціально-економічної безпеки міста є у загальному вигляді однаковими для всіх міст, але для кожного міста існуватиме унікальний набір ресурсів, які можуть бути використані у зміцненні його соціально-економічної безпеки. Загальний склад стейхколдерів зміцнення соціально-економічної безпеки міста та цільової аудиторії також у загальному вигляді є однаковим, але для кожного міста формуватиметься свій «набір» стейхколдерів та представників цільової аудиторії.

Слоти фрейму «Зміцнення СЕБМ» поділено на дві групи: організаційні та діяльнісні. Організаційні слоти відображають принципові основи безпекозабезпечувальних дій, а діяльнісні елементи конкретизують їхній предмет, суб'єктів та порядок.

Отже, слоти фрейму «Зміцнення СЕБМ» надають системне уявлення щодо дій міської влади щодо зміцнення соціально-економічної безпеки міста.

УДК 334.02

Скриль Віталія Вячеславівна,
кандидат економічних наук, доцент
Литвин Анна Вадимівна, Тацій Марина Миколаївна,
студентки 3-го курсу
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану перед суб'єктам господарювання стоїть важливе завдання: продовжувати діяльність для забезпечення функціонування національної економіки. Тому держава прийняла низку законодавчих змін, які мають допомогти бізнесу вистояти в цей складний час.

Особливістю в умовах війни стала можливість реєстрації фізичної особи-підприємця або юридичної особи за спрощеною процедурою. Реєстрація може бути здійснена в будь-якому місті, незалежно від місця розташування майна, юридичної особи чи ФОП. Документи для реєстрації можна подати в електронному вигляді електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку. Не вимагається нотаріальне засвідчення справжності підпису на документах, якщо ці документи підписані в присутності державного реєстратора [3].

Однією з найбільших змін у сплаті податків під час воєнного стану є те, що тепер платники зможуть переходити на третю групу за ставкою 2% без урахування граничного розміру доходу, також дозволено залишитися продавцям підакцизних товарів. При цьому для таких платників єдиного податку буде призупинено реєстрацію як платника податку на додану вартість. Фізичні особи – підприємці – платники єдиного податку першої та другої груп мають право не

сплачувати єдиний податок і, відповідно, не подавати звітність за ті періоди, коли податок не буде сплачений, а також не сплачувати ЄСВ за себе та мобілізованих працівників [4]. Крім того, на період воєнного стану лібералізується податкове законодавство щодо сплати ПДВ. Зокрема, податковий кредит за періоди з лютого по травень 2022 року можна було сформувати на підставі первинних документів, тобто без зареєстрованих податкових накладних/розрахунків коригування. Також, якщо у зв'язку з бойовими діями було знищено майно підприємства, то нараховують «компенсуючий» ПДВ згідно з п. 198.5 ст. 198 НКУ не вимагається [2]. Якщо підприємство має земельну ділянку чи інше нерухоме майно на тимчасово окупованих територіях або на території проведення бойових дій, то платник відповідно звільняється від сплати податку на землю чи нерухоме майно [1].

Також, на початку війни держава звільнила платників від відповідальності за несвоєчасне подання податкової звітності, сплату податків, реєстрацію податкових накладних та акцизних накладних, встановила мораторій на проведення документальних перевірок тощо. 2022 року набув чинності законопроект №7360, згідно з яким було скасовано більшість цих звільнень. Так, зокрема, з 27 травня повернуто борг за реєстрацію податкових накладних [2].

Також представникам бізнесу скасували практично всі ліцензії та дозволи, відтермінували ряд планових та позапланових перевірок та дозволили не платити деякі інші податки, зокрема пов'язані із втраченими товарами на територіях, де ведуться бойові дії [5].

Водночас, є можливість отримати пільговий кредит на здійснення підприємницької діяльності за програмою "Доступні кредити 5-7-9%" [3]. Окрім вищезазначених змін, воєнний стан безперечно впливає на трудові відносини між роботодавцем та працівником. Так, зокрема, частина людей

виїхала за кордон або в інші більш безпечні міста України. У зв'язку з цим роботодавець може видати наказ про запровадження дистанційної роботи на період воєнного стану. Якщо працівник не в змозі виконувати роботу дистанційно чи він тимчасово відсутній, тоді роботодавець може тимчасово найняти нового працівника, уклавши з ним строковий трудовий договір на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника. Якщо працівник не може відновити роботу, то у цьому випадку роботодавець може призупинити дію трудового договору. Призупинення трудового договору - це тимчасове припинення роботодавцем надання працівникові роботи та тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором. Таке відсторонення не припиняє трудові відносини, тобто не є звільненням.

Ще однією з важливих тем, яку варто розкрити, ведучи мову про особливості ведення бізнесу під час війни, – це евакуація (релокація) підприємств на більш безпечні території Західної України.

Якщо підприємству потрібно евакуювати своє підприємство, то держава допомагає шукати нове місце розташування потужностей, допомагає з переїздом, сприяє в розселенні працівників тощо. Однак на практиці більшість підприємств намагаються діяти самостійно. При пошуку таких місць звертають увагу на близькість до державного кордону, наявність зручного логістичного сполучення тощо. Крім того, на території Західної України є населені пункти, що мають статус зон пріоритетного розвитку, а отже, у таких зонах діють пільги при оподаткуванні податком на прибуток, ПДВ, рентної плати, плати за землю тощо. Якщо підприємець знайшов куди перенести свій бізнес, то перед такою евакуацією слід звернути увагу на такі юридичні моменти: переміщення бізнесу оформити відповідним наказом керівника; перед транспортуванням виробничих приміщень на

іншу територію рекомендується провести їх інвентаризацію; договори оренди рекомендується укладати тільки короткострокові; якщо здійснення господарської діяльності потребує отримання дозволів, то для продовження діяльності на іншій території можна буде подати декларацію про здійснення господарської діяльності через ЦНАП або Акція; після переміщення бізнесу підприємство може змінити юридичну адресу (однак це не є обов'язковою вимогою) [1]. Отже, незважаючи на всі зазначені вище зміни, вести бізнес у період воєнного стану складно через загальновідомі об'єктивні фактори. Тому частина підприємств, на жаль, ще не відновила свою роботу. Однак варто сподіватися, що незабаром ця ситуація зміниться.

Література

1. Як змінилися умови ведення бізнесу під час воєнного стану. URL: <https://mind.ua/openmind/20243421-ne-zupinyatis-yak-zminilis-umovi-vedennya-biznesu-pid-chas-voennogo-stanu>
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Бізнес під час війни. URL: https://biz.ligazakon.net/ru/aktualno/11677_bznes-pd-chas-vyni-dopovnyutsya.
4. Підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>.
5. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Соціально-економічна безпека в умовах воєнного стану. Problems of science and practice, tasks and ways to solve them : Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference, July 05 – 08, 2022. Helsinki : ISG, 2022. P. 88-90. URL: <https://isg-konf.com/problems-of-science-and-practice-tasks-and-ways-to-solve-them-2/>

УДК 330.35

Скриль Віталія Вячеславівна,
кандидат економічних наук, доцент
Никифорова Анастасія Вікторівна,
Шаповал Тетяна Станіславівна,
студентки 3 курсу

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Під економічним розвитком розуміється комплекс заходів, що забезпечують перехід від одного якісного стану економіки до іншого, тобто до зростання загального добробуту громадян.

Внаслідок вторгнення РФ на територію України, наша економіка зазнала великих змін. Загалом, згідно з опитуванням «Advanter Group» станом на червень 2022 року майже половина підприємств або припинили свою діяльність (18,7%), або частково зупинили (28,1%), прямі видатки МСБ рівні 83 млрд. дол. Крім того, більше 7,5 млн. осіб виїхали за кордон, а 3,5 млн. покинули свої домівки через бойові дії. Рівень безробіття перевищило 30%, середній рівень заробітної плати знизився від 9 до 58% у різних сферах, а заборгованість з виплати заробітної плати становить 3 млрд грн. Видатки держбюджету зросли в 2,5 рази через витрати на оборону, підтримку бізнесу та гуманітарну допомогу.

У Міністерстві економіки оцінили падіння ВВП у березні цього року на рівні 47-50% (до березня 2021 року), що спричинило падіння у першому кварталі на 15,1%, повідомляє Держстат. Проте вже в травні 2022 року економіка почала функціонувати краще, незважаючи на війну в країні. Продовжували працювати окремі сфери економіки (державне

управління, банківська справа, інформаційно-комунікаційні технології, харчова промисловість, роздрібна торгівля), охорони здоров'я та освіти. У зв'язку з впровадженням у роботу цифровізації тимчасове призупинення роботи цих секторів було короткочасним або відсутнім.

Запровадження нової економічної політики військового часу сприяло розвитку економіки, ключовими складовими якої є:

- формування державного замовлення на продукцію;
- програми безвідсоткового кредитування для всіх сфер бізнесу;
- прийняття низки важливих рішень щодо дерегуляції;
- програма переміщення підприємств на безпечну територію;
- зміна податкової політики, яка спрямована на зменшення фіскального навантаження на підприємства;
- програма грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) «єПідтримка».

Крім того, уряд у перші дні війни взяв під контроль стабілізацію продовольчого забезпечення, реалізував ідею централізованого замовлення виробників продуктів харчування, медикаментів і забезпечення фінансування через резервний фонд. Він також запровадив регулювання цін на комунальні послуги та товари першої необхідності для малозабезпечених та переселенців, продукти харчування та деякі ліки. Крім того, було знижено вартість пального для автомобілів, скасовано велику кількість мит і ПДВ, а також розширено перелік товарів критичного імпорту.

З метою прискорення економічного зростання з 19 березня 2022 року влада:

послабила державне цінове регулювання (скасовано вимогу щодо граничного рівня торговельної надбавки (націнки) на деякі продовольчі товари), спростила порядок декларування цін з огляду на збалансування ситуації на

споживчому ринку;

прийняла рішення про зміни щодо порядку держрегулювання цін на нафтопродукти, а саме підвищили максимальний рівень торговельних надбавок, що дозволить вирішити питання дефіциту палива на ринку.

Через падіння ділової активності, зниження попиту на кредити та банківські послуги, кредитні канікули вітчизняні банки за 4 місяці 2022 року отримали понад 7,4 млрд грн. збитків. Попри це, кредитування повільно відновлюється. Банківські кредити зросли на 0,8% у травні після зростання на 0,1%, у квітні та падіння на 0,3% у березні.

За даними ЛУН, будівництво відновлюється прискореними темпами. Найактивніше у Черкаській області, де відновили роботу 92% ЖК, а також у Закарпатській та Волинській областях (по 88% ЖК). У Сумській, Кіровоградській, Миколаївській та Херсонській областях будівництво призупинено. Не так давно реставраційні роботи розпочались у Харкові, Чернігові, Бучі та Ірпені.

Наша держава поставила перед собою короткострокові завдання та заходи етапу «Економіка воєнного часу: Все для перемоги!», червень – грудень 2022 р., наприклад:

- спростити нормативно-правове середовище, розширити програми підтримки бізнесу з акцентом на МСП;

- підтримувати бізнес у питаннях збереження та збільшення зайнятості, стимулювати повернення громадян із-за кордону;

- започаткувати діяльність Бюро економічної безпеки як основного органу у сфері боротьби з економічними злочинами;

- ініціювати переговірні процеси щодо членства України в ЄС та продовження інтеграції України в економічний простір ЄС;

- зменшити регуляторне та адміністративне навантаження на бізнес та запровадити нові інструменти

підтримки для малого та середнього бізнесу [4];

– відбудувати зруйновані та пошкоджені потужності, побудувати виробництва, збільшуючи ланцюги створення доданої вартості в Україні;

– розширити доступ до ринків збуту продукції з високою доданою вартістю, зокрема, забезпечити повний доступ до ринків G7 та ЄС.

Отже, попри всі складнощі, що з'явилися через війну, наша держава зберегла відносну економічну стабільність та пододала масштабну зупинку виробництва і вплив трудових ресурсів, спричинений переміщенням людей до безпечних місць, та, фактично, повернути ці процеси у зворотному напрямку.

Економіка України продемонструвала дивовижну стійкість, яка співставна зі стійкістю українських військових. Вони разом стали підставою для своєрідного голосу довіри до відновлення країни з боку західних партнерів та дали поштовх до широкого обговорення майбутнього великого плану відновлення України.

Література

1. Advanter Group – партнер для ринкового прориву.

URL: <https://advanter.ua/>

2. Державна служба статистики. URL:

<https://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Економіка України під час війни, травень: зіткнення з новою реальністю. URL: <https://ces.org.ua/ua-economy-under-war-2/>

4. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Соціально-економічна безпека в умовах воєнного стану. Problems of science and practice, tasks and ways to solve them : Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference, July 05 – 08, 2022. Helsinki : ISG, 2022. P. 88-90. URL: <https://isg-konf.com/problems-of-science-and-practice-tasks-and-ways-to-solve-them-2/>

УДК 338.246.8:355.1(477+470)

*Скриль Віталія Вячеславівна,
кандидат економічних наук, доцент*

*Тернак Олександр Вікторович,
студент 3 курсу,*

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка» (Україна)*

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ рф НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

В умовах війни відбулося зростання загроз економічній безпеці України. На сьогодні економіка країни у стані кризи, тому подолати її в умовах російської агресії є найбільшим пріоритетом. Соціально-економічні показники розвитку України погіршилися у зв'язку із зовнішньої агресії росії, це спричинило посилення макроекономічних дисбалансів та погіршило перспективу економічного зростання національної економіки. Прогнози щодо розвитку нашої держави, які здійснюють міжнародні організації, говорять про значну ймовірність зростання ризиків і загроз фінансовій безпеці, що є актуальним.

Стан сформованості фінансової безпеки України залежить від перспектив та темпів та загального вектору напрямку соціально-економічного розвитку [1]. Для формування України як самостійної незалежної держави у світі виникає проблема економічної безпеки держави та територіальних одиниць [2]. Особлива актуальність виявляється у науково-теоретичному, економічному і політичному аспектах.

Сьогодні Україна не може позичити гроші на відкритих ринках. Війна з рф закрила доступ до всіх зовнішніх запозичень. Хоча нашій державі зараз не треба погашати суттєві суми зовнішнього боргу, але потрібно фінансувати

бюджетний дефіцит. Тому будь-яка, навіть маленька підтримка з-за кордону під низьку процентну ставку є дуже важливою і сприятиме стійкості держави у фінансовій, фіскальній та економічній сфері [3].

Щодо інвестицій, іноземці яких купують державний борг України, тут ескалація позначилася дуже суттєво. Очікується зростання інфляції й у США, в свою чергу інвестори залишають ринки, що розвиваються. Але у нашій країні найскладніша ситуація саме через геополітику.

Зараз українські єврооблігації коштують 80-90% від тієї номінальної вартості, за яку вони продавалися, тобто вони подешевшали. І ніхто їх не купує. Раніше інвестори вже тікали з українських локальних гривневих облігацій, таким чином тисли на курс гривні. Але, Національний банк України оперативно зреагував так що, нас підтримала міжнародна спільнота і це трішки знизило градус занепокоєння. Але в очах інвесторів Україна залишається ризикованою країною.

Додатковим фактором є погіршення умов доступу та конкуренції на зовнішні фінансові ринки. Загрозливе зниження платоспроможного попиту населення виявляється в тому, що хоч середня реальна середньомісячна заробітна плата в Україні начебто підвищується, але, насправді, із підвищенням цін та інфляцією в громадян погіршується добробут та платоспроможність. Доходи громадян різко погіршились у зв'язку з різкою девальвацією у 2015 році.

Застрахуватися бізнес від військово-політичних ризиків, на жаль, поки що не може – навіть у Донецькій та Луганській областях. Ця ідея страхування від військово-політичних ризиків, перебуває у стадії обговорення, стратегічних документів.

Зробити бізнес наразі може ціну на сировину та попит на дану продукцію. Можна подумати над диверсифікацією своїх ринків, щось постачати за кордон. Також можна подбати про фізичну безпеку своїх працівників. Багато організацій проводять тренінги з домедичної допомоги: як зібрати

аптечки, та яким чином дістатись до найближчого сховища і де воно розташоване [4].

Банківська система в Україні зараз значно надійніша за ту, яка була у 2014 році. Після реформи банків залишилися сильніші, які мають достатній капітал, проходять тестування на різні ризикові ситуації. Отже, Нацбанк зробив багато, щоб зміцнити банківську систему, навіть коронакризу українська банківська система пройшла без значних втрат.

Створено енергетичну кризу через війну. На європейських ринках зросли ціни на вугілля, газ та нафту. Оптимістичний сценарій для економіки можливий. Якщо міжнародний тиск на росію буде ефективним, а ціна для РФ за повномасштабне вторгнення на територію України буде більшою ніж потенційна вигода.

Дослідження щодо класифікації основних ризиків і загроз фінансовій безпеці України [5] дійшло висновку, що основою фінансової безпеки є рівень і якість життя населення країни, економічне зростання, показник державного боргу, показник рівня інфляції, рівень безробіття, дефіцит бюджету, розмір золотовалютних резервів, сталий розвиток економіки, що включає екологічну, економічну та соціальну складові. Сьогодні фінансовій безпеці загрожує критичне гальмування економічного росту; поглиблення спаду промислового виробництва; набуття тотального характеру збитку від економічної діяльності; втрата привабливості інвестицій в умовах зовнішньої агресії; загрозове зниження платоспроможного попиту населення; нарощення тіньової економіки; вимушена мілітаризація економіки. Подолання загрози фінансової безпеки України вимагає виваженого та послідовного економічного рішення, яке повинно спрямовуватись на конкурентоспроможну Україну на міжнародному рівні, а також зайняти взаємовигідні позиції між іншими країнами в глобальному поділі праці [6, 7].

Література

1. Varnalii Z., Onyshchenko S., Maslii O., Filonych O. Prerequisites for Shadowing and Corruption in the Construction Business of Ukraine. Lecture Notes in Civil Engineering. 2022. Volume 181. P. 793-808. DOI: <https://doi.org/10.1007/>
2. Олег Павлюк. Ціна війни: як загроза вторгнення росії впливає на українську економіку. URL: <https://suspihne.media/201014-cina-vijni-ak-zagroza-vtorgnenna-rosii-vpline-na-ukrainsku-ekonomiku/>
3. Глушко А.Д. Маслій О.А. Вплив інформаційної політики на рівень фінансової безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 46. С. 39-46.
4. Onyshchenko S.V., Maslii O.A., Kalenichenko Ye.S., Kotelevets M.M. Analysis of Threats Spread of Ukraine Financial Security in a Pandemic. *Economics and Region*. 2020. № 4. P. 85-94.
5. Onyshchenko S.V., Maslii O.A., Ivanyuk B. The Impact of External Threats to the Economic Security of the Business. 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System : Collection of scientific articles. Paris : Atlantis Press, 2019. P. 156-160.
6. Onyshchenko S.V., Maslii O.A., Ivaniuk B.M. The Impact of the External Environment on the Economic Security of Ukrainian Business *Economics and Region*. 2020. № 1 (76). P. 22-28.

УДК 336.025

*Білько Станіслав Сергійович,
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЗАГРОЗ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану питання інформаційної безпеки держави, бізнесу, громадян набуло особливої актуальності. Військове вторгнення російської федерації на територію України супроводжувалося посиленням атак в інформаційному середовищі, в тому числі у кіберпросторі. Тому проблема підвищення інформаційної безпеки бізнесу, що передбачає зростання захищеності від ризику кібератак, мінімізацію негативного впливу кіберзагроз, є пріоритетною в сучасних умовах.

Система забезпечення інформаційної безпеки бізнесу має ґрунтуватися на чіткому алгоритмі визначених процедур, які дозволять забезпечити достовірність, конфіденційність, цілісність і доступність інформаційних ресурсів суб'єкта господарювання [1], а також нейтралізувати потенційні та мінімізувати реальні ризики і загрози інформаційному середовищу компанії, в тому числі кіберпростору. Власникам бізнесу слід враховувати, що оперативно та достовірно ідентифікований ризик інформаційній безпеці компанії, в тому числі кіберризик, дає можливість спрогнозувати його вплив, передбачити вірогідність його настання, розробити превентивні заходи упередження чи мінімізації ризику.

На сьогоднішній день виділяють ряд підходів превентивної роботи з ризиками інформаційній безпеці бізнесу. Основними з них є наступні.

Avoid (піти від ризику) – передбачає оптимізацію бізнес-

процесів шляхом виключення з використання даних, втрата яких може стати критичною для бізнесу. Так, якщо фірма немає можливості забезпечити захист персональних даних клієнтів необхідно налагодити роботу без збирання таких даних.

Ексерт – цей підхід полягає у свідомому прийнятті ризику без зміни бізнес-процесів, оскільки останнє є більш витратним ніж сам ризик. Доречний для застосування в тому випадку, коли ризик має невеликий вплив на бізнес.

Mitigation – означає зменшення впливу ризиків на бізнес. Здійснити це можливо шляхом періодичного проведення аудиту та встановлення рівня вразливості ІТ-архітектура перед хакерами. За результатами аудиту відбувається оцінювання достатності рівня захищеності інформаційного середовища бізнесу. Якщо він є недостатнім, компанії доречно застрахуватися. На випадок, якщо бізнес зазнає збитків, кошти від страховки допоможуть покрити, наприклад, штрафи та витрати на відновлення бізнес-процесів [2].

Transfer – передбачає передачу відповідальності за ризики інформаційній безпеці бізнесу команді або компанії (аутсорсинг).

Після впровадження превентивних заходів запобігання ризикам інформаційної безпеки бізнесу, керівництву доцільно систематизувати ті загрози, які є найбільш реальними, провести оцінювання рівня інформаційної безпеки та надійності управлінського персоналу. На основі отриманих результатів відбувається розроблення стратегічних та оперативних заходів забезпечення інформаційної безпеки.

Заходи протидії загрозам інформаційній безпеці бізнесу мають базуватися на загальних правилах інформаційної безпеки та передбачати впровадження високотехнологічних стратегій цифрової захищеності від кіберзагроз [3].

Таким чином, основними напрямками протидії загрозам та кіберзагрозам безпечному функціонуванню бізнесу можна

визначити: створення резервних копій ключових файлів для мінімізації збитків від атак з вимогою викупу; встановлення та регулярне оновлення захисного програмного забезпечення для протидії відомим цифровим загрозам; регулярне сканування усіх пристроїв, під'єднаних до корпоративної мережі та заборона використання неперевірених портативних пристроїв; проведення регулярних тренінгів та курсів для працівників з метою навчання їх базовим правилам кібербезпеки; контроль доступу до облікових записів та баз даних; проведення регулярних тестувань захищеності корпоративних продуктів шляхом проведення тестів на проникнення та участі в баг-баунті програмах [2].

Водночас, необхідно враховувати додаткові ризики інформаційній безпеці в умовах воєнного стану, зокрема активізацію діяльності кіберугруповань, яка характеризується значним скороченням тривалості часу від моменту початкової компрометації до моменту запуску деструктивних інцидентів. Якщо раніше цей час вимірювався тижнями та місяцями, то зараз – у днях.

Воєнний стан в Україні спричинив також нові виклики у забезпеченні безперебійної роботи критичних сервісів та систем, які можуть бути пошкоджені або виведені з ладу внаслідок бойових дій. Рішенням для бізнесу може стати перенесення ІТ-інфраструктури в хмару або створення сайтів аварійного відновлення у глобальних хмарних центрах даних (data center), що дозволить гарантувати необхідний рівень доступності.

Таким чином, в умовах воєнного стану забезпечення інформаційної безпеки є пріоритетним завданням для бізнесу в напрямку безперебійного функціонування. Система забезпечення інформаційної безпеки бізнесу має ґрунтуватися на чіткому алгоритмі визначених процедур, які дозволять забезпечити достовірність, конфіденційність, цілісність і доступність інформаційних ресурсів суб'єкта

господарювання, а також нейтралізувати потенційні та мінімізувати реальні ризики і загрози середовищу компанії, в тому числі кіберпростору. При цьому власники бізнесу мають можливість самостійно обирати спосіб організації системи інформаційної безпеки – від створення служби безпеки на фірмі до використання послуг спеціалізованих компаній. Впровадження ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки вимагає від бізнесу значних капіталовкладень, але водночас являється обов'язковою умовою його безпечного функціонування.

Література

1. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Аналітичний вимір кібербезпеки України в умовах зростання викликів та загроз. *Економіка і регіон*. 2022. № 1 (84). С. 13-20.
2. European Business Association. Cybersecurity Secrets: Rational Investment in Cybersecurity? June, 2021. URL: <https://eba.com.ua/sekreti-kiberbezpeky-ratsionalnist-investytsij-u-kiberbezpeku/>
3. Онищенко С.В., Глушко А.Д., Маслій О.А. Кіберстійкість як основа національної безпеки України. Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 551-556 (635 p.). URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-22-24-iyunya-2022-goda-vankuver-kanada-arhiv/>
4. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Концептуальні засади інформаційної безпеки національної економіки в умовах діджиталізації. Соціальна економіка. ХНУ, 2020. Вип. 59. С. 14-24. URL: <https://periodicals.karazin.ua/soceconom/article/view/16114>

УДК 336.71:341.31

Біленька Ілона Віталіївна,
студентка

Науковий керівник: Єгоричева С.Б., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Із запровадженням в Україні воєнного стану суттєво змінилася ситуація у всіх сферах соціально-економічної діяльності. Зовнішня агресія проти нашої держави значно погіршила показники соціально-економічного розвитку України, що, у свою чергу, спричинило посилення макроекономічних дисбалансів та погіршило коротко- та середньострокові перспективи та прогнози економічного зростання національної економіки. Це говорить про значну імовірність зростання ризиків та загроз економічній безпеці держави, тому виникає нагальна потреба розглянути питання підтримки економіки, яку здійснюють комерційні банки в умовах військової агресії.

У цілому, сьогодні вітчизняна банківська система значно надійніша за ту, що існувала у 2014 році, хоча після реорганізації залишилось менше половини банків, які функціонували до цього. Усі вони мають достатній капітал, проходять регулярні тестування, отже, Національний банк зробив багато задля того, аби українська банківська система стала значно стійкішою і ефективнішою.

Під час військової агресії пріоритетом для НБУ продовжує залишатися підтримка стабільності банківської системи шляхом мінімізації негативного впливу наслідків війни. З цією метою він ухвалив деякі послаблення у регулюванні та заходи із підтримки банків, спрямовані на

забезпечення стабільності банківської системи на час дії в Україні воєнного стану. Так, вже 24.02.2022 р. Національний банк прийняв постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [1], якою, зокрема, було передбачено, що НБУ без обмежень здійснює підкріплення банків готівкою, а також з огляду на виклики війни запровадив додатковий інструмент із підтримки ліквідності банків – рефінансування терміном до одного року з можливістю пролонгації ще на один рік. Зазначене рефінансування банки можуть отримати відповідно до умов, визначених у постанові Правління НБУ «Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану» [2, що дозволяє забезпечувати фінансову стабільність. Обсяги такої підтримки у перші ж дні війни становили більше 50 млрд. грн.

Щоб запобігти панічним настроям, НБУ ще на початку війни зафіксував офіційний курс гривні. Це допомогло стримати зростання цін. Стабільна робота банківського сектору та платіжної системи також заспокоїли людей. Крім того, у червні НБУ підвищив облікову ставку з 10% до 25%, щоб зробити заощадження у гривні привабливішими і знизити попит на валюту. Зі свого боку, уряд зафіксував тарифи на житлово-комунальні послуги. Усі ці заходи частково стримували зростання цін в Україні.

З огляду на необхідність підтримки ЗСУ та оборонних та соціальних видатків бюджету під час військових дій, на час воєнного стану Верховна Рада призупинила норми закону, які забороняють НБУ прямо підтримувати держбюджет та підприємства (тобто купувати їхні цінні папери на первинному ринку). Доцільність та обсяги таких операцій визначатимуться окремими рішеннями Національного банку на основі балансу між контролем інфляції та потребами бюджету України та з урахуванням можливостей наповнення бюджету з інших джерел. Національний банк у цих умовах

має зберігати максимальну прозорість у висвітленні таких операцій для мінімізації загроз фіскального домінування та зниження довіри до національної валюти. Після перемоги важливо повернутися до режиму інфляційного таргетування та звичайних умов функціонування фінансової системи України.

У свою чергу, банки пом'якшили умови кредитування для клієнтів-резидентів України. Більшість банків оголосили «кредитні канікули», зокрема, пролонгацію повернення кредитів, скасування штрафів за прострочку (в рамках виконання закону на період воєнного часу) та деякі інші пом'якшення. Із самого першого дня війни кожен український банк спростив умови надання банківських послуг для своїх клієнтів. Зокрема, Приватбанк скасував комісію за приймання торговельної виручки на поточні рахунки бізнес-клієнтів (як у касах, так і у терміналах банку). Впроваджує кредитні канікули за кредитними картками фізичних осіб. Пільгові умови договору під 0,00001% та без обов'язкового мінімального платежу діяли до середини 2022 року за кредитними картками: Картка Універсальна, Картка Універсальна Gold та преміальними картками. Райффайзен Банк подовжує дію платіжних карток, термін яких завершився. Адже через війну багато клієнтів не мають змогу перевипустити картки у відділенні банку. Картки пролонгують на 180 днів.

Ощадбанк прокредитував аграріїв на 3 млрд. грн. Ставка за позиками була нульовою до 31 травня. Максимальна сума кредиту для клієнта становитиме 60 млн грн. Позику необхідно буде повернути протягом півроку. Укргазбанк видав 1,1 млрд грн кредитів під 0% на посівну за перший місяць роботи за держпрограмою. Це другий найбільший результат серед усіх банків-учасників після ПриватБанку: за час дії воєнного стану в межах держпрограми «Доступні кредити 5-7-9%» банки видали 6,7 тисяч пільгових кредитів на

24,38 млрд. грн.

В регіонах, де спостерігається достатньо спокійна ситуація, робота банків є безперервною, а безготівкові розрахунки здійснюються без будь-яких обмежень. Новації та пільги у сфері грошового обігу, введені більшістю вітчизняних банків, стали запорукою відносного спокою для українців у цій важливій сфері нашого життя. Так, для клієнтів банків зручною є можливість зняття готівки до 6 тис. грн на касах магазинів великих торговельних мереж та АЗС. Такі пільги переважної більшості банків, як можливість користування кредитними лімітами клієнтам банків, введення кредитних канікул на кілька місяців, що передбачають відсутність обов'язкових щомісячних платежів, скасування відсотків за використання кредитного ліміту, зняття кредитних коштів без комісії населенням, скасування комісії за прийом безготівкових платежів для торговельних підприємств, є важливою умовою економічної та соціальної підтримки клієнтів – фізичних та юридичних осіб.

Таким чином, вітчизняна банківська система, зберігаючи, у цілому, стійкість, фінансову стабільність та операційну ефективність, різноманітними методами підтримує функціонування економіки України, а також життєдіяльність населення у складних умовах воєнного стану.

Література

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова правління Національного банку України від 24.02.2022 №18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.

2. Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 №22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022500-22#Text>.

УДК 327.7

*Власенко Валерія Анатоліївна,
Колінчук Дарія Володимирівна,
студентки 4 курсу*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ПРОГРАМА МВФ ВОЄННОГО ЧАСУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Зараз, під час дії воєнного стану, можемо спостерігати не найкращу економічну ситуацію в Україні, нестабільність національної валюти, кризовий фінансовий стан, дефіцит бюджету, який потребує покриття державними коштами, яких недостатньо. У зв'язку з цим виникли проблеми з пошуком джерел залучення фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту бюджету та стабілізації економічного та фінансового становища країни [1, 2]. Тому одним із шляхів вирішення цієї проблеми є співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема з Міжнародним валютним фондом. Наша країна співпрацює з цією організацією з 1994 року. За цей період було реалізовано низку програм із кредитування на різні суми траншів, і, звичайно, не можна ігнорувати їхній вплив на фінансову ситуацію в країні.

Необхідність програми з МФВ пояснюється прямою фінансовою допомогою, яка дозволила б ефективніше використовувати зовнішнє фінансування в процесі реалізації та моніторингу за її виконанням. Програма з Міжнародним валютним фондом також ініціює фінансову допомогу з боку інших міжнародних фінансових установ, особливо Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку. Сьогодні для України важливо фінансувати та реалізовувати такі проекти, як відновлення пошкодженої інфраструктури, підготовка до складного опалювального сезону, надання

медичної допомоги населенню у відповідь на інфекції, епідемії та прямі збитки населенню під час військових дій.

Але з огляду на план підготовки Міжнародного валютного фонду, є багато серйозних перешкод, які важко усунути за короткий час. Геополітична та економічна ситуація, в якій зараз перебуває Україна, потребує значного постійного фінансування. Тільки на покриття дефіциту бюджету буде потрібно 5-6 мільярдів доларів на місяць. Тому навіть програма Stand-by, спрямована на усунення зовнішніх дисбалансів, за кількісними параметрами замалий для України (435% від квоти на 3 роки при квоті України близько 2.8 млрд дол. – це загалом 12.18 млрд дол. або 4 млрд дол. на рік).

Програма розширеного фінансування (EFF) має більші можливості, але все одно за максимальним розміром недостатня для України. Крім того, її короткострокові цілі мають бути узгоджені з невідкладними завданнями, які має виконати Україна. Зокрема, як свідчать програмні документи МВФ, першочерговою місією EFF є впровадження структурних реформ і забезпечення «боргової стійкості». Виконання цих завдань є вкрай важливим для подальшого розвитку України, але на сьогодні першочерговим залишається фінансування Збройних Сил та підтримання обороноздатності економіки та населення в умовах широкомасштабних військових дій.

У будь-якому випадку, з точки зору необхідного обсягу фінансування, згідно з регуляціями Фонду, Україна повинна мати «винятковий доступ» (exceptional access) до коштів Фонду. Це пов'язано з виконанням чотирьох критеріїв, повну реалізацію яких у воєнний час важко гарантувати. Одним із критеріїв є приведення боргу до «стійкого» стану (debt sustainability), основним показником якого є співвідношення боргу до ВВП а також те, що перспективи запозичувати на зовнішніх ринках після закінчення програми будуть «хорошими». З огляду на невизначену перспективу завершення

активної фази війни прогнозується значне скорочення реального ВВП, Україні потрібно все більше кредитів, а критерієм «достатності» боргу важче відповідати, ніж раніше, у мирний час. Можливість запозичувати на зовнішніх фінансових ринках також обмежена війною, тому важко розраховувати на хороші перспективи позик від приватних інвесторів у країні. У мирний час програми МВФ є ознакою якості для інвесторів. Вона означає, що позичальники будуть проводити зважену політику, а національний уряд не прийматиме популістських рішень. Міжнародні інвестори вважають за краще довіряти свої кошти країнам, які мають програми з фондом. Про залучення комерційних інвестицій наразі не йдеться, оскільки воєнні ризики перекрыслюють цю можливість.

Для отримання програми МВФ потрібно виконати декілька кроків. По-перше, головні країни-донори повинні ухвалювати скоординовані рішення щодо обсягів зовнішнього фінансування для України. Обсяг такої фінансової допомоги, разом із фінансуванням від Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних фінансових установ, повинен фінансувати дефіцит платіжного балансу та зробити фінансовий план здійсненним [3]. Така координація фінансування допомогла б НБУ зупинити емісію та стабілізувати фінансову ситуацію.

По-друге, ця програма має бути в першу чергу програмою України та для України (ownership), і всі реформи в рамках нової програми, особливо судова та фіскальна, мають бути завершені вчасно. Така ситуація не залишає українській владі іншого вибору, окрім як швидко реформувати державне управління для підвищення його ефективності та загальної економічної ефективності, що вкрай важливо в умовах війни.

По-третє, необхідна реструктуризація зовнішнього боргу, що допоможе покрити фіскальний дефіцит платіжного балансу і таким чином полегшить ухвалення узгодженого

рішення країн-спонсорів щодо фінансування України.

Зрештою, експерти Фонду разом з владою повинні знайти рішення, щоб фактичні цілі та завдання нової програми відповідали установчим документам, які визначають, на яких умовах надається та реалізується програма фінансування для країни-члена МВФ. Це спростить процес затвердження програми Радою директорів фонду. У цьому контексті також було б корисно змінити представництво України в Раді директорів МВФ з метою підвищення креативності, посилення якості та ефективності подальшої співпраці між Україною та МВФ у рамках ротаційної системи, якої дотримуються переважна більшість країн-членів Фонду [4].

Попри труднощі, які виникають з погодженням навіть макроекономічних показників, Україна має високі шанси на отримання нової позики. Тому, виходячи з досвіду попередніх програм і поточної ситуації, необхідною умовою нової програми фінансування мають бути гарантії наших союзників і спонсорів щодо готовності фінансування нашої армії та економіки та реструктуризація боргів, які спотворюють можливість «закрити» фінансові розриви в рамках програм.

Література

1. Varnalii Z., Onyshchenko S., Filonych O., Maslii O. State Policy for Ensuring Budgetary Security of Ukraine in Terms of Financial Globalization. *International Journal of Management (IJM)*. Volume 11, Issue 12, December 2020, pp. 2283-2292.

2. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Фіскальні ризики бюджетній безпеці України. II Міжнародний податковий конгрес : зб. матеріалів (26 листоп. 2021 р.). Ірпінь: УН-т ДФС України, 2021. С. 167-173. URL: https://congress.tax/wp-content/uploads/2021/12/2021_II_International_Tax_Congress_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

3. Onyshchenko S.V. State budgetary security determinants.

Economics and Region. 2019. № 4 (75). P. 14-19.

4. Петрик О. На яких умовах можлива програма з МВФ. Вокс Україна. 2022. URL: <https://voxukraine.org/na-yakyh-umovah-mozhlyva-programa-z-mvf/>.

УДК336.143(477)

Перегінець Юлія Ярославівна,

студентка 4 курсу

Науковий керівник: Глушко А.Д., к.е.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У НАПРЯМКУ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія російської федерації стала найбільшою загрозою 2022 року як для територіальної цілісності України, так і для функціонування національної економіки. Підтримка фінансової стабільності господарської системи стала одним із пріоритетних завдань в умовах воєнного стану [1, 2]. Фінансова підтримка України з боку міжнародних партнерів дозволила забезпечити безперебійне функціонування економіки. Враховуючи, що головним джерелом наповнення державного бюджету є податкові надходження, податкова політика виступає одним із головних інструментів забезпечення фінансової стійкості України.

Верховною Радою України було прийнято ряд законів, які передбачали реформування податкової системи на період воєнного стану в напрямку підтримки суб'єктів підприємництва, в тому числі шляхом надання податкових преференцій та спрощення ряду процедур адміністрування.

Особливі умови оподаткування були визначені такими Законами України як:

– № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану»;

– № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»;

– № 2173-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану».

Головними податковими преференціями правомірно визначити: можливість суб'єктів підприємницької діяльності перейти на спрощену систему оподаткування та сплачувати єдиний податок за ставкою 2%; отримання фізичними особами-підприємцями права не нараховувати та не сплачувати єдиний соціальний внесок за себе; отримання роботодавцями, які працюють на спрощеній системі оподаткування, права за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України; скасування на час воєнного стану на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях нарахування екологічного податку, земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Щодо змін у системі адміністрування податків та зборів, то, в першу чергу, був введений мораторій на проведення податкових перевірок; скасовано терміни подання податкової звітності можна після закінчення дії воєнного стану; спрощено процедуру формування податкового кредиту та ін. [3, 4, 5].

Таким чином, податкова політика в умовах воєнного стану спрямована на підтримку економіки, бізнесу та громадян. Водночас, проблема соціальної неефективності українського оподаткування є стратегічно небезпечною для обороноздатності країни [6], тому необхідним виступає докорінна перебудова податкової системи як основи фінансової стабільності країни.

У руслі євроінтеграційних процесів реформування податкової системи уже здійснюється. Так, 19 серпня 2022 року Державна податкова служба України як компетентний орган України приєдналася до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information). Метою приєднання є долучення України до міжнародної системи автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки відповідно до Загального стандарту звітності CRS, схваленого Радою ОЕСР 15 липня 2014 р. Імплементация Загального стандарту звітності CRS є одним із міжнародних зобов'язань України як члена Глобального форуму ОЕСР з прозорості й обміну інформацією для податкових цілей. Такий крок сприятиме створенню прозорішого податкового середовища та формуванню іміджу України як надійного й рівноправного партнера в міжнародних інформаційних податкових відносинах. Окрім того, систематизований аналіз інформації, отриманий Державною податковою службою України від іноземних компетентних органів, є важливим інструментом для контролю за своєчасністю та повнотою декларування активів і доходів, що підлягають оподаткуванню, виявленням незадекларованих активів і доходів, а також для боротьби з ухиленням резидентів України від сплати податків [7].

Таким чином, податкова політика в напрямку підтримки бізнесу в умовах воєнного стану дає змогу оптимістично

оцінювати перспективи відновлення підприємницької активності за умов сприятливого перебігу воєнної ситуації. Водночас необхідним є подальше реформування податкової системи як основи післявоєнної відбудови національної економіки.

Література

1. Глушко А.Д., Кондратенко В.Р. Податкова система України в умовах воєнного стану. Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 09 червня 2022 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 122-124(393 с.)

2. Онищенко С.В., Маслій О.А. Проблеми фінансування малого бізнесу в умовах пандемії. Матеріали ІІ Міжнародного форуму «Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. Зміни. Адаптація. Нова економіка» : дослідн. секція «СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ», 28 верес. – 1 жовт. 2021 р. К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. С. 99-101.

3. Закон України № 2118-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 03.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>

4. Закон України № 2120-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

5. Закон України № 2173-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» від 01.04.2022. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>

6. Варналій З., Кіслова А. Роль і значення податкової системи у забезпеченні фінансової безпеки України. The XV International Science Conference «Trends in the development of practice and science», December 28 – 31, 2021, Oslo, Norway. P.80-85.

7. Національний інститут стратегічних досліджень. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 01.08 – 31.08.2022). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-4>

СЕКЦІЯ 2. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336

Takalandze Larisa,

*Professor, Head of Management Module,
Sokhumi State University (Georgia)*

Olha Rudenko,

*Professor, Doctor of Public Administration,
National University “Chernihiv Polytechnic“ (Ukraine)*

DIGITAL TRANSFORMATION AND THE CHALLENGES OF EDUCATION SYSTEM

Even prior to the novel coronavirus pandemic, the digital transformation had begun to take hold in HEs, and education as a whole. Recently, higher education, as well as the education system in general, has found itself facing the challenges posed by the Coronavirus disease (COVID-19) pandemic of viral infection. Higher education institutions (HEIs) found themselves in an unusual situation, which was caused by certain difficulties of both education-communication and organizational-technical nature. We have tried to identify the difficulties associated with digital transformation, and to provide a recommendation regarding quality education.

Лариса Такаландзе,

*професор факультету бізнесу та соціальних наук,
начальник модуля управління*

Сухумський державний університет (Грузія)

Ольга Руденко,
доктор наук з державного управління, професор
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(Україна)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ВИКЛИКИ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Ключові слова: бізнес, вища освіта, професійна освіта, корпоративна соціальна відповідальність, цифрова трансформація, розвиток.

Останнім часом технології, пов'язані з цифровою трансформацією, потужним каталізатором якої стала пандемія 2020 року, змушують бізнес-компанії шукати нові можливості для розвитку та зростання з використанням новітніх технологій. «Цифрова трансформація змінила ринок праці та створила потребу в розвитку нових навичок. Відповідно, система освіти повинна забезпечувати молодих людей адекватними компетенціями, знаннями та навичками, що також є одним із важливих викликів сучасності...», – йдеться в Єдиній стратегії освіти і науки Грузії на 2017-2021 роки.

Як ми зазначали, пандемія значно пришвидшила процес цифрової трансформації, яка сильно змінює підприємницьку діяльність, правила ведення бізнесу. У бізнес-структурах (як і на ринку праці в цілому) зростає попит на фахівців, які поряд з професіоналізмом володіють цифровими компетенціями та здатністю адаптуватися до умов роботи в постійно мінливих, іноді непередбачуваних ситуаціях. Це, у свою чергу, створює нові умови для системи освіти, особливо чутливої до глобальних (технологічних, екологічних, економічних тощо) викликів і ставить на порядок денний необхідність перегляду існуючих освітніх парадигм. Прогрес цифрових технологій та стрімко мінливі умови ринку праці вимагають від керівників і науково-педагогічної спільноти інноваційних рішень,

призводять до необхідності зміни методів навчання та їх адаптації до дистанційного формату навчання.

В бізнесі корпоративна соціальна відповідальність висуває нові вимоги до освіти – цифрова трансформація створила новий напрямок, який змінює ставлення працівників до технологій, а також встановлює необхідність етичного використання нових технологій – корпоративна цифрова відповідальність (Corporate Digital Responsibility (CDR)). Ще один глобальний виклик сучасності – зміна клімату та деградація навколишнього середовища (Climate change and environmental degradation) загрожує не лише Європі, а й усьому світу. Стратегія ЄС – Зелена угода ЄС спрямована на створення ресурсоефективної, екологічної та конкурентоспроможної економіки. Йдеться про необхідність формування екологічної культури, Green Skills та підвищення рівня громадської свідомості. Важлива роль у вирішенні цих проблем відводиться добре прорахованій стратегії корпоративної соціальної відповідальності.

Головне завдання освіти – підготувати конкурентоспроможних спеціалістів для ринку праці. Це неможливо без тісного зв'язку з ринком праці. Таким чином, велике значення надається взаємовідносинам між навчальними закладами та організаціями. І, хоча нині заклади вищої освіти та форми бізнес-співробітництва в країнах ЄС дуже різноманітні (Боннська декларація «Співпраця університетів і підприємств: побудова нових викликів на основі минулого досвіду»), зважаючи на глобальні виклики, виникла необхідність їх постійно модифікувати, підняти їх на якісно новий рівень.

Для вирішення всіх цих завдань потрібні зусилля не лише роботодавців і вищої освіти, а й системи професійної освіти. Разом із новинами завжди потрібно оновлювати професійну підготовку. Ця необхідність стає дедалі актуальнішою – зараз для збереження та підвищення конкурентоспроможності кожній людині необхідно навчатися

та розвиватися протягом усього життя (у стратегії Європейського Союзу Європа 2020 основні виклики системи освіти європейських країн були названі: старіння населення, відсутність робочих навичок, глобальна конкуренція, яка зростає, високий рівень безробіття). Поряд із визнанням актуальності вищої освіти це зумовлює важливість розвитку безперервної системи освіти протягом усього життя людини, неоціненний внесок у яку робить професійна освіта. Розвиток системи безперервної професійної освіти створює механізми залучення роботодавців до розробки освітньої політики, дає змогу більш повно враховувати потреби ринку праці. Виходячи з вищевикладеного, можна зазначити, що вища освіта та професійна освіта забезпечують ринок праці результатами своєї діяльності – спеціалістами, які зайняті в організаціях різних галузей економіки. Це дозволить визначити основні стандарти якості освіти, а також тенденції попиту на тих чи інших спеціалістів. Наявність перспективи працевлаштування після закінчення вищої освіти та ПТО є важливою мотивацією для людини у виборі освітніх програм. Тісний зв'язок між вищою освітою, ПТО та роботодавцями є об'єктивною необхідністю їх ефективного функціонування в ринкових умовах.

Слід також зазначити, що існує низка проблем: доступ до якісної освіти, загострення конкуренції в освітній сфері, відповідність освіти сучасним вимогам, перегляд змісту освіти тощо. Це характерно як для країн, що розвиваються, так і для розвинених країн.

Таким чином, пошук інноваційних рішень у відповідь на нові виклики, з якими стикаються традиційні заклади освіти, поставив на порядок денний необхідність побудови ефективних відносин між вищою освітою, професійною освітою та бізнес-компаніями. У результаті тісної взаємодії між учасниками синергетичний ефект та актуальність освіти безсумнівно зростає.

УДК 336.1

*Птащенко Ліана Олександрівна,
доктор економічних наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка» (Україна)
Наміг Агагейдар Огли Ісазаде,
доктор філософії, асоційований професор
Міжнародний науково-освітній та навчальний центр
(Естонія)*

ІНВЕСТИЦІЙНО ПРИВАБЛИВИЙ СЕГМЕНТ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Війна, котра розв'язана росією в Україні, призводить до значних руйнувань в усіх секторах національної економіки. На відбудову потрібні будуть значні фінансові ресурси. Розміри збитків від руйнувань зростають щодня і, за попередніми розрахунками, на відновлення України після війни з росією потрібно буде щонайменше 1 трлн доларів [1].

Звертаючись до історизму варто зазначити, що під час Другої світової війни в Україні було зруйновано 16 тисяч промислових підприємств, 882 шахти Донецького вугільного басейну, 10 магістральних залізниць, понад 35 тисяч сільськогосподарських громад (колгоспів та радгоспів), на руїни перетворено 417 міст і містечок. Демографічні втрати становили майже чверть загальної чисельності населення. У війні загинув кожний шостий мешканець України [2], 2,4 млн осіб вивезено до Німеччини. Загальна сума втрат, яких зазнали населення й господарство України становило майже 1,2 трлн карбованців. Загальні втрати України становили понад 42 % усіх матеріальних втрат Радянського союзу. Але на відбудову було виділено лише 15 % всесоюзних капіталовкладень [2]. Крім того, відбудова призвела до

деформацій в українській економіці, оскільки основним її завданням було відновлення та подальше піднесення важкої індустрії, залізничного транспорту, відродження вугільної промисловості, металургійних заводів Донбасу та Придніпров'я, хімічної промисловості [3], в той час як інші сектори промисловості й сільське господарство українці мали відновлювати за рахунок підвищенні продуктивності праці на 36 %.

Повномасштабна війна, що триває в Україні з 24 лютого 2022 року, принесла ще більше руйнувань, ніж Друга світова. Усвідомлюючи необхідність швидкого відновлення економіки й соціального сектора, урядом формується План відбудови національного господарства України. В цей період досить активно розвиватиметься будівництво, оскільки рашистами зруйновані не лише окремі будинки, а й знищені цілі міста, об'єкти соціальної сфери та промислової інфраструктури. Більшість з цих об'єктів не підлягають відновленню, тобто будувати доведеться з нуля. Немає жодного сумніву, що Планом відбудови будуть охоплені всі галузі національної економіки, але автори дотримуються думки, що пріоритетними напрямками повинні стати розвиток військово-промислового комплексу та енергетичного сектора. Це зумовлене необхідністю посилювати військову міць та забезпечувати повну енергетичну незалежність України, але вимагатиме значних інвестиційних ресурсів. В цьому контексті необхідно розробити План Маршалла для відбудови національного господарства України, оскільки без інвестиційної підтримки країн світу відбудуватися буде вкрай важко, при цьому не розраховуючи на добровільні репарації рф. Варто зазначити, що План Маршалла (*European Recovery Program, Marshall Plan*) в історії є прикладом систематизованого комплексного переміщення капіталу від багатих до бідних країн заради спільної вигоди всіх сторін. Він зумовив виникнення нових планів довгострокової

допомоги країн або їх об'єднань та дав поштовх до створення різних міжнародних організацій у сфері надання допомоги економічно відсталим країнам. Не дивлячись на те, що формування Плану Маршалла було пов'язане з розрухою, спричиненою Другою світовою війною, він і сьогодні є важливим символом ефективного міжнародного співробітництва, прикладом економічної дипломатії. Навіть при переважанні інтересів США, незалежність або власні економічні й політичні інтереси країн Європи не були зачеплені. Саме тому сьогодні є актуальним питанням розроблення подібного плану для відбудови України, який би не знижував національну незалежність та гідність країни та прискорив інтеграцію України до ЄС і міжнародної спільноти в цілому.

Роблячи акцент на розвитку енергетики, ми вважаємо, що особливої уваги посадовців та фахівців потребують такі перспективні й актуальні напрями розвитку енергетичного сектора як зелена енергетика, видобування літію та титану.

Стосовно розвитку зеленої енергетики, варто зазначити, що у довоєнний період ця галузь розвивалася високими темпами – у 2019 році Україна увійшла у ТОП-10 країн світу за темпами розвитку зеленої енергетики, а в 2020 – у ТОП-5 європейських країн за темпами розвитку сонячної енергетики. Руйнування, спричинені рашистами, не лише зупинило розвиток галузі, а й завдало великих збитків. Підприємства опинилися на межі банкрутства. За даними Української вітроенергетичної асоціації, в Україні припинили роботу понад 2/3 вітрогенераторів [4]. На відновлення цієї галузі також необхідні інвестиційні ресурси.

Україна багата на ресурси, котрі необхідні для розвитку альтернативної енергетики багатьох країн світу. Зокрема, зацікавити інвесторів можуть вкладення в розробку видобування літію та титану. За попередніми оцінками, в Україні є значні запаси літію, які не поступаються багатим

родовищам Південної Америки та Африки. Загалом це 4 об'єкти – 2 родовища (Шевченківське, Полохівське) та 2 ділянки (Добра, Крута балка). Попит на літій, який є основним компонентом літій-іонних акумуляторів, останнім часом зростає, адекватно попиту на електромобілі, системи накопичення енергії (energy storages) тощо, а ціна на цей метал має тенденцію до зростання. Експерти вважають, що найближчі 20 років можуть змінити світову економіку. У січні 2022 року заступником голови Офісу президента Ігорем Жовквою було заявлено, що саме літій Україна може зацікавити Ілона Маска та отримати інвестиції від одного з найбагатших підприємців планети [5]. На підтвердження інвестиційної привабливості галузі з видобутку літію, наведемо такі дані. В 2019 році електрокари складали лише 1% автопарку, вже до 2030 року ІЕА очікує зростання їхньої кількості до 140-245 млн. Оскільки електрокари допомагають знизити забруднення повітря і викиди парникових газів, низка країн оголосила про наміри заборонити використання двигуна внутрішнього згорання у найближчі 20-30 років. Ця політика сприяє попиту на електрокари. У березні 2021 року швейцарський інвестбанк UBS зробив прогноз, що електрокари можуть досягнути цінового паритету з автомобілями на двигуні внутрішнього згорання 2025 року, а частка продажів електромобілів може сягнути 20% у 2025 році та 50% у 2030 році. До 2040 року повний перехід на електромобілі може стати реальністю [5].

Інвестиційно привабливими також можуть стати розробки запасів титанових руд, оскільки Україна – найбільша країна в Європі з видобутку ільменіту, єдина з видобутку рутилу та циркону. Україна є однією з п'яти країн-виробників концентратів титанових руд у світі. На її території зосереджено 20% світових запасів і видобутку ільменіту. Запаси титанової сировини в Україні становлять близько 184 млн тон, тобто їх вистачить на 440 років [6]. Титан необхідний

для розвитку енергетичного сектора, оскільки багато обертових деталей виготовляються саме з титану. Тож актуальність видобутку літію й титану буде підвищуватися, а відповідно цей сегмент енергетичного сектора України є досить привабливим для інвестора в період відновлення національної економіки України.

Література

1. ЦЕС спільно з партнерами підраховує збитки від російської агресії URL: <https://ces.org.ua>
2. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX–XX ст. Історичні нариси. К. 2002. С 744-771.
3. Бажан О. Г. Особливості відбудовчого періоду в Українській РСР у другій половині 40-х – на початку 50-х років XX ст. Наукові записки. Том 41. Історичні науки. С. 20-28.
4. Зелена енергетика в Україні на межі банкрутства URL: <https://www.epravda.com.ua>
5. Літій: чи допоможе український метал світовому ринку електрокарів URL: <https://www.radiosvoboda.org>.
6. Сфери застосування титану URL: <https://upt.com.ua/index.php/uk/sferi-zastosuvannya-titanu>

УДК 336.1:336.7:338.1

Онищенко Світлана Володимирівна,

доктор економічних наук, професор

Бережна Алла Юрївна,

кандидат економічних наук, доцент

Філонич Олена Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені

Юрія Кондратюка» (Україна)

УЗГОДЖЕНІСТЬ ЗАХОДІВ БЮДЖЕТНОЇ ТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

З огляду на євроінтеграційні процеси реформи управління публічними фінансами скеровується відповідно до державної політики. У залежності від сфери суспільних відносин, що виступає об'єктом політичного впливу держави, виокремимо фінансову політику, а у її межах фіскальну (бюджетну, податкову, боргову) та грошово-кредитну. Бюджетна та монетарна політики мають свої специфічні цілі і завдання в економічній системі і тому являють собою інституційно самостійні її складові. Проте за спрямованістю регулятивного впливу на розвиток економіки вони багато у чому ідентичні, через що змінювати стан економіки можна заходами як грошово-кредитної, так і бюджетної політики. Зв'язок між механізмами дає підстави науковцям розглядати їх як альтернативні, у зв'язку з чим розгорнулася тривала дискусія про переваги та недоліки кожного з них та про їх місце і роль у регулюванні економіки [1,2,4,5,9,12,13]. Наразі, вітчизняна практика свідчить про пристосування фіскальної політики під ті макроекономічні процеси, що протікають стихійно, або ж реалізація тих орієнтирів і установок, які нав'язуються Україні ззовні. Так, з точки зору національних

інтересів важко обґрунтувати пріоритет і обсяг видатків бюджету на обслуговування державного боргу, або активне заохочення нерезидентів –інвесторів до гривневих державних облігацій на первинному ринку з пільговим оподаткуванням (де кінцевими бенефіціарами є представники вітчизняного капіталу) тощо. Результати практичної реалізації узгодження заходів бюджетної та монетарної політики України з огляду на їх теоретичне підґрунтя є неоднозначними та потребують вивчення. Мета роботи полягає у дослідженні природи впливу бюджетної та монетарної політики держави на макроекономічну стабільність та визначенні особливостей запровадження відповідних інструментів, важелів та формуванні перспективних напрямів їх взаємної координації.

За результатами дискусій у світовій економічній теорії та в регулятивній практиці набули широкого визнання монетарний фактор розвитку економіки. Більше того, нині намітилося явне зближення позицій кейнсіанців і монетаристів щодо оцінки ролі фіскальної та монетарної політики в системі державного регулювання економіки, які розглядаються не як альтернативні, а як взаємодоповнювальні в єдиній системі економічної політики, зі своїми особливими цілями та механізмами впливу на сукупний попит. Щодо української практики можна погодитись з думкою Гасанова С., що «економічна політика, у тому числі фіскальна й монетарна, здебільшого є непередбачуваними; внутрішні політичні цикли перетворюються на визначальні фактори економічних коливань, амплітуда яких збільшується пропорційно частоті та неочікуваності політичних шоків; поглиблюються соціальна, економічна, громадська, особистісна недовіра до дій законодавчої і виконавчої влади, навіть тоді, коли приймаються порівняно обґрунтовані й раціональні рішення» [6, С.7]. Враховуючи вищевизначене, маємо констатувати, що у межах взаємодії бюджетної та монетарної політики існують питання, які потребують

координації, а саме:

– бюджетна і монетарна політика мають різні цілі та інструменти їх реалізації (інколи цілі стають протилежними, що вимагає формування інституційно закріпленого механізму розв'язання суперечностей);

– часові періоди реалізації монетарної і бюджетної політики в більшості випадків не співпадають, що може провокувати нестабільність у фінансово-грошовій сфері і потребує координації поточних заходів з боку уповноважених органів;

– періодична напруженість проблеми погашення заборгованості уряду перед центробанком залишає багато питань відкритими з огляду на те, що НБУ є внутрішнім кредитором Міністерства фінансів України;

– різні цільові настанови та суперечності у борговій політиці уряду і НБУ;

– характерними для України є загострення суперечностей між бюджетною і монетарною політикою в кінці бюджетного року, пов'язані з різким зменшенням коштів на рахунках уряду (залишки на ЄКР), що приводить до різкого зростання грошової пропозиції і підвищує інфляційні ризики, вимагає формування заходів управління ліквідністю, тощо.

Для виявлення точок дотику між бюджетною та монетарною політикою вважаємо необхідним розглянути деякі дефініції щодо них. Формалізовано систему заходів та інструментів, які використовує держава у своїй фінансовій діяльності для реагування на зміни в економіці можна подати у спрощеному вигляді як: $ПП + ДефБ = ВП + Tr + Вборг + Екс$, де $ПП$ – податкові платежі як доходи бюджету (у макроекономічному розуміння як частка ВВП, що перерозподіляється через бюджет з огляду на запроваджену систему податків), $ДефБ$ – дефіцит бюджету, $ВП$ – публічні видатки (видатки бюджету та соціальних фондів), Tr – трансферти приватному сектору (у тому числі соціальні

трансферти), **Вборг** – витрати по обслуговуванню державного боргу, **Екс** – чистий експорт (як різниця між експортом та імпортом). З огляду на можливі джерела фінансування бюджетного дефіциту: монетарне (внутрішнє) фінансування (**МФ**) і боргове (зовнішнє) фінансування (**БФ**), дефіцит бюджету можна представити як їх суму: $ДефБ = МФ + БФ$. Тоді справедлива рівність, яка відображає взаємозв'язок між монетарною та фіскальною (бюджетною, податковою, борговою) політикою держави, а також дозволяє аналізувати зміну загальної фінансової політики держави на різних стадіях економічного циклу: $ПП + МФ + БФ = ВП + Tr + Вборг + Екс$. Для вирішення завдань соціально-економічного розвитку ($Вп + Tr + Вборг + Екс$) можуть бути використані різні джерела ($ПП + МФ + БФ$): податки і монетарне фінансування як власні внутрішні джерела фінансового забезпечення держави та боргове фінансування, що передбачає залучення зовнішніх та внутрішніх джерел фінансових ресурсів. Для залучення тих чи інших джерел фінансування можуть бути застосовані різні інструменти, що в сукупності характерно відповідному виду бюджетної політики.

Координація бюджетної та монетарної політики має ґрунтуватися на принципі компліментарності (доповнення) інструментів і методів, що використовуються для їх реалізації з метою управління рівнем інфляції, дефіцитом державного бюджету та дотримання стійкості державного боргу. Відповідно до цього принципу окремі напрями економічної політики та діяльності відповідних державних інституцій мають базуватися на єдиних підходах, єдиній методології та враховувати загальні макроекономічні цілі. З огляду на компетенції уряду щодо регулювання інфляції та стабільності грошової одиниці важливими напрямами є корекції адміністративно регульованих цін та тарифів та проведення бюджетної політики як складової економічної, тому

координація монетарної політики Національного банку і бюджетної політики уряду є необхідною. З огляду на декларовані позиції [11] узгодження монетарної та бюджетної політики, має охоплювати питання: створення макроекономічних умов для низької та стабільної інфляції; контрольованого впливу на стан грошово-кредитного ринку випуску внутрішніх зобов'язань уряду; динаміки та структури бюджетних видатків; забезпечення стійкості фінансової системи в цілому.

Дослідження є спробою оцінки комплементарності інструментів, заходів бюджетної та монетарної політики у контексті досягнення макроекономічної стабільності (у довоєнний період). Огляд наукових позицій щодо сутності фіскальної політики дозволив обґрунтувати доцільність виокремлення бюджетної політики як сукупності специфічних заходів та інструментів, спрямованих на фінансування видатків за встановленими пріоритетами в обсягах достатніх для досягнення поставлених соціально-економічних цілей суспільства з огляду на можливі джерела наповнення бюджетів різних рівнів; податкова, боргова політика при цьому підпорядкована вирішенню завдань бюджетної політики. Дослідження сутності прояву регуляторних механізмів бюджетної та монетарної політики, з огляду на необхідність досягнення макроекономічної стабільності, дозволили сформулювати головні питання, які потребують узгодження щодо інструментів реалізації; координації поточних заходів з боку уповноважених органів; відносин уряду та нацбанку як його внутрішнього кредитору; щодо боргової політики; заходів управління ліквідністю.

Для обґрунтування добору інструментів бюджетної політики (стимулюючої, стримуючої, нейтральної) пропонується спиратися на макроекономічну залежність між показниками, які пов'язані із основними завданнями соціально-економічного розвитку (обсяг видатків сектору

державного управління; обсяги трансфертів приватному сектору, у тому числі соціальних трансфертів; витрати, пов'язані із державним боргом; чистий експорт, як результат зовнішньоекономічної діяльності) та можливими джерелами їх фінансування (податки і монетарне фінансування як власні внутрішні джерела фінансового забезпечення держави та боргове фінансування, що передбачає залучення зовнішніх джерел фінансових ресурсів) [3,10].

З огляду теоретичні положення закону А. Вагнера (щодо залежності економічного зростання та зростання частки державних витатків у ВВП); обмеження його прояву, які описані BARS-кривою (як функцією залежності темпів економічного зростання та частки витатків сектору державного управління у ВВП) [15,5].; мультиплікативного ефекту, що дає приріст публічних витатків на зростання ВВП та на підставі економетричних розрахунків підтверджено значне відхилення фактичного розміру частки витатків сектору державного управління у ВВП (майже на 10 %) від оптимального у бік перевищення; значення мультиплікаторів бюджетних витатків свідчать про наявність тенденцій необґрунтованого зростання (збільшення приросту витатків призводить до зменшення приросту ВВП).

Сформовано окремі положення щодо бюджетної політики у контексті забезпечення макроекономічної стабільності: політика має бути підґрунтям оптимального перерозподілу ВВП через бюджет з метою забезпечення виконання державою таких її основних функцій як управлінська, соціальна, оборонна, економічна, охорони навколишнього середовища, тощо; витатки бюджету мають зосереджуватися за пріоритетними напрямками (що відповідають принципам соціальної справедливості, забезпечення суверенітету, стимулювання реального сектору економіки) в обсягах, які не порушують норми щодо збалансування бюджету (помірного податкового навантаження, безпечного рівня дефіциту із джерелами фінансування, які не

додають боргового навантаження); орієнтація політики на першочергове забезпечення економічного зростання і соціального розвитку суспільства ви магає дотримання індикативних показників щорічного зростання ВВП на 10 %, рівності мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму.

У сфері підтримки галузей економіки країни для цілей економічного розвитку інструменти бюджетної політики мають більш вагоме значення, ніж інструменти монетарної політики (за результатами проведеного порівняння мультиплікатора бюджетних видатків та монетарного мультиплікатора). Можна очікувати, що за умови доцільного, обгрунтованого (а не політично вмотивованого) підходу до вибору напрямів використання ресурсів бюджету ефективність видатків бюджету буде на порядок вищою, ніж ефективність монетарних інструментів. Це значно підвищує актуальність оптимізації бюджетної політики в Україні для цілей соціально-економічного розвитку.

Огляд теоретичних засад, наукових позицій щодо монетарної політики дозволяє охарактеризувати вітчизняну модель, як таку, що включає окремі елементи різних моделей, тобто з огляду практику в частині введення режиму інфляційного таргетування та підтримання трансмісії облікової ставки як основного інструменту (інструменти «моделі двох опор»), в частині механізмів рефінансування, операцій репо (інструменти кредитно-фондової моделі). За результатами короткої характеристики застосування тих чи інших інструментів, важелів впливу, заходів монетарної політики протягом 2010-2020р.р. в Україні [7,8,14] маємо засвідчити ознаки умовно вдалої практичної реалізації емісійної політики, оскільки при її проведенні забезпечено невисокий фіскальний дефіцит (за виключенням 2020р.), спостерігалися уповільнення інфляції, укріплення гривні та макрофінансової стабільності в цілому. Щодо бюджетного дефіциту – акцент має бути перенесений на зовнішні джерела

фінансування, з огляду на співпрацю з МВФ, МФО, позитивний досвід випуску єврооблігацій (це дозволить сформувати надлишок іноземної валюти, з наступним її емісійним викупом). Такий механізм забезпеченої емісії дозволяє одночасно продовжувати накопичення золотовалютних резервів, забезпечувати фінансування видатків державного бюджету та зберігати макрофінансову стабільність.

Процес економічного зростання в Україні має ґрунтуватися на гармонійному поєднанні монетарних та бюджетних інструментів. До основних критеріїв, які підтверджують ефективність координації монетарної і бюджетної політики за принципом компліментарності, пропонувано віднести такі: низький рівень інфляційних очікувань економічних суб'єктів; скорочення попиту на іноземну валюту на готівковому валютному ринку; низький та стабільний рівень базової інфляції; зміна структури грошової емісії на користь кредитного каналу; зменшення обсягів валютних інтервенцій НБУ; дотримання безпекових індикаторів рівня бюджетного дефіциту, боргового навантаження, зміна структури державного боргу на користь внутрішнього фінансування, низхідний тренд частки видатків сектору державного управління.

Література

1. Богдан Т. В чому суперечності бюджетно-податкової політики https://biz.censor.net/columns/3153196/v_chomu_superechnost_byudjetnopodatkovo_poltiki
2. Бричка Б.Б. Грошово-кредитна політика НБУ у забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. – Дисертація на здобуття наук.ступеня к.е.н. за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2020. https://lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2020/09/dis_brychka.pdf
3. Бюджетний механізм: методологічні підходи та

практика бюджетної децентралізації / С. В. Онищенко, А. Ю. Бережна, О. М.Філонич. // Проблеми економіки.2021. № 1. С.107-122 <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-107-122>

4. Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення: [монографія]/З.С. Варналій, Т.В. Бугай, С.В. Онищенко. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – 271с.

5. Вдовиченко А. Як фіскальна політика впливає на ВВП та інфляцію в Україні? Vdovychenko A. / Visnyk of the National Bank of Ukraine, No. 244, 2018, pp. 26–45 <https://doi.org/10.26531/vnbu2018.244.02>

6. Гасанов С. С. Фіскальні ризики та фіскальне таргетування в системі управління державними фінансами за умов інституціональної невизначеності / С. С. Гасанов // Наукові праці НДФІ. - 2017. - Вип. 2. - С. 5-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2017_2_2.

7. Грошово-кредитна та фінансова статистика | Квітень 2021 року https://bank.gov.ua/admin/uploads/article/MFS_2021-04.pdf?v=4

8. Колодій А. В., Грицина О. В. Оцінка грошової маси України: стан, структура та тенденції її зміни. Економічний вісник, 2020, №3. с.67-73. https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_author=a817bf914b5e039d2cf9145f171d5659.

9. Онищенко С.В. Засади формування ефективної державної політики, орієнтованої на забезпечення бюджетної безпеки/С.В. Онищенко// Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка. –2015. –№ 2(167). – С.81-85 URL: https://www.researchgate.net/publication/279159677_bases_of_public_policy_formation_directed_at_ensuring_budget_security

10. Петраков Я. В. Оцінка фіскальних імпульсів від застосування податкових інструментів / Я. В. Петраков // Фінанси України. — 2016. — №1. — С.57-79

11. Рішення Ради НБУ Про Стратегію монетарної політики Національного банку України від 13.07.2018 № 37-рд із змінами, внесеними згідно з Рішенням НБУ № 9-рд від

31.03.2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr037500-18#top>

12. Сущенко О.М. Фіскальна політика України в парадигмі сталого розвитку. –Дисертація на здобуття наук.ступ. д.е.н.: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2021. С.31 https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/35865/dys_sust.pdf?sequence=1&isAllowed=y

13. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку : [монографія] / за наук. ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 460 с. ISBN 978-966-654-393-9 С.36

14. Шпек Р., Голова Ради НБУ, 17.07.2021 Не всі емісії однаково корисні <https://nabu.ua/ua/roman-shpek-36.html>

15. Шульга Є. Зниження урядових витрат має стати основним критерієм українських реформ Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна. 27.05.2021 р. <https://case-ukraine.com.ua/news/cherез-nadmirni-vytraty-uryadu-ukrayina-vtrachaye-2-7-vvp-shhoroku/>

УДК 336.71.078.3

Боженко Вікторія Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент
Роєнко Олександр Володимирович,
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Сумський державний університет (Україна)

ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ В ПРОТИПРАВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Світова пандемія COVID-19 та введення численних карантинних обмежень та соціальне дистанціювання

актуалізувало необхідність використання цифрових каналів надання фінансових послуг, а так інших послуг у сфері електронної комерції. У країнах Північної Америки та Європи частка електронних платежів стрімко зростає, вдвічі випереджаючи темпи зростання ВВП у цих регіонах. Проте бурхливий розвиток електронної комерції та безготівкових розрахунків супроводжується також зростанням обсягів та частоти фінансових злочинів з використанням цифрових технологій. За даними Європейського центрального банку, загальний об'єм транзакцій на 2019 рік становить 5,16 трильйонів євро, з яких шахрайськими визнано 1,87 мільярдів євро. У 2019 році обсяг шахрайських банківських транзакцій зріс на 3,4% у порівнянні з 2018 роком [1]. Щодо видів банківських злочинів на території Європейського Союзу, то у 2020 році 79% банківських шахрайств здійснено у формі платежів через мережу Інтернет, 15% – кінцеві точки збуту (POS), 6% – платежі, здійснені через банкомат [2].

Загрози шахрайства швидко розвиваються, вимагаючи від фінансових установ здатності реагувати та негайно притидіяти протиправній діяльності, щоб захистити клієнтів та інших стейкхолдерів фінансових установ. Дослідження PwC засвідчило, що 46% аналізованих компаній повідомили, що стикалися з шахрайством, корупцією чи іншими економічними злочинами протягом останніх 24 місяців [3]. Даний факт дозволяє стверджувати, що на сьогодні ризик фінансових шахрайств з використанням цифрових технологій є доволі високим та потребує прийняття комплексних заходів протидії цим загрозам.

Ініціаторами фінансових злочинів можуть бути зовнішні, внутрішні суб'єкти або поєднувати обидва. Згідно з опитуванням PwC у 2021 році, 43% фінансових злочинів були ініційовані зовнішніми учасниками, 31% – внутрішніми, а 26% випадків були результатом змови.

Найбільш поширеними способами здійснення шахрайств в умовах стрімкої фінансової цифровізації є:

– фішинг та соціальна інженерія (незаконна спроба шахрайства шляхом отримання листа на електронну скриньку або в соціальних мережах для зчитування конфіденційних персональних та фінансових даних);

– спуфінг (створення веб-сайту як обману з наміром здійснити шахрайство. Щоб підроблені сайти виглядали легітимними, шахраї використовують назви, логотипи, графіку та навіть код справжнього веб-сайту)

– зловмисне програмне забезпечення, яке може бути впроваджене в діяльність торгових точок та банкоматів. Після встановлення зловмисного програмного забезпечення на терміналі зловмисник може дистанційно викрасти платіжні дані, які здійснюються через пристрої для зчитування карток і здійснювати шахрайство.

Одним із ключових трендів є використання криптовалюти як інструмента для здійснення протиправної діяльності. Вони також широко використовуються як засіб оплати незаконних товарів і послуг, що пропонуються онлайн і офлайн. Однією із ключових переваг використання криптовалют для протиправної діяльності є анонімність та можливість приховування джерел незаконних активів. Різні типи зловмисного програмного забезпечення націлені для крадіжки криптовалют, а також для їх прихованого майнінгу (криптоджекинг). Крім цього, кіберзлочинці для вимагання коштів широко використовують криптовалюти. Цифрові послуги та інфраструктура, якими зловживають у злочинних цілях, наприклад сервери, віртуальні приватні мережі (VPN) і послуги хостингу, здебільшого купуються за криптовалюту. Таким чином, спектр криптовалютних операцій, які містять ознаки протиправної діяльності, є досить широким. Проте масштаб використання криптовалют для протиправної діяльності є дискусійним питанням. За даними компанії

Chainalysis, частка операцій з криптовалютою, які пов'язані з нелегальною діяльністю становить 0,34% від загального обсягу транзакцій [4]. Водночас проведено ряд наукових досліджень, які вказують, що близько 23% транзакцій з використанням криптовалюти є нелегальними [5].

Отже, прискорення темпів фінансової цифровізації супроводжується збільшення частоти та масштабів шахрайств у фінансовій сфері, що мають негативні наслідки для стабільного функціонування надавачів фінансових послуг та їх споживачів, а саме: втрата інформації, відсутність доступу до неї, несанкціоноване втручання у роботу корпоративних інформаційних систем, розповсюдження персональної фінансової інформації про клієнтів тощо. Крім цього, наслідком шахрайських дій кіберзлочинців є репутаційні втрати фінансових установ та зменшення довіри населення до безпечності та надійності здійснення фінансових транзакцій як за участю конкретної фінансової установи, так і фінансової системи загалом.

Таким чином, зростання кількості користувачів мобільних пристроїв, поширення проникнення інтернету, стрімке нарощення обсягів електронної комерції, а також світова пандемія призвели до збільшення попиту на цифрові фінансові продукти. За даних умов активна участь держави в розвитку цифрових технологій на фінансовому ринку є одним з основних факторів розвитку цифрової економіки. Для ефективного і безпечного розвитку і функціонування цифрового фінансового простору необхідна реалізація скоординованих заходів на рівні всіх його учасників, яке буде, з одного боку, підтримувати стабільність фінансової системи і захищати права споживачів, а з іншого - сприяти розвитку та впровадженню цифрових інновацій.

Література

1. Global Payment Fraud Statistics, Trends & Forecasts. Merchant Savvy. URL: <https://www.merchantsavvy.co.uk/payment-fraud-statistics/>
2. Seventh report on card fraud. European Central Bank. 2019. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/cardfraud/ecb.cardfraudreport202110~cac4c418e8.en.pdf>
3. PwC's Global Economic Crime and Fraud Survey 2022 Protecting the perimeter: The rise of external fraud. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/forensics/gecsm-2022/pdf/PwC%E2%80%99s-Global-Economic-Crime-and-Fraud-Survey-2022.pdf>
4. The 2021 Crypto Crime report. Chainalysis. URL: <https://go.chainalysis.com/2021-Crypto-CrimeReport.html>
5. S. Foley, J. Karlsen and T. Putnis (2019), Sex, Drugs, and Bitcoin: How much illegal activity is financed through cryptocurrencies? URL: https://freepolicybriefs.org/wp-content/uploads/2019/02/freepolicybrief_jan212019.pdf

УДК 338:332

Шевченко Ольга Валеріївна,

доктор економічних наук, доцент

*Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана (Україна)*

ЗАХОДИ З ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Соціально-економічний розвиток регіонів та громад України значною мірою потерпає від війни, яка негативно відображається на сферах господарювання та добробуті

населення. Необхідність забезпечення життєдіяльності та збереження виробничо-збутових ланцюгів призводять до перенесення виробничих потужностей зі сходу та півдня країни в інші області, відповідно формуються нові ланцюги постачання сировини і відвантаження продукції. Внаслідок таких процесів окремі регіони та громади країни втрачають стабільні основи економічної безпеки, набувають ознак депресивності, у них посилюються тенденції до занепадання економічної діяльності, відтоку населення. Інші ж регіони та громади отримують вагомі ресурси – фінансовий та людський капітал – для розкриття нового потенціалу розвитку. Вказане переміщення ресурсів значним чином змінює стан економічної безпеки і визначає необхідність оновлення способів її дотримання. Для збереження цілісності економічної системи країни необхідними є заходи з дотримання економічної безпеки регіонів України.

Повоєнна розбудова системи економічної безпеки – дотримання, збереження, зміцнення економічної безпеки регіонів України – має будуватися на основі розробленого алгоритму. Першим кроком у такому алгоритмі є оцінювання рівнів економічної безпеки в регіонах України та типізація регіонів за цими рівнями. Другим є оцінювання загроз для економічної безпеки. Третім є зменшення загроз для регіонів з низьким рівнем безпеки та збереження стабільного рівня економічної безпеки і його зміцнення для регіонів із середнім та високим рівнями безпеки. Четвертим кроком є розроблення системних заходів для груп регіонів відповідно до їх рівнів безпеки та переведення цих заходів у площину державної регіональної політики (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм повоєнної розбудови системи економічної безпеки для регіональної економіки в Україні
Джерело: авторська розробка

Задля оцінювання рівнів економічної безпеки в громадах та регіонах України доцільно визначити показники, за якими проводиться статистичний аналіз. Оскільки йдеться про економічну безпеку регіону та громади, варто виокремити ті показники, які найбільш наочно будуть відображати ситуацію зі станом виробничого, фінансового, інноваційного, сервісного, людського та ін. капіталу. До того ж, доцільно зосередити увагу на показниках, за якими в країні ведуться статистичні спостереження. Тому до переліку показників

пропонується включити наступні: податкове забезпечення регіону (характеризує достатність власних податків та інших зборів регіону для розвитку регіону); переміщення населення всередині країни (показує інтенсивність переміщень населення між регіонами всередині країни); зовнішня міграція (показує рух населення за межі країни); імпортозалежність (показує ступінь залежності внутрішнього ринку регіону від імпортного виробництва); міжрегіональний обмін товарами та послугами (показує, наскільки регіони вбудовані у внутрішній ринок і яким є ступінь їх економічної орієнтації на зовнішній ринок); капітальні інвестиції у регіоні (показує забезпечення регіону коштами); інноваційний розвиток регіону (показує, яким є ступінь упровадження інновацій в економіці регіону); рівень безробіття (показує потребу працездатного населення у працевлаштуванні) та рівень заборгованості з виплати заробітної плати (показує зміну добробуту населення).

Значимо, що перелік показників не є вичерпним і може доповнюватися відповідно до ситуації та потреб економічного аналізу.

Зокрема, до переліку можна долучити показники соціальної сфери – соціального захисту і соціального забезпечення, рівня надання освітніх послуг, рівня медичного забезпечення населення. Також необхідні для аналізу показники можуть різнитися залежно від кластеру регіону (з високим, середнім або низьким рівнями економічної безпеки).

Групування регіонів за рівнями економічної безпеки, оцінювання загроз економічній безпеці в різних регіонах та розроблення відповідних заходів щодо коригування рівнів безпеки результуються у системну політику, спрямовану на стабілізацію економічної безпеки в регіонах України загалом, яка стає складником державної регіональної політики. Політика життєдіяльності регіону унормовується у середньострокових регіональних стратегіях розвитку. Комплексні заходи щодо дотримання і зміцнення безпеки

регіональної економіки доцільно включати до плану заходів з реалізації регіональних стратегій, забезпечивши королювання заходів у групах регіонів з різними рівнями економічної безпеки та функціональними типами територій (території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку, території сталого розвитку [1]). У такий спосіб можна забезпечити відповідність цілей розвитку регіону потребам у забезпеченні економічної безпеки регіонів, що повністю відповідає поточним потребам часу.

Література

1. Про засади державної регіональної політики. Закон України від 05 лютого 2015 р., редакція 27 липня 2022 року, Стаття 11². URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

УДК 336.71

Вовченко Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

КЛЮЧОВІ ТРЕНДИ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВО СТАБІЛЬНИХ БАНКІВ

Війна стала викликом для банківської системи, змусивши її учасників підлаштовуватися до нових умов в режимі реального часу. Вперше за останні п'ять років реалізація кредитного ризику внаслідок повномасштабних воєнних дій призвела до збитковості банківського сектору. Станом на 1 липня 2022 року з 68 платоспроможних банків 47 банків були прибутковими та отримали чистий прибуток у

розмірі 10,0 млрд. грн., 21 – збитковими зі збитком 14,6 млрд. грн. [1]. Прогнозується, що резерви за кредитними збитками зростатимуть і надалі. Щоб зберегти операційну ефективність, банки мають пристосувати свої бізнес-моделі до роботи в кризових умовах, а також належним чином відображати фінансові показники для збереження фінансової стабільності банківського сектору.

Бізнес-модель банку можна розглядати як систему характеристик для обраної банком діяльності, яка відображає особливості послуг, продуктів та операцій для реалізації потреб цільових клієнтів, джерела отримання прибутку, параметри стратегічних цілей та шляхів їх досягнення, а також особливості профілю ризику, відмінністю якого є припущення щодо подібності процесів, які відбуваються в банках із однаковими бізнес-моделями, близької реакції на реалізацію ризик-факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Виділяють такі складові бізнес-моделей сучасних банків [2]:

1) людський капітал – фахівці з профільними знаннями банківської справи та управління банком, які забезпечують безперервність руху банківського капіталу та здійснення внутрішніх бізнес-процесів у банку. Причому нинішній персонал банку повинен керувати як традиційними, так і цифровими відносинами з клієнтами;

2) ІТ-інфраструктура – частина виробничих потужностей банку, які включають банківську техніку, споруди, будівлі, засоби зв'язку та комунікації, внутрішню та зовнішню інформацію, певні види виробничих матеріалів тощо. Банки використовують інфраструктури та системи ІТ для збору та аналізу даних про клієнтів, для надання послуг, які включають увесь спектр банківських операцій;

3) бізнес-процеси – сукупність різних видів діяльності банку, які в сукупності створюють результат (продукт, послугу), що має цінність для споживача, клієнта або

замовника;

4) комунікаційна політика для банків – стратегічний інструмент управління, який має забезпечувати успішний перехід від традиційних функцій спілкування до реальних за допомогою комп'ютерів, електронних систем, пристроїв, технічного обладнання, які змінюють поступово спілкування в усьому суспільстві, а не тільки в банківській справі.

Тож з урахуванням визначених складових та необхідності забезпечення адаптивності фінансових установ до правил ведення бізнесу в сучасних умовах та в післявоєнний період, можна визначити наступні тренди бізнес-моделей комерційних банків:

- розробка структурної стратегії зниження ризиків (в тому числі максимальне скорочення обсягу непрацюючих кредитів);

- зростання комісійного бізнесу за рахунок управління приватними капіталами, захисту та консультування;

- перехід від ретельного довгострокового планування до більш гнучкого та короткострокового управління бізнес-можливостями;

- відтворення взаємовідносин з клієнтами – переорієнтація бізнес-моделей з продуктового на клієнто-орієнтований підхід, зокрема розвиток дистанційних каналів обслуговування;

- посилення операційної ефективності за рахунок стимулювання розвитку FinTech-рішень: створення необанків та фінансових екосистем, інвестування в галузі штучного інтелекту, подальше впровадження технологій блокчейну, відкритого банкінгу;

- балансування між конфіденційністю (посилення кібербезпеки) і впровадженням нових форм відкритого банкінгу (відкриття API для доступу до інформації про рахунки і платіжного функціоналу);

- забезпечення конкурентних переваг з урахуванням

нетрадиційних моделей конкурентів – необанків та соціальних платформ;

– підвищення рівня фінансової обізнаності та залученості (інклюдії) населення та бізнесу.

На думку експертів [3], у майбутньому на ринку домінуватимуть три моделі банківського бізнесу: універсальні банки; банки, орієнтовані на транзакції; «вбудовані» банки. Універсальні банки - зорієнтовані на роботі з преміальними клієнтами, які вимагають індивідуального сервісу високої якості, а також розгалуженою мережею банківських філіалів у сільській місцевості, де низька цифрова грамотність серед населення не дозволяє перевести банкінг в онлайн.

Банки, орієнтовані на транзакції, - це, в першу чергу, провайдери платіжних послуг, які володіють великими клієнтськими базами. Умовою їх успішної роботи на ринку в нових реаліях стане відкритий банкінг, а відтак - інтеграція з ІТ-компаніями та використання інноваційних рішень.

«Вбудовані банки» - новий тип фінансових установ, специфічні посередники, впроваджені смарт-пристрої, що використовуються щоденно. Такі банки підтримують цифрові екосистеми, пропоновані великим технологічними корпораціями, отримують більше інформації про звички та потреби своїх клієнтів.

Отже, вдалий вибір бізнес-моделі банку, враховуючи наявні тренди та можливості, є базисом для прибутковості банку та його стабільного розвитку. У сучасному банківському бізнесі відбуваються суттєві зміни, під впливом яких будуть трансформуватися бізнес-моделі банків в середньостроковій перспективі. Ці зміни стосуються регулювання діяльності банків, діджиталізації банківського сектору, поведінки клієнтів, динамічності і непередбачуваності сучасної економіки.

Література

1. Фінансовий результат банківського сектору за перше півріччя 2022 року. Національний банк України: офіційний веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-pershomu-pivrichchi-zbitok-bankivskogo-sektoru-stanoviv-46-mlrd-grn-cherez-formuvannya-rezerviv-pid-ochikuvani-zbitki-vid-naslidkiv-viyuni>.

2. Nitescu D.C. New pillars of the banking business model or a new model of doing banking? Theoretical and Applied Economics. 2016. Vol. XXIII. №4 (609). P. 143–152. [Електронний ресурс]. URL: <http://store.ectap.ro/articole/1229.pdf>.

3. Федорів Ю. Топ-5 трендів майбутнього роздрібних банків. [Електронний ресурс]. URL: <https://dengi.ua/blog/4960980-top-5-trendiv-majbutnogo-rozdribnikh-bankiv>.

УДК 336.7

Вовченко Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Левкова Ірина Миколаївна, Рубан Ірина Олександрівна,
студентки

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ПІДХОДИ НБУ ЩОДО СТАБІЛІЗАЦІЇ ГРОШОВО- КРЕДИТНОГО РИНКУ

Повномасштабне військове вторгнення на територію України призвело до різкого зниження економічної активності, що стало наслідком значних фізичних руйнувань та тимчасової окупації цілих регіонів, високого рівня невизначеності та ризиків, розірвання логістичних і

виробничих зв'язків, вимушеної масової міграції населення. В таких умовах першочергового значення набуває забезпечення надійного та стабільного функціонування грошово-кредитного ринку, а також максимальне забезпечення потреб оборони України, безперервного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури.

Грошово-кредитний ринок – це частина грошового ринку, яка знаходиться під безпосереднім впливом центрального банку, та включає ряд інструментів та методів, завдяки яким можлива реалізація грошово-кредитної політики держави [1]. Стратегічним орієнтиром грошово-кредитної політики на 2022 рік було визначено збереження обраного курсу реалізації політики інфляційного таргетування, в межах якого основними цілями є: забезпечення цінової стабільності в державі; сприяння фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи, якщо це не перешкоджає досягненню цілі з цінової стабільності; сприяння додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримання економічної політики Кабінету Міністрів України.

Для уникнення фіскального домінування та подальшого зростання темпів інфляції, запобігання послабленню довіри до грошово-кредитної політики та розбалансуванню очікувань, а також з метою сприяння процесу євроінтеграції України та співпраці з міжнародними фінансовими донорами, Національний банк України постійно вдосконалює цілі та інструменти грошово-кредитної політики (табл.1).

Таблиця 1.

Інструменти монетарної політики

Інструменти	Мета	Тенденції протягом 2022 року
1	2	3
Облікова ставка	стримування росту інфляції; забезпечення стабільності гривні на валютному ринку; сприяння росту економіки шляхом низьких ставок на кредити	збільшилась з 10% до 25%

Продовження таблиці 1

1	2	3
Політика обов'язкових резервів	контроль за ліквідністю установ банків для забезпечення здійснення поточних платежів; ступінь залежності банків від рефінансування з боку НБУ	залишилася незмінною: 0% - в національній валюті; 10% - в іноземній валюті.
Процентна політика рефінансування	підтримка ліквідності банків; участь у процесі відтворення	збільшилась з ± 1 в.п. до ± 2 в.п.
Курсова політика	забезпечення стабільності національної валюти	фіксований валютний курс: з 27,28 UAH до 36,57 UAH за 1 USD
Операції на відкритому ринку	зміна величини та структури банківських ліквідних коштів	відновлені операції з цінними паперами

Джерело: узагальнено за даними [2]

Збільшення облікової ставки на 15 в. п. спрямовано на захист гривневих доходів та заощаджень громадян, зростання привабливості гривневих активів, зниження тиску на валютному ринку і в результаті посилення спроможності Національного банку забезпечувати курсову стабільність і стримувати інфляційні процеси під час війни.

Разом із підвищенням облікової ставки зросла і вартість рефінансування, що робить такий інструмент непривабливим для банків. Проте зміна облікової ставки призвела до відповідного підвищення ставок за ОВДП та депозитами. Достатній рівень доходності таких активів дасть змогу убезпечувати заощадження громадян від інфляції та збільшить привабливість гривневих активів, у тому числі ОВДП. Збільшення привабливості гривневих заощаджень сприятиме зменшенню попиту на готівковому сегменті валютного ринку. Це дасть змогу надалі уникнути накопичення дисбалансів, знизити тиск на міжнародні резерви України та поступово

вирішити проблему множинності валютних курсів.

Щодо курсової політики, то НБУ постійно вживає заходів для збільшення пропозиції готівкової валюти, урегулювання бізнесом зовнішньої заборгованості та захисту міжнародних резервів. Зокрема, варто відмітити, що встановлений фіксований курс став якорем для фінансової системи, який допоміг запобігти паніці з перших днів ведення воєнних дій, стримати погіршення очікувань та зберегти стійкість фінансової системи.

Поновлення обігу державних цінних паперів як основного інструмента інвестування учасниками ринків капіталу надає додатковий ресурс для відбудови економіки. Водночас, незважаючи на відсутність обмежень щодо операцій з державними цінними паперами, Національний банк відтермінував застосування тарифів на депозитарні послуги до 22 грудня 2022 року. Цей крок дасть змогу учасникам ринків капіталу поступово адаптувати свої бізнес-процеси до нових умов на фінансових ринках.

Отже, визначені підходи НБУ щодо стабілізації грошово-кредитного ринку дозволять мінімізувати ризики високої інфляції та порушення макрофінансової стабільності й сприятимуть швидшому відновленню ринкових засад функціонування економіки у повоєнний час, після чого НБУ відновить традиційний формат інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом і заборонаю фінансування державного бюджету.

Література

1. Швець О. Ю. Вплив політики НБУ на стан грошово-кредитного ринку України в сучасних умовах трансформації банківської системи. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5776>.
2. Інструменти монетарної політики. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/tools#section-1>.

УДК 658: 330.341.1

*Хоменко Лілія Миколаївна,
аспірантка кафедри маркетингу*

*Сагер Людмила Юрївна,
доцент, к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Сумський державний університет (Україна)*

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНТЕНСИФІКАЦІЮ ТРАНСФЕРУ ІННОВАЦІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД²

Трансфер інновацій відіграє важливу роль в розвитку суспільства. Він сприяє впровадженню нових технологій, процесів, виготовленню нових продуктів, використанню кращих матеріалів та наданні якісніших послуг. Існує декілька підходів до визначення факторів впливу на трансфер інновацій.

Омельяненко В.А. [1] виділяє наступні: глобалізація; еволюція інноваційних систем; громадськість та соціокультурний фактор.

Швець В.Я. та Баранець Г.В. вважають, що на трансфер інновацій чинять вплив [2]: потреба в інновації; стратегічне бачення; своєчасність; технічна здійсненність; кваліфікація персоналу; відповідність фінансових ресурсів необхідному капіталу; державна підтримка інноваційної діяльності промислових підприємств; підтримка інтелектуального співтовариства з питань інноваційного розвитку.

Згідно з дослідженням Лихолета С.І. [3] трансфер технологій залежить від трьох груп факторів: ступень володіння активами (або можливості їх придбання), яких не

² Робота виконана за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної теми «Трансфер зелених інновацій в енергетиці України: мультиплікативна стохастична модель переходу до вуглецево-нейтральної економіки» (№ ДР 0122U000769)

мають конкуренти; зацікавленість підприємства у продажу, ліцензуванні чи внутрішньому використанні таких активів; рівень прибутковості використання цих активів у поєднанні з ресурсами існуючого ринку. При цьому більший рівень володіння активами та чим вищий рівень прибутковості, тим імовірніша активація трансферу інновацій підприємством.

Згідно з дослідженням індійських науковців Сінгхай С. та ін. [4] фактори впливу на трансфер інновацій слід розглядати на трьох рівнях:

- на мікрорівні: комунікації, мотивація професорсько-викладацького складу до участі в перехідній діяльності, тривалість неофіційної взаємодії з промисловістю, компетентність та мотивація команди; обізнаність ліцензіара про джерело технології в суб'єкті передачі, підтримка керівництва.

- на макрорівні: якість продукції, інноваційність, технологічні ліцензії, проактивні політики та законодавчі акти, фінансова підтримка, суспільний вплив, повернення інвестицій.

- на мезорівні: навчання, досвід, знання, підтримка управління, інкубатор, дослідження та ринково-орієнтований офіс трансферу технологій.

Дослідники з Норвегії та Литви Змуїдзінайте Р. та ін. [5] виділяють шість груп факторів, що впливають на трансфер технологій:

- стратегія та політика інтелектуальної власності: політика університету; бюрократія; вплив винагороди за участь викладачів у передачі технологій; чітка місія та цілі; університетський трансфер технологій - політика інтелектуальної власності;

- організаційний дизайн і структура: співвідношення державної та приватної форм власності; організаційна структура та операційні процеси та політика офісів трансферу технологій (ОТТ); рівень повноважень і підтримки, наданої

ОТТ в адміністрації університету; організаційні форми університету; участь професорсько-викладацького складу в процесі ліцензування; досвід ОТТ; наявність наукового парку; розмір ОТТ;

– людський капітал: компетентність ОТТ у визначенні ліцензій; практика кадрового забезпечення/компенсації для ОТТ; збалансований набір навичок менеджерів, науковців та юристів серед персоналу ОТТ; бізнес-навички та управлінські здібності в ОТТ;

– відносини з промисловістю: об'єднання серйозних технічних знань і великого промислового досвіду в окремому керівнику з ліцензування; розуміння потреб промисловості з боку ОТТ; вплив інноваційних мереж на динаміку трансферу технологій; соціальний зв'язок і довіра між промисловими фірмами та університетськими дослідницькими центрами;

– економічні стимули: регіональна концентрація венчурного капіталу та високих технологій; рівень пріоритетності та підтримки вищої освіти в громаді чи регіоні; місцезнаходження ОТТ; ВВП на душу населення; промислова агломерація; приватні витрати на НДДКР; державна підтримка;

– культурні аспекти: культурні бар'єри між університетами та фірмами; культурні відмінності між академічною та комерційною сферами; НДДКР не повністю відкриті або готові співпрацювати з фірмами; інноваційна культура та менталітет співробітників; інституційна підтримка науковців для залучення до процесу трансферу технологій; розширений фактор інституційного узгодження.

Таким чином, серед факторів, що сприяють інтенсифікації трансферу інновацій можна віднести: активність інкубаторів та ОТТ, розвиток цифрових технологій, компетентність та мотивація команди, попередній досвід трансферу інновацій, проактивне законодавство, фінансова підтримка з боку держави, час повернення

інвестицій, державна підтримка інноваційної діяльності підприємств, підтримка інтелектуального співтовариства з питань інноваційного розвитку, глобалізація, доступність комунікаційних каналів.

Література

1. Омеляненко, В.А. Аналіз факторів трансферу технологій в сучасних інноваційних системах. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості: тези доповідей III Міжнародної наук.-практ. конференції*. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 539.

2. Швець В.Я. Трансфер інновацій у логістичних системах : навч. посіб. / В.Я. Швець, Г.В. Баранець. Дніпро. : НГУ, 2015. – 219 с.

3. Лихолет С.І. Трансфер технологій як елемент технологічного оновлення промислових підприємств. *Економічна наука*. 2016. №1. С. 49-52.

4. Singhai S., Singh R., Kumar Sardana H., Madhukar A. Analysis of Factors Influencing Technology Transfer: A Structural Equation Modeling Based Approach. *Sustainability*. 2021. 13. 5600.

5. Zmuidzinaite R., Zalgeviciene S., Uziene L. Factors Influencing the Performance of Technology Transfer Offices: the Case of the European Consortium of Innovative Universities. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*. 2021. 32(3). С. 221–233

УДК 336.32

*Худолій Юлія Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Іващенко Юлія Андріївна,
студентка 4 курсу*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ ТА РОЗВИТОК В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Війна сформувала нові парадигми розвитку. Ми як дуже сильна духом нація не могли прийняти цей потужний поворот в історії не тільки нашої держави, а й в історії світовій як деградацію нашої фінансової системи, та суспільства в цілому. Ми гнучко продовжуємо розвиток наших фінансових технологій та платіжних систем, але вже у нових реаліях.

Ми, без заперечень, розуміємо всі наслідки цієї безглуздої та дуже жорстокої війни «чорного лебедя» проти України. Передусім це зростаюча інфляція та призупинення потоку інвестиційних угод для фінтеху, подорожчання позик, зниження індексу Nasdaq на 30%, який орієнтований на технології, паніка, що робити далі, і як розвивати фінтех в умовах війни. Проте, навіть такі страшні реалії, в яких ми змушені зараз жити, не завадили процесу розвитку фінтеху за умов глобального погіршення макроекономічної ситуації.

Національний банк України створив окремий сайт, на якому розповідає про особливості надання фінансових послуг банками та небанківськими фінансовими установами під час війни – «Фінансова оборона України». Сайт розроблено з огляду на зміни та обмеження функціонування фінансової системи України, спричинені військовою агресією росії. Основною метою новоствореного ресурсу є узагальнення всіх змін, внесених до правил надання фінансових послуг, та

введених адміністративних обмежень, а також їх постійна актуалізація у шести основних розділах: гривня, іноземна валюта, картки, кредити, депозити, страхування та додатковому сьомому, на якому зібрані питання про надання решти фінансових послуг [2].

В результаті кожен громадянин України – споживач фінансових послуг зможе знайти вичерпні відповіді на запитання від регулятора відповідно до своїх актуальних потреб. Особливо щодо обмежень на обмін іноземної та національної валюти на період військового стану в Україні, купівлю-продаж як іноземної, так і національної валюти, вивезення цінностей за кордон. Там же ви можете отримати інформацію про те, як перевипустити платіжну картку, що робити, якщо не маєте фінансової змоги сплатити кредит, чи можете зняти депозитні кошти, як захиститися від шахрайства з платежами, отримати виплати за страховими випадками, як організована робота банківських відділень та інше.

Проте і платіжні системи не стоять на місці у такий складний для нашої країни час. Варто звернути увагу на початок співпраці провідної платіжної системи MasterCard з фінтехом Aiiia з Данії. Ця колаборація запустила платіжну опцію Pay by link, тобто «Оплата за посиланням», що дасть змогу підприємству, компанії будь-якої галузі виключити зайві етапи оплати та створити посилання для миттєвої оплати. Це вже працює у скандинавських країнах, а по всій Європі з'явиться до кінця року. Крім того, MasterCard стала партнеркою платформи електронної комерції Checkout.com та італійської біржі криптовалют Young Platform, що спільно запустили функцію MasterCard Send. Вона дає можливість власникам цифрових гаманців здійснювати платежі на картки у реальному часі у будь-якій країні світу. Або згадайте партнерство європейської платформи відкритого банкінгу Tink із британською фінтех-компанією Revolut чи нідерландським платіжним провайдером Aduyen [3].

Іншою найяскравішою тенденцією на сьогоднішньому ринку фінансових технологій є зростання крипторинку, який, здається, сильно постраждав після краху стейблкойну, але встояв, і продовжує розвиватися. Але сегмент, який зростає вражаючою швидкістю, – це послуги BNPL – Buy now, pay later. Проте експерти вже обговорюють та полемізують про оновлену структурну модель цього кредиту, яку вони називають BNPL 2.0. Хоча багато людей вважають, що кредитування, особливо під час кризи, є справжнім злом для споживачів, як, наприклад, короткострокові позики до зарплати, насправді це не так. Найголовніше – бути фінансово грамотним і приймати зважені рішення на основі достовірної інформації про умови кредитування, яку надають служби BNPL, банки та кредитні бюро під час підписання договору [3]. Не думаю, що всесвітньо відома Apple анонсувала б подібний роздрібний кредит для продавців своєї продукції, не маючи впевненості в ньому.

І, звичайно, open banking, що стане пріоритетним у нинішній і завтрашній економіці. Про це свідчить кількість гравців фінтех-ринку, торговців фондового ринку, які прагнуть користуватися його перевагами. Безумовно, що це частково вмотивовано позитивним досвідом піонерів open banking, які голосно заявляють про зростання оборотів при використанні відкритого банкінгу. Банки поводяться обережніше, але й їх не оминуть ці технології. Наведемо лише дані, які озвучив Стефано Вакчіно, засновник і виконавчий директор британського розробника програмного забезпечення Yarity: open banking розвивається на 40% швидше, ніж безпрецедентні безконтактні платежі. До речі, варто не забувати і про такий вектор розвитку фінтех-ринку, як SaaS (Software as a Service). Ця бізнес-модель торік була чи не найпопулярнішою серед венчурних компаній. Звичайно, вони також зіштовхнуться зі складнощами, бо їхні клієнти, що купують у них програмне забезпечення для впровадження

фінтех-процесів, теж перебувають у складному становищі. Проте кожна криза, по-перше, рано чи пізно закінчується, а по-друге, як казав Альберт Ейнштейн, саме в кризу народжуються винахідливість, відкриття та основні стратегії [1].

Отже, значення фінансових технологій, навіть у такий складний для нашої країни час, дуже важко переоцінити. Адже, завдяки фінтеху ми можемо без зусиль дізнатись стан свого платіжного балансу, дізнатись курс валют, здійснювати фінансові та платіжні операції онлайн, та ін. Крім того, завдяки розвитку фінансових технологій під час військового стану, ми маємо можливість заробляти з огляду на те, що зараз в Україні йде досить масштабне скорочення робочих місць, і це є досить хорошою альтернативою для заробітку. Тому, з огляду на вище наведені тенденції розвитку фінтеху за умов воєнного стану, можемо стверджувати, що вони є доволі актуальними та перспективними на сьогоднішній день, тобто в них враховані реалії воєнного сьогодення.

Література

1. Барабаш Ю. Топ трендів: як трансформується ринок фінтех-послуг у 2022 році. LegalHub. 2022. URL: <https://legalhub.online/blog/top-trendiv-yak-transformuyetsya-rynok-finteh-poslug-u-2022-rotsi>.

2. Гридчук Д. Ключові тенденції фінтеху під гаслом «незважаючи». 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/tech/kljuchovitendentsiji-fintekhu-pid-haslom-nezvzhajuchi.html>.

3. Онищенко С.В., Скриль В.В., Штанько Р. Фінансова інклюзія регіону як напрям стратегії розвитку фінансового сектору України. Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність : матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. молодих учених, студентів та аспірантів, 11 черв. 2020 р. Полтава: НУШП, 2020 С. 121-124.

4. Національний банк України. «НБУ створив новий ресурс про роботу фінансової системи під час війни». 2022. URL: <https://www.otpbank.com.ua/about/news/402180/>.

*Косташ Альона Іванівна,
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД УКРАЇНИ

Навіть під час війни, в перемозі України не сумнівається весь цивілізований світ. Вже сьогодні точаться палкі дискусії про те, як зміниться світ після війни в Україні. На думку експертів на віртуальному симпозиумі, організованому Массачусетським технологічним інститутом, російсько-українська війна має величезний вплив на глобальний ланцюг поставок, перешкоджаючи потокам товарів, сприяючи різкому зростанню витрат і дефіциту продуктів, а також створюючи катастрофічний дефіцит продовольства в усьому світі.

Звісно, що найбільші зміни відбудуться саме в соціально-економічній системі самої України. Оскільки немає жодної компанії чи підприємця, який не змінив свою економічну поведінку та не зазнав змін у своїй фінансово-господарській діяльності. Більшість українського бізнесу втратило логістичні ланцюги поставок, змінило свою господарську діяльність від менеджменту розвитку до воєнного менеджменту в умовах повної невизначеності майбутнього [1]. Спочатку було незрозуміло, як працювати, адже багато компаній були змушені переїхати в більш безпечні міста чи інші країни.

З точки зору торгівлі, найбільшим наслідком війни є зростання цін на товари. Існує три основні категорії товарів: енергія, сільське господарство та метали. Війна торкнулася всіх трьох. Значне зростання цін впливає на міжнародні

ланцюги поставок і ринки. Менеджери ланцюгів постачання повинні ретельно продумувати можливості та ризики під час пошуку нових джерел, розглядаючи, як скоординувати перехід від одного джерела чи способу до іншого. Оскільки уряд та підприємства більше не можуть залежати від традиційних постачальників, настав час диверсифікувати партнерів або знайти альтернативні способи постачання. Хоча зміни необхідні, вони мають наслідки. Зміна постачальника або режиму постачання майже стовідсотково збільшує час виконання, що призводить до тимчасової нестачі ресурсів та нестабільності всієї діяльності.

Згідно з результатами опитування Міністерства цифрової політики України, станом на червень 46,8% підприємств все ще перебувають на паузі або майже не працюють через повномасштабне вторгнення Росії [2]. А згідно з дослідженням Keer Going [3], 40% малих підприємств зараз знаходяться в зоні бойових дій, і лише 16% респондентів переїхали в інші регіони. Більшості власників бізнесу доводиться починати все з нуля і налаштовувати процеси заново. І вони мають вірити, що їхній бізнес знову не буде знищений росією, якщо вона запустить більше ракет.

Все це призведе в майбутньому до небачених, до цього часу, економічних наслідків для України. Так, Міжнародний валютний фонд прогнозує падіння ВВП України ще до кінця цього року на рекордні 35%! МВФ підкреслив, що навіть якби війна незабаром закінчилася, переміщення та втрата людей, а також знищення фізичного капіталу серйозно заважали б економічній діяльності на багато років вперед... Крім того, МВФ дійшов висновку, що, окрім безпосередніх гуманітарних наслідків, війна в Україні серйозно загальмує глобальне відновлення після пандемії COVID-19, уповільнивши зростання та ще більше збільшивши інфляцію [4].

В свою чергу, за даними Програми розвитку ООН (ПРООН), перші дані свідчать про те, що «90% українського населення може зіткнутися з бідністю та надзвичайною економічною вразливістю, якщо війна поглибитися, повернувши країну – і регіон – на десятиліття назад і залишивши глибокі соціальні та економічні шрами для майбутніх поколінь» [5].

Та незважаючи на невтішні прогнози, економічні суб'єкти господарювання в Україні намагаються перелаштувати свій бізнес на військові умови функціонування. Весь персонал, який має змогу працювати в дистанційному режимі – успішно здійснює свою діяльність. Більшість компанії зі Сходу України перевели свій бізнес на Захід, а Львів взагалі став українською «Меккою» для ІТ фахівців. Міжнародні компанії, захоплені витримкою українських компаній, вже зараз розробляють інвестиційні проекти, які вони прагнуть реалізувати по завершенню війни в Україні.

Та не всі компанії зазнають збитків під час війни. Так, загалом оборонні запаси (компанії, які виробляють зброю та озброєння) мають тенденцію до найкращого результату під час війни. Енергетичні компанії також можуть відчувати посилення конфліктів, що призведе до підвищення цін на нафту та сировину. Збільшення військових витрат під час конфлікту дійсно створює робочі місця, додаткову економічну діяльність і сприяє розвитку нових технологій, які потім можуть просочуватися в інші галузі. Підтвердженням цьому є бюджет України на 2023 р., у якому головним пріоритетом є оборона та безпека країни. На цей сектор буде спрямовано понад 1,1 трлн грн або майже 50% всіх видатків бюджету. В той самий час відбудеться скорочення фінансування державних органів влади, підтримка бізнесу та інші соціальні програми. Тому, по суті, бізнес залишатиметься і надалі на самостійному виживанні та може сподіватись на підтримку тільки міжнародних компаній та фондів.

Прогнозується, що у 2023 р. найбільше постраждають більш енергоємні галузі, особливо транспорт, допоміжне будівництво, рибальство, металургія та хімічна промисловість. Окрім цін на енергоносії, на світових ринках також різко зросли ціни на значну частину товарів (включно з промисловими металами та сільськогосподарською продукцією).

Отже, залишаючи осторонь дуже реальні людські втрати, війна також має серйозні економічні втрати – пошкодження інфраструктури, зменшення чисельності працездатного населення, інфляцію, дефіцит, невизначеність, зростання боргу та порушення нормальної економічної діяльності. Та незважаючи на всі негативні наслідки, однозначно є в українського бізнесу майбутнє, унікальний досвід ведення бізнесу в умовах повної невизначеності залишило на ринку тільки найсильніших та най витриваліших гравців, які однозначно зможуть вести свою фінансово-господарську діяльність не лише на українському, а й на міжнародних ринках.

Література

1. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Цифрова трансформація малого бізнесу як необхідна умова його розвитку в період пандемії. Академічна та університетська наука – результати та перспективи : зб. наук. пр. за матеріалами XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 9 груд. 2021 р. Полтава : ПолтНТУ, 2021. С. 42-45.

2. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України URL: <https://thedigital.gov.ua/>

3. Дослідження Keep Going: нагальні потреби підприємців під час війни URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-keep-going-nagalni-potrebi-pidpriemciv-pid-cas-vijni>

4. Україна: Звіт про гуманітарний вплив // Міжнародний валютний фонд (станом на 12:00 (EET) 21 квітня 2022 р.)

URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-impact-situation-report-1200-pm-eet-21-april-2022>

5. Вплив війни в Україні на розвиток: початкові прогнози // Звіт Програми розвитку ООН від 16 березня 2022 року URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/development-impact-war-ukraine-initial-projections-enuk>

УДК 336 (477)

*Лобач Данило Анатолійович,
Храмова Аріна Андріївна,
студенти 4 курсу*

*Науковий керівник: Глушко А.Д., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

На сьогоднішній день в Україні розроблені та впроваджені регуляторні заходи підтримки та стабілізації економіки в умовах воєнного стану. Зокрема, відбулося зниження податкового навантаження, спрощення і поліпшення процедур податкового адміністрування, скасовано ряд перевірок і дозвільних документів. Впроваджено низку заходів для переходу економіки до першочергового забезпечення обороноздатності держави та соціального захисту громадян, запущено програму щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих регіонів (релокація), спрямовану на збереження виробничого і трудового потенціалу, перезапуску наявних дієздатних потужностей і створення нових робочих місць [1, 2]. Водночас, необхідно розробляти перспективний план

відновлення України в післявоєнний період, довгострокові напрями розвитку національної економіки та гармонізації з курсом європейської інтеграції.

Після війни на відновлення зруйнованих активів України необхідно буде не менше 188 млрд доларів, з яких прямі збитки становлять 110,4 млрд доларів. Це сума мінімальних потреб. Із 110,4 млрд доларів прямих збитків 33,4 млрд доларів збитків завдано інфраструктурним об'єктам України; 29,8 млрд доларів – непрямі втрати промисловості та підприємств; 23,4 млрд доларів – непрямі втрати агропромисловості та земельного фонду; 18,2 млрд доларів – непрямі втрати інфраструктури; 44,6 млрд доларів потрібно на відновлення інфраструктури в цілому; 2,3 млрд доларів потрібно на відновлення культурних, туристичних і спортивних споруд [3]. Зазначена сума враховує виключно відновлення того, що було зруйновано. В цю величину не враховуються необхідні витрати на відновлення економіки та модернізацію активів, які не були пошкоджені. З урахуванням останніх позицій загальна сума перевищить 750 млрд доларів. Таким чином, питання фінансового забезпечення відновлення національної економіки є першочерговим.

Інституційні засади для стабілізації національної економіки в післявоєнний період уже закладено. У вересні було подано законопроект щодо створення Фонду відновлення України, який буде займатися як збором коштів на відновлення, так і проєктами по відновленню та їх фінансуванню. Фонд відновлення буде контролюватися країнами-донорами, які допомагатимуть у відновленні. Наглядова рада Фонду буде складатися з 75% саме країн-донорів і міжнародних організацій, і саме ця наглядова рада впроваджуватиме всі ініціативи фонду [4].

Основними принципами, на яких має ґрунтуватися фінансова стабілізація економіки України у післявоєнний період мають стати:

1) врахування в усіх ініціативах євроінтеграційного курсу, тобто інституції та інфраструктура мають відбудовуватися таким чином, щоб Україна стала повноправним членом ЄС;

2) Україна має бути головним ініціатором програм реконструкції, тобто відбудова має проводитися в інтересах України та її громадян, а не донорів;

3) допомога в надходженні іноземного капіталу і технологій (відбудова виробничих потужностей, житла, шкіл, лікарень має відбуватися з урахуванням передових технологій);

4) допомога має переважно надаватися у вигляді грантів, а не кредитів. Адже навантаження державного боргу стає непомірним: на рівні 85% ВВП за прогнозом на кінець 2022 року, а формування нових боргових зобов'язань заганятиме країну в борговий «зашморг»;

5) відбудова має проводитися з використанням новітніх технологій [5].

Ключовими цілями післявоєнної відбудови економіки мають стати: відбудова знищених або пошкоджених унаслідок війни майна та інфраструктури; швидке відновлення економічної діяльності; повернення в Україну біженців, внутрішньо-переміщених осіб та їх включення до економічних процесів; формування засад для стійкого економічного зростання. У цьому контексті варто відмітити, що після Другої світової війни найбільш важливим аспектом плану Маршала для Європи була економічна реконструкція виробничого сектора. Тому відновлення національної економіки у післявоєнний період має передбачати впровадження технологій, що відповідають європейським стандартам, дозволять підприємствам відновити свої позиції на ринку та інтегруватися в глобальні ланцюги створення вартості.

Аналіз світового досвіду дозволяє стверджувати, що

напрями відновлення країн у післявоєнний період є різні. При підготовці плану відбудови України їх потрібно зважено використовувати з урахуванням економічних, геополітичних, соціальних і культурних особливостей України та сучасного світового розвитку. Разом з тим, є низка інструментів, спільних для всіх успішно відновлених після війни країн та які доцільно застосовувати:

- значне залучення зовнішніх фінансових ресурсів;
- лібералізація економіки;
- створення державою великої кількості робочих місць;
- орієнтація економіки на новітні технології та експорт;
- чіткий контроль використання коштів міжнародної фінансової допомоги;
- заощадливе і ефективне використання бюджетних коштів [5].

Таким чином, зазначені інструменти є одними з пріоритетних в напрямку фінансової стабілізації національної економіки в післявоєнний період.

Література

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. Комітет з питань бюджету підтримує розпочату владою роботу щодо підготовки плану відбудови України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221919.html>
2. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Проблеми економічної безпеки бізнесу в умовах пандемії. Actual trends of modern scientific research : Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference Munich, Germany (June 6-8, 2021). Munich : MDPC Publishing, 2021. P. 588-591.
3. KSE Institute. Звіт про прямі збитки інфраструктури, непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України, та попередня оцінка потреб України у фінансуванні відновлення. 2022. URL: <https://kse.ua/wp->

content/uploads/2022/07/NRC_CLEAN_Final_Jul1_Losses-and-Needs-Report.pdf

4. У Раду цього тижня внесуть законопроект про Фонд відновлення України. Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3577108-u-radu-cogo-tizna-vnesut-zakonoproekt-pro-fond-vidnovlenna-ukraini-op.html>

5. Богдан Т. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/index.aspx>

УДК 368.1

*Приймак Анастасія Юріївна,
студентка*

*Науковий керівник: Єгоричева С.Б., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В ході військових дій на території України громадяни та бізнес зазнають значних збитків: втрата або пошкодження рухомого та нерухомого майна, ушкодження здоров'я та ін. У зв'язку з цим посилюється роль таких фінансових посередників, як страховики.

Станом на 30 червня 2021 року на страховому ринку України функціонувала 181 компанія з ризикового та лайфового страхування, за рік їх кількість скоротилася до 137. Порівнюючи сучасний стан вітчизняного страхового ринку з довоєнним (рис. 1), можна відзначити помітне скорочення

показників:

- валові страхові премії за I півріччя 2022 р. становлять лише 71,1% від величини аналогічного періоду минулого року;
- величина загальних страхових виплат зменшилася на 2 764,1 млн. грн.;
- рівень виплат впав на 1,4 п.п.

Одночасно, варто зазначити, що обсяги активів страховиків за зазначений період не зменшуються, а навіть дещо зростають.

Запас капіталу та структура і якість активів страхових компаній у довоєнний період є основою їхньої фінансової спроможності у теперішній час. Проте є й інші чинники, які впливають на роботу страховиків: збільшення запитів клієнтів на відтермінування платежів або розірвання договорів, скорочення кількості центрів обслуговування, проблеми з організацією врегулювання страхових випадків тощо.

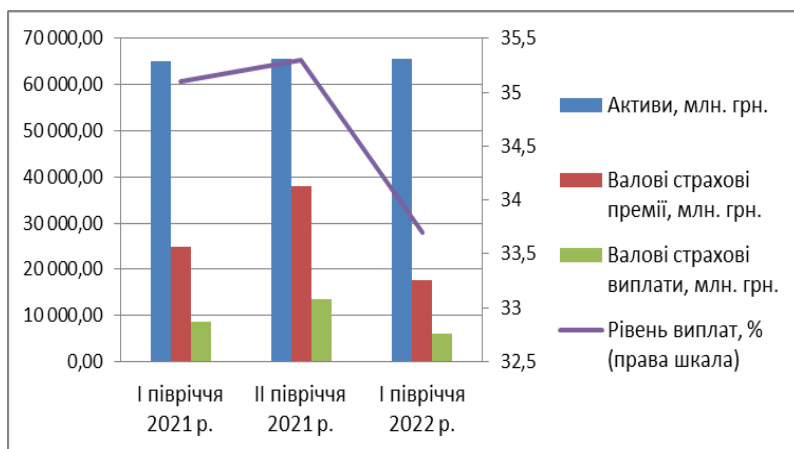

Рис. 1 Основні показники діяльності страхових компаній України за період I півріччя 2021 р. – I півріччя 2022 р. Складено автором за даними [1].

За перші два квартали 2022 р. ВВП України вже

скоротився на 37,2% порівняно з відповідним періодом 2021 р. У результаті страховий ринок зазнає більшого падіння, на 40-60% менше, ніж показники минулого року з урахуванням інфляції [2].

Проте, якщо воєнна ситуація не погіршиться, до кінця року можна очікувати поступового поживлення ринку, в першу чергу обов'язкової форми страхування. За даними ООН на кінець травня, майже 6,4 млн. українців були змушені покинути країну, понад 12,8 млн. мешканців вимушено покинули свої будинки. Це призвело до зростання більш ніж вдвічі кількості договорів «Зеленої картки», оскільки сотні тисяч біженців залишають країну на власних автомобілях, та туристичного страхування [3].

Страховий ринок продовжує працювати. Більшість страховиків організували свою роботу шляхом евакуації співробітників у більш безпечні регіони, забезпечення дистанційної роботи персоналу, збереження технічного обладнання та баз даних. Найбільші страхові компанії України з початку російського вторгнення підтвердили чинність договорів страхування та свої зобов'язання з відшкодування за страховими випадками, проте ще з 2014 р. ці договори, як правило, не діють в зоні бойових дій та в непідконтрольних уряду населених пунктах. Задля врегулювання страхових випадків НБУ надав рекомендації страховикам щодо спрощення цієї процедури шляхом використання електронних документів, а також застосування інших дистанційних засобів. Прикладом подібного спрощення процедур можна вважати складення «європротоколу» за ОСЦПВ. Одночасно, в умовах воєнного стану страховики звільняються від інспекційних перевірок на невизначений строк та мають змогу подати річну фінансову звітність пізніше.

На даний час, страховики відмовляються покривати ризики спричинення збитків унаслідок бойових дій – наприклад, якщо застраховане майно було пошкоджено чи

знищено через бойові дії (влучанням куль, снарядів тощо), така шкода не покривається страховиком. Страхування від воєнних ризиків існує як окремий продукт на ринку, але через надмірну вартість не є поширеним. Але одна із провідних вітчизняних страхових компаній ARX вже доповнила перелік своїх послуг новим продуктом – «Бронезахист» [4]. Його суть полягає у страхуванні нещасних випадків, що відбулися з цивільними громадянами внаслідок воєнних дій (влучення снарядів, мін, куль, обрушення будівель, наслідки пожежі, мінування територій та ін.). Укласти договір страхування можуть всі українці, окрім тих, що беруть активну участь у воєнних діях (військовослужбовці ЗСУ, прикордонники, співробітники ДСНС, СБУ, поліція, територіальна оборона та ін.). Пропонуються такі умови страхування: страхова сума: 100 000, 200 000, 300 000 грн.; тривалість періоду страхового покриття: 1 місяць, 3 місяці, 6 місяців, 1 рік. При цьому у договорі страхування вперше з'являється визначення «пасивних військових ризиків» – травм та ушкоджень, отриманих застрахованою особою.

Серед пріоритетних напрямів розвитку теперішнього ринку страхування в Україні можна виділити:

1) доповнення типових договорів різними видами страхування від воєнних ризиків – як основних, так і вторинних. Це має допомогти утримати клієнтів, для яких покриття ризиків цього типу наразі дуже важливе;

2) перестраховання воєнних ризиків шляхом перерахування іноземної валюти за кордон за всіма договорами перестраховання, враховуючи вкрай малу частку таких виплат у загальному обсязі валютного ринку (менше 0,3%).

Отже, незважаючи на війну, ринок страхування продовжує працювати, насамперед, завдяки підтримці з боку Національного банку та соціально відповідальної позиції страхових компаній.

Література

1. Наглядова статистика. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
2. Страховий ринок України цього року може скоротитися на 40-60%. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/848627.html>.
3. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya>.
4. Офіційний сайт страхової компанії «ARX». URL: <https://arx.com.ua/>.

УДК 336.77

Тацій Марина Миколаївна,
студентка

Науковий керівник: Єгоричева С.Б., д.е.н., проф.
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)

МОЖЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Можливості розвитку суб'єктів господарювання напряму залежать від економічної ситуації у країні. На сьогодні через повномасштабне воєнне вторгнення економіка України має низку вагомих проблем:

– зменшення реального ВВП за перше півріччя 2022 року на 37,2%, порівнюючи з відповідним періодом попереднього року;

– зростання споживчих цін більше, ніж на 2% до

попереднього місяця у період з березня по липень, що у річному вимірі досягло 23,8%;

–суттєве зменшення експорту товарів, що створює дефіцит іноземної валюти;

–збільшення державного боргу з початку 2022 р. на 32,5% та ін.

Така ситуація призвела до зростання у червні 2022 р. облікової ставки НБУ відразу на 15 п.п. – до 25%, та, у свою чергу, до збільшення ставок кредитування комерційними банками суб'єктів економіки, яке є основою підтримки та розвитку економіки будь-якої країни. Відповідно, відбулося зменшення попиту на кредитні ресурси при погіршенні якості обслуговування поточних кредитних портфелів.

Наразі не всі вітчизняні банки фінансують бізнес-проекти, проте деякі з них мають пільгові умови кредитування для підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Умови кредитування бізнесу вітчизняними банками

Назва банку	Сума позики	Строк кредитування	Ставка	Цільове спрямування
ПриватБанк	Від 100 тис. грн (аванс – від 20% вартості ОЗ)	1-3 роки	UIRD (3 m) + 7% річних або від 0% річних	Купівля основних засобів, зокрема сільгосптехніки.
Ощадбанк	Від 10 тис. грн	До 5 років	UIRD (3 m) + 6% річних	Придбання транспортних засобів та обладнання
Укргазбанк	до 70% ринкової вартості виробничого обладнання з ПДВ, до 60% ринкової вартості іншого обладнання з ПДВ	До 5 років	12,37% річних	Транспорт та спецтехніка

Креді Агріколь Банк	75-90% вартості майна або проєкту, який реалізує позичальник	до 5 років	15% річних	Інвестиційні бізнес-проєкти: купівля основних фондів (крім транспортних засобів), реконструкція наявних або будівництво нових об'єктів нерухомості
---------------------	--	------------	------------	--

Складено за даними [1; 2; 3; 4].

Можна сказати, що під час війни українські банки не зупинили кредитну діяльність, аби тисячі підприємців змогли відновити й модернізувати виробництво, адаптувавши його до нових умов. Незважаючи на складні часи, вітчизняні банки можуть розширювати програми кредитування. Ліквідність банківської системи сягає 200 мільярдів гривень, що майже вчетверо перевищує норматив обов'язкового резервування. Стало помітно те, що скорочується обсяг готівки поза банками. Уряд також розширив перелік інструментів, які дозволять банкам надавати кредити при нестачі забезпечення (застави). Експортно-кредитне агентство страхуватиме кредити підприємців-експортерів, що спростить їм доступ до дешевого фінансування. Стосовно результатів, то близько 826 бізнесів з початку війни отримали позики від державних банків на загальну суму 1,1 мільярда гривень [5].

Банки зараз не здатні отримувати звичні прибутки, оскільки втрачено частину кредитних портфельів, що негативно може вплинути на можливості подальшого кредитування бізнесу. Однак, панує думка, що банки мають продовжувати працювати. Для цього Національний банк України змінив свою нормативну базу, у тому числі, було ініційовано внесення змін до законодавства, що унеможливить застосування заходів впливу за погіршення банками нормативів, зокрема, достатності капіталу й ліквідності. Тим

самим, по суті, забезпечено спроможність банків кредитувати економіку, навіть якщо вони зазнаватимуть збитків.

Державна програма «Доступні кредити 5-7-9 %» має велике значення для підтримання ділової активності та забезпечення економічної безпеки країни, як необхідної передумови фінансової стабільності. Під час війни ця програма стала ще й основним драйвером підтримання бізнесу для майбутньої відбудови економіки. Віднедавна запроваджено пільгове кредитування торгових мереж, соціальна відповідальність яких, безперечно, зросла. Розширюючи програму пільгового кредитування бізнесу, Кабінет Міністрів України збільшив обсяг доступних для роздрібних торговельних мереж позик до 1 мільярда гривень. Також визначено розмір компенсації річної ставки до 5% для кредитів розміром від 60 мільйонів до 1 мільярда гривень, що надаватимуться суб'єктам мережевої роздрібної торгівлі [5].

Серед реальних можливостей здійснення банківського кредитування варто відзначити позитивну ситуацію з відтоком коштів із банківської системи, якого практично не відбувається. З гривневими вкладами становище ще краще: з початку війни обсяг вкладів фізичних та юридичних осіб зріс на 31 мільярд гривень. Це створює міцну ресурсну базу для здійснення кредитування реального сектора економіки України.

Розвиток вітчизняного бізнесу, активізація його експортної діяльності, вчасна виплата заробітних плат та соціальних допомог населенню, що залежить, у тому числі, від діяльності держави, будуть сприяти формуванню ресурсної бази банківського кредитування економіки. На наше переконання, вітчизняна банківська система зараз спроможна забезпечити якщо не зростання обсягів кредитування суб'єктів господарювання, то, принаймні, їх збереження на довоєнному рівні.

Література

1. Офіційний сайт ПАТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua>.
2. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua>.
3. Офіційний сайт ПАТ АБ «Укргазбанк». URL: <https://www.ukrgasbank.com>.
4. Офіційний сайт АТ «Креді Агріколь Банк». URL: <https://credit-agricole.ua>.
5. Кредитування економіки під час війни як двигун для повоєнної відбудови. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric/economy/3452500-kredituvanna-ekonomiki-pid-cas-vijni-ak-dvigun-dla-povoennoi-vidbudovi.html>.

СЕКЦІЯ 3. РИЗИКИ Й ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

УДК 338

*Козаченко Ганна Володимирівна,
доктор економічних наук, професор
Національна академія внутрішніх справ (Україна)*

СИСТЕМНІ ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

З позицій захисного підходу у забезпеченні економічної безпеки соціально-економічної системи держави вирішальна роль належить виявленню сукупності загроз системі.

Загрози соціально-економічній системі держави дуже різноманітні за змістом, характером, динамікою розвитку, видом та ін. Але сьогодні в Україні загально визнаними в економічній безпекології макрорівня є низка загроз соціально-економічній системі держави, що мають системний характер. До таких системних загроз належать:

– економічна корупція: одержання неправомірної вигоди у різноманітних формах через заміщення державновладних інтересів приватновласницькими інтересами посадових осіб (неправомірне використання ними посадових прав та повноважень);

– рейдерство: набуття у власність корпоративних прав юридичної особи та/або нерухомого майна незаконним шляхом, що не лише наносить суттєві збитки власникам бізнесу, примушує витратити значні кошти на захист від рейдерських дій, але й псує імідж економіки країни, через що українські та іноземні інвестори не розглядають Україну як об'єкт для своїх інвестицій;

– тінізація економіки: господарська діяльність, що

здійснюється поза державним обліком і контролем, не відображається в офіційній статистиці та оподаткуванні через порушення норм господарського права.

Системність зазначених загроз зумовлена тим, що:

- вони найтіснішим образом пов'язані між собою: кожна з них є джерелом виникнення та активного розвитку інших;

- наслідки їхньої реалізації мають місце не лише в економіці країни, а й інших сферах суспільства;

- їхній вплив на сформовані у державі соціальні та економічні інституції та відносини різноманітного характеру з приводу виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріальних та нематеріальних благ є суттєвим за характером, масштабом та наслідками;

- вони існують тривалий час, протягом якого їхній розвиток є активним, через що негативні зміни у соціально-економічній системі держави поступово інституціалізуються;

- активна реалізація цих загроз слугує джерелом виникнення, каталізатором розвитку інших загроз.

Корупція постійно супроводжує розвиток владних і товарно-грошових відносин у суспільстві. Сьогодні економічна корупція притаманна практично всім країнам світу незалежно від рівня розвитку суспільства та економіки держави. Але в Україні розвиток економічної корупції є стійким та невпинним, про що свідчать яскраво виражені ознаки її переходу до якісно нового стану, в якому спостерігається не лише збільшення її масштабу та триваюче проникнення у всі сфери економіки, а й виразний вияв в Україні низки загрозливих тенденцій. З числа цих тенденцій, перш за все, слід відзначити

інституціоналізацію (заміщення спонтанної періодичної девіантної (корупційної) поведінки окремих службових осіб регулярними корупційними діями з використанням певних неформальних правил, які нав'язують окремим службовим особам обов'язкові способи дії (стандарти та зразки

поведінки);

колективізацію (утворення ієрархічних або гетерархічних груп службових осіб, в яких здійснюються організовані і скоординовані дії, формуються взаємозв'язки та взаємозалежності між службовими особами різних відомств та установ по вертикалі та горизонталі на різних рівнях соціально-економічної системи);

конструктивізацію (вбудовування корупційних схем та мереж у конструкцію системи національної економіки, набуття високого значення для сталості національної економіки тіньових корупційних об'єднань. І руйнування таких елементів конструкції системи національної економіки може мати серйозні економічні наслідки, які спочатку можна не побачити за вітанням суспільства виявлення корупціонерів).

Масштаб рейдерства в Україні вже тривалий час є загрозливим, що суттєвим чином підриває один зі стовпів ринкової моделі економіки – право власності та його захист. Масштаб рейдерства, його тривале існування, висока динаміка рейдерських захоплень стали можливими на фоні явної недосконалості антирейдерського законодавства. Адаже способи захисту підприємства від дій рейдера за суттю є організаційно-економічними, їхнє застосування можливе у правовому полі, яке створюють нормативно-правові документи щодо протидії рейдерству. Саме від якості законодавства та якості його застосування значною мірою залежать результати протидії рейдерству.

Останніми роками в Україні спостерігається поширення «сірого» рейдерства, протидіяти якому особливо складно. Протидія цьому виду рейдерства вимагає залучення досвідчених експертів з антирейдерської боротьби, допомоги висококваліфікованих юристів, наявності дієвих способів протидії цьому явищу та можливості їхнього результативного застосування.

Рейдерство в Україні не лише наносить суттєві збитки власникам бізнесу, примушує їх витратити значні кошти на захист від рейдерських дій, але й псує імідж економіки країни, через що українські та іноземні інвестори не розглядають Україну як об'єкт для своїх інвестицій.

Тіньова економіка так само має місце практично у всіх країнах світу, інша справа її масштаб. Адже тіньову економіку аж ніяк не можна вважати ознакою відсталості економіки тієї чи іншої країни.

За офіційними оцінками рівень тіньової економіки в Україні останніми роками становив $30\% \pm$ (що є всі підстави вважати заниженим).

У сучасній науковій літературі є численні описи негативного впливу тіньової економіки, проте, як відомо, тіньовій економіці притаманні функції, виконання яких дозволяє до деякої міри стабілізувати ринкову систему держави у складні часи:

«економічне мастило» – згладжування перепадів в економічній кон'юнктурі за допомогою перерозподілу ресурсів між легальною і тіньовою економікою, наприклад під час кризи;

«соціальний амортизатор» – пом'якшення небажаних соціальних суперечностей (зокрема, неформальна зайнятість полегшує матеріальне становище бідних);

«вбудований стабілізатор» – тіньова економіка поповнює своїми ресурсами легальну (неофіційні доходи використовуються для закупівлі товарів і послуг у легальному секторі, збільшуючи тим самим споживчий попит).

Тому у протидії тіньовій економіці держава повинна виходити з деяких майже аксіоматичних посилок:

1) повною мірою заборонити, викоренити, знищити тіньову економіку неможливо, йдеться лише про зменшення її масштабу до деякого прийняттого рівня;

2) добитися зменшення масштабу тіньової економіки

лише методами примусу, караннями та так само подібними способами не можна (крім незаконної діяльності) – очікуваних результатів не буде. Необхідне грамотне та прозоре використання системи стимулів та заохочень виходу суб'єктів підприємницької діяльності з тіні. І перш за все це стосується всіх складових легальної, але незареєстрованої та неоподаткованої діяльності (неофіційна праця працівників, приховування прибутку та ін.).

Загрози соціально-економічній системі держави, що мають системний характер, відомі і їх навіть намагаються усунути, але результати поки ще дуже скромні. Якщо остаточно «не розібратися» з цими загрозами, Україні вкрай складно буде відроджуватися, відновлюватися та розвиватися у повоєнні часи.

УДК 33(075.8)

Філонич Олена Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент, перший проректор-проректор з науково-педагогічної роботи та економічного розвитку

Карпенко Євгенія Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Крекотень Ірина Михайлівна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Україна)

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМОЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАЛИХ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану господарюючі суб'єкти функціонують в складному бізнес-середовищі, яке можна

охарактеризувати нестабільністю, постійною динамікою та невизначеністю. В цій ситуації, що «склалася в економіці України під тиском як економічних, так і неекономічних чинників, відбувається критичне зростання рівня загроз економічній безпеці підприємств насамперед у зв'язку з виникненням додаткових, принципово нових для України викликів» [2].

Економічна безпека будь-якого суб'єкта господарювання знаходиться в діалектичній взаємодії з підприємницькою діяльністю [1], що є правомірним і для малих аудиторських фірми.

В останні роки в Україні спостерігається загальна тенденція щодо зменшення кількості наданих неаудиторських послуг та ініціативного аудиту, що є основним джерелом доходу для малих аудиторських фірм (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка наданих аудиторських послуг суб'єктами аудиторської діяльності протягом 2019-2022 років за типами завдань, Од

Тип послуги	Роки			Абсолютне відхилення		Темп приросту, %	
	2019	2020	2021	2020 від 2019	2021 від 2020	У 2020 до 2019	У 2021 до 2020
Ініціативні завдання з надання впевненості	4464	4115	3896	-349	-219	-7,82	-5,32
Обов'язкові завдання з надання впевненості	6179	7358	7586	1179	228	19,08	3,10
Супутні послуги	5128	4061	3741	-1067	-320	-20,81	-7,88
Неаудиторські послуги	17473	15899	14784	-1574	-1115	-9,01	-7,01

Джерело: складено за даними [3,4].

Відмітимо, що протягом 2019-2021 року спостерігалось зростання лише кількості обов'язкових завдань з надання впевненості, які, в переважній більшості, малі аудиторські фірми не можуть виконати, адже не відповідають вимогам Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо права проведення обов'язкового аудиту, в тому числі підприємств суспільного інтересу.

Загалом можна виділити такі загрози економічної безпеки малих аудиторських фірм в умовах воєнного стану:

- зменшення попиту на ініціативний аудит, супутні та неаудиторські послуги;

- ускладнення законодавчих вимог щодо здійснення аудиторської діяльності;

- гострий конкурентний тиск з боку аудиторських фірм великої четвірки, міжнародних аудиторських фірм та вітчизняних великих аудиторських фірм;

- низький рівень стійкості до виникнення бізнес-ризиків через малу кількість кваліфікованих кадрів і відсутність можливості проведення аудит підприємств суспільного інтересу, що суттєво обмежує обсяг наданих послуг;

- низький рівень управління, автоматизації діяльності, організації внутрішнього контролю якості та системи економічної безпеки.

Одним із напрямів забезпечення економічної безпеки малих аудиторських фірм є застосування спеціалізованого аудиторського програмного забезпечення, що дозволить суттєво підвищити якість аудиторських послуг та успішно конкурувати з міжнародними суб'єктами аудиторської діяльності. Проте на сьогодні кількість аудиторських фірм, які використовують у своїй діяльності сучасні інформаційні технології, все ще залишається низькою (табл. 2).

Таблиця 2

Стан використання інформаційних технологій в
діяльності САД

Питання	Відсоток опитаних: %	
	Так	Ні
1	2	3
Чи використовується програмне забезпечення (в тому числі Word, Excell) для автоматизації процесу надання аудиторських послуг	60,8%	39,2%
Чи використовує суб'єкт аудиторської діяльності при проведенні аудиту програмне забезпечення для вилучення і аналізу даних (крім Excell)	41,2%	58,8%
Чи використовує суб'єкт аудиторської діяльності при проведенні аудиту програмне забезпечення для інтелектуального аналізу бізнес-процесів (GAS)	3,9%	96,1%
Чи використовує суб'єкт аудиторської діяльності для виконання аудиторських процедур роботизовану автоматизацію процесів (RPA)	7,8%	92,2%

Джерело: складено за даними [3].

На жаль, в умовах воєнного стану малі аудиторські фірми не мають додаткових ресурсів для розвитку, що унеможлиблює впровадження діджитал-технологій та системи безперервного навчання персоналу задля успішного конкуруванню із великими аудиторськими фірмами.

Вважаємо, що лише при якісно організованій системі економічної безпеки, малі аудиторські фірми можуть протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам, які обумовлені війною в Україні.

Література

1. S.Onyshchenko. Entrepreneurship economic security under current conditions. *Економіка і регіон*. 2018/ No4(71). С. 31-36.
2. Онищенко С.В. Маслій О.А. Організаційно-

економічний механізм упередження загроз бюджетній безпеці економіки України. Науковий вісник Полісся. 2017. №1(9),ч.1. С. 176-184.

3. Звіт з моніторингу якості ринку аудиторських послуг та конкуренції 2019–2020 роки. Київ : Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. 2022. 61 с.

4. Офіційний сайт органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. URL: <https://www.apob.org.ua/> (дата звернення 06.09.2022).

УДК 338.2

Ківишук Олександр Петрович,

кандидат технічних наук, докторант

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ МІНІМІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Забезпечення соціально-економічної безпеки держави в умовах війни – ключове завдання органів державної влади, що полягає в ефективному використанні державних ресурсів та міжнародної підтримки для мінімізації загроз і гарантування стабільного функціонування всієї соціально-економічної системи держави в кризових умовах.

Виконавча й законодавча гілка влади від початку повномасштабного російського військового вторгнення оперативно вживають заходи для адаптації економіки до умов воєнного стану, шляхом впровадження низки законів та підзаконних нормативно-правових актів [1], які спрямовані на підтримку соціально-економічної безпеки в Україні.

З метою забезпечення ефективного функціонування

бюджетної сфери та життєво важливих потреб населення в період воєнного стану центральні органи виконавчої влади, такі як Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО прийняли багато швидких, ефективних і практичних рішень. Так, станом на 3 березня 2022 року міжнародна фінансова, технічна та гуманітарна підтримка Україні становила вже понад 15 млрд. доларів США, з яких понад 5 млрд. доларів США надійшло безпосередньо до бюджету. Разом з цим, до початку широкомасштабного військового вторгнення міжнародні резерви України становили 27,54 млрд. доларів США, а у лютому 2022 року їх величина зменшилася на 5,3%, але перевищили рівень резервів України (27 млрд. доларів) на початку березня 2020 року в період входження у кризу пандемії [2]. Зменшення міжнародних резервів відбулося в основному за рахунок погашення зовнішніх зобов'язань країни та інтервенціями Національного банку України, необхідними для пом'якшення надмірної волатильності на валютному ринку.

Важлива роль у мінімізації загроз соціально-економічній безпеці України та забезпечення фінансової стабільності в умовах війни належить Національному банку України [3], який 24 лютого 2022 року ввів обмеження на валютному ринку, щоб захистити українську фінансову систему та забезпечити її здорове та стабільне функціонування. З 24 по 28 лютого 2022 року, за умов чинних обмежень, центральний банк переважно купував у банків іноземну валюту. Зважаючи на те, що до збройного нападу Росії на Україну ситуація на валютному ринку була нестабільною, і НБУ здійснював купівлю-продаж валюти, щоб заспокоїти надмірну волатильність, із запровадженням воєнного стану НБУ продовжив поступове послаблення та уточнення переліку обмежень валютного ринку для забезпечення надійної та стабільної роботи фінансової системи України та мінімізації загроз соціально-економічній безпеці держави. Так, поточні

міжнародні резерви фінансують поточний імпорт на 3,8 місяця, чого достатньо для виконання зобов'язань України та поточних операцій уряду й НБУ.

Національний банк України в умовах воєнного стану та з огляду на необхідність фінансування Збройних сил України для протидії військовій агресії Росії з 8 березня 2022 року може підтримувати державний бюджет шляхом купівлі державних облігацій на первинному ринку. Військові облігації є особливим типом державних облігацій, що випускаються під час війни для підтримки економіки. Лише за 22 березня 2022 року Мінфін розмістив військові облігації на суму понад 6 млрд гривень, з яких 4,8 млрд грн – від розміщення річних облігацій, решта – від короткострокових. При цьому Національний банк України лише обмежено фінансує критичні державні витрати.

Основна особливість військових облігацій за призначенням – підтримувати лише обороноздатність і функціонування держави у воєнний час. Фактично під час війни держава позичає гроші у своїх громадян і організовує повернення цих коштів у майбутньому. Зазвичай, військові облігації часто коштують набагато менше, ніж традиційні облігації, щоб залучити якомога більше інвесторів. Випуск військових облігацій під час війни – звична справа для держав, зокрема під час Першої та Другої світових воєн. Такий підхід мінімізує ризик високої інфляції, підриває макрофінансову стабільність та прискорює відновлення післявоєнної ринкової економіки та фінансових ринків.

В умовах сьогодення підтримка Національного банку України не є ні єдиним, ні основним джерелом фінансування державних витрат. Незважаючи на бойові дії, українські підприємства продовжують оплачувати податки, а громадяни перераховують великі суми на підтримку військових. Міжнародні партнери надають Україні військову, фінансову та гуманітарну підтримку.

Доцільність подальших операцій з фінансування основних державних видатків визначається окремими рішеннями Національного банку України, з урахуванням стану фінансових ринків та державних фінансів, можливості наповнення державного бюджету з інших джерел. Надання Національним банком України кредитів державі є тимчасовим заходом воєнного стану. Після закінчення війни та повернення економічної та фінансової системи до ринкового функціонування Національний банк України відновить традиційний формат таргетування інфляції з плаваючим курсом та заборною фінансування державного бюджету.

Таким чином, в умовах війни важливим є належне фінансове забезпечення соціально-економічної безпеки через широке залучення зовнішніх джерел та впровадження низки заходів спрямованих на підтримку соціально-економічних умов життя суспільства з використанням більш жорсткого державного регулювання.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення 16.09.2022)
2. Офіційна веб-сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about>. (дата звернення 17.09.2022).
3. Danylyshyn B., Onyshchenko S., Maslii O. Socio-economic security: modern approach to ensuring the socio-economic development of the region. Economics and Region. 2019. №4 (75). P. 6-13. URL: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/1805/1487>

УДК 336.748

Вовченко Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Лук'янова Анастасія Юріївна,
Чорноус Яна Василівна,
студентки

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Одним із наслідків повномасштабної війни росії проти України є пришвидшення інфляції, яка руйнує грошову систему, провокує відтік національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, сприяє її витісненню іноземною валютою у внутрішньому обігу, підживляє можливості фінансування державного бюджету. Тож інфляція як макроекономічне явище потребує постійного спостереження та регулювання, оскільки результатом її прогресії є знецінення праці, знищення заощаджень юридичних і фізичних осіб, перешкоджання довгостроковим інвестиціям та загальному економічному зростанню.

Найбільш поширеним методом вимірювання інфляційних процесів у вітчизняній практиці є індекс споживчих цін – показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання [1]. Динаміку інфляційних процесів в Україні впродовж 2022 року характеризує табл. 1.

Таблиця 1

Зміна цінових індексів ІСЦ

Компоненти споживчого кошика	2020 р.	2021 р.	2022 р.			Серп ень 2022 р., % м/м
			червень	липень	серпень	
Індекс споживчих цін	5,0	10,0	21,5	22,2	23,8	1,1
Базова інфляція	4,5	7,9	15,2	16,7	19,1	2,1
Небазова інфляція	5,9	13,5	19,2	28,9	29,7	0,1
сирі продукти	4,1	11,8	36,1	37,5	40,8	0,3
адмін. регульовані тарифи та ціни	9,9	13,6	14,8	14,7	14,7	0,8
пальне	-10,5	26,5	90,9	77,7	68,1	-3,9

Джерело: [2]

У серпні 2022 року споживча інфляція у річному вимірі прискорилося до максимального рівня за останні шість років – до 23,8%, що, передусім, обумовлено шоками пропозиції, спричиненими повномасштабною війною в Україні. Крім цього, експерти визначають наступні причини знецінення національної грошової одиниці:

- ефект перенесення на ціни коригування офіційного курсу гривні до долара США;

- обмежене постачанням нових партій товарів, вичерпання запасів і погіршення девальваційних очікувань;

- порушення ланцюжків постачання (логістики);

- збільшення витрат бізнесу та вплив коригування офіційного курсу гривні на вартість товарів через подорожчання імпорту;

- фізична руйнація виробничих потужностей та інфраструктури;

- збереження високих цін на енергоносії у світі;
- рекордні темпи зростання споживчих цін у країнах, що є торговими партнерами України;
- тимчасова окупація окремих територій України, переміщення платоспроможного населення.

Зазначене вказує на те, що в умовах війни режим інфляційного таргетування перестає бути ефективним інструментом для стримування росту цін, антиінфляційна ефективність монетарної політики стримується домінуванням структурних чинників інфляції, слабкістю каналів монетарної трансмісії та суттєвим зниженням сукупного попиту. Монетарна трансмісія здатна передавати імпульси грошово-кредитної політики лише тоді, коли працюють підприємства та їх виробничі зв'язки, банківське кредитування відіграє помітну роль в бізнес-активності та ціноутворенні, а рівень добробуту населення дозволяє йому реагувати на зміни процентних ставок та коригувати на їх основі свою споживчу поведінку [3]. Натомість з початком війни немонетарні чинники суттєво посилили свій вплив на інфляційну динаміку в Україні та склали домінуючу частину річного приросту інфляції (83%).

Проаналізувавши ситуацію, можна запропонувати декілька методів боротьби з інфляцією в умовах сучасної України:

По-перше, запуск та відновлення виробництва, а також каналів постачання та збуту продукції, що дозволить зменшити ризики структурної інфляції. Це вимагає покращення бізнес-клімату, в тому числі в частині доступності позикових ресурсів для активізації підприємництва.

По-друге, для покращення неінфляційного фінансування дефіциту бюджету слід стимулювати внутрішні ринкові залучення, у тому числі за допомогою підвищення ставок за гривневими ОВДП до рівнів, попит на яких з боку решти

макроекономічних агентів суттєво збільшиться. Підвищення ставок, щонайменше для компенсації очікуваних темпів інфляції та девальвації, посилить привабливість гривневих активів. Можливо також запровадити індексовані ОВДП, придбання та погашення яких здійснюватиметься за гривню, а номінальна вартість яких та купон будуть прив'язані до обмінного курсу долара, що створить альтернативну можливість для захисту заощаджень від валютного ризику та сприятиме зниженню попиту з боку економічних агентів на іноземну валюту.

По-третє, посилити зовнішньополітичні зусилля уряду та НБУ для збільшення обсягів міжнародної допомоги і наполегливо ініціювати нову програму з МВФ. Для цього необхідно підготувати лист про наміри, де викласти умови (ownership) щодо виконання органами влади необхідних умов майбутньої програми. Також необхідно працювати над можливістю використання "заморожених" активів росіян для фінансування українського бюджету та економіки загалом.

Крім цього, досвід попередніх років та політики країни в сфері антиінфляційного регулювання дає можливість стверджувати, що з метою забезпечення стабільності вітчизняної грошової одиниці та недопущення зниження рівня життя населення необхідна активна державна політика в сфері монетарного регулювання (особливо під час посилення зовнішніх тисків на економічну ситуацію в країні), забезпечення індексації та приросту доходів населення на рівні не нижчому офіційних показників інфляції, обмеження державних витрат на напрямки неефективного використання бюджетного фінансування.

Література

1. Категорія: Індекс споживчих цін. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/imf/meta/ZenP.html>.

2. Оцінка інфляції. Серпень 2022 року. Національний банк України: веб-сайт. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CPI_2022-08.pdf?v=4.

3. Данилишин Б. Інфляційні процеси в Україні і світі та їх перспективи. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/513069_inflyatsiyni_protsezi_ukraini_i_sviti.html.

УДК 338.2

*Маслій Олександра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Максименко Андрій Петрович,
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ЗАГРОЗИ КРИТИЧНІЙ ЦИФРОВІЙ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Технічний і технологічний розвиток останніх десятиліть, проникнення технологічних рішень на ринок, домінування ринку цифрових послуг у розвинених країнах – призвели до відповідного виникнення цифрової інфраструктури, здатної забезпечити всі потреби і переваги зумовлені таким зростанням. Але окрім економічного і наукового розвитку, прискорення фінансових операцій і стимулювання розвитку людського потенціалу – цифровізація прямо і опосередковано сприяла створенню нових методів і технологій для знищення реальної та цифрової інфраструктури [1], технологічного шпигунства, втручання у вибори, розповсюдженню деструктивних ідей і «Fake-News».

Також унаслідок глобалізації цифрових економік у одну – не лише виросла ціна війни, а й якісно змінилася її

сутність: економічного, цифрового та інформаційного превалювання над суперником; виникли нові інструменти впливу на економіку та політичне середовище [2], окрім того атаки стали безпечнішими для агресора.

Найбільшим прикладом можливого застосування цифрових технологій для враження критичної інфраструктури є інцидент «Stuxnet» у 2011 році, коли група хакерів проникла у закриту і, на перший погляд, надійно захищену цифрову систему керування іранською атомною електростанцією у місті Бушер на березі Персидської затоки [3].

Катастрофа, котра могла бути викликана цілеспрямованим хакерським втручанням чи помилкою при проникненні, могла би спричинити значну техногенну загрозу для країн Перської затоки, світовому забезпеченню нафтою, а також викликати гуманітарну, інфраструктурну, цифрову, електричну, виробничу, екологічну та політичну кризу для Ірану. Групу, що стояла за атакою не було знайдено, як і не відомий рівень проникнення ворогуючих держав у інфраструктуру один одного.

Варто відзначити, що конфліктуючі країни мають значну кількість об'єктів критичної інфраструктури: гребель, електростанцій, у тому числі атомних, аеропортів тощо, а їх критичне враження рівноцінне ракетним атакам чи застосуванню ядерної зброї (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість об'єктів критичної інфраструктури по країнам

Країна	Не атомних електростанцій	Атомних реакторів	Греблі	Крупні трубопроводи	Разом
1	2	3	4	5	6
Україна	57	15	21	3	96
США	1227	92	9265	160	10744
Китай	1273	54	4688	98	6113
Росія	249	37	91	61	438
Японія	91	33	1121	4	1249

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Південна Корея	23	24	1205	4	1256
Індія	346	23	4636	10	5015
Пакистан	10	6	71	1	88
Тайвань	20	1	-	-	21
Іран	92	1	135	1	229

Складено автором на джерелах [4-5]

Одночасне враження навіть частини цих об'єктів інфраструктури буде мати руйнуючий вплив на економіку держави і майже не матиме наслідків для сил, що нанесли цю атаку, якщо вони не будуть встановлені.

Кібертероризм, у тому числі і міждержавний – ефективний сучасний інструмент ведення війн та відстоювання геополітичних інтересів. Іншими вразливими ланками є банківська та адміністративна система, котрі, під потужною DDoS-атакою, можуть перестати виконувати свої функції, чим сповільнити оборот ресурсів, товарів, деякі інституції можуть перестати виконувати свої функції і тим паралізувати всю фінансову чи державну систему [6, 7].

Росія, починаючи з 2007 року, активно вкладалася в ці засоби враження, починаючи із кібератаки на Естонію, у 2008 році ці атаки передували масштабному вторгненню в Грузію, і мали періодичний характер з 2014 року проти України.

Прикладом реальної цілеспрямованої атаки на інфраструктуру є цільове влучення по трубопроводу «Баку-Тбілісі-Джейхан», стратегічному об'єкту для економіки Грузії та конкуруючому для Росії, оскільки через нього планувалося постачати нафту у Європу в обхід. Відповідальність за цю атаку взяла на себе Робітничка Партія Курдистану, проте існують непрямі докази, що це була перша у світі комп'ютерна атака на об'єкт критичної інфраструктури однією державою проти іншої у період війни [8].

Іншим прикладом є атака на «Прикарпаттяобленерго», «Чернівціобленерго» та «Київобленерго» з дистанційним відключенням підсистем, викраденням та видаленням даних, блокуванням дистанційного доступу. Хакери змогли проникнути до систем керування через внутрішню мережу, після чого мали можливість створювати інструменти для подальших атак. На заваді повного знищення підстанцій були політичні причини та можливість ручного режиму керування підстанціями [9].

Отже, враховуючи те, що немає реального покарання і навіть доступу до злочинців, яких патронують держави у своїх інтересах та яких прямо працюють на неї. А також постійне зростання критичного будівництва: електростанцій, аеропортів, дамб, гребель, що сприяє економічному зростанню, поліпшує якість життя і виробничі потужності, проте створює мережу із вразливих ланок, доступ до яких, при певному рівні проникнення, можуть мати як злочинні терористичні харкерські групи, так і розвідувальні агентства чи спецслужби різних держав. Тому потрібно поруч із створенням цифрової інфраструктури забезпечувати її захист, зокрема створювати альтернативні шляхи доступу до керування, якщо цифрові – будуть втрачені. Україні під час повномасштабного вторгнення і подій, що їм передували допомагали західні розвідки і кібервійська союзників, а проте відтепер кожна держава має забезпечувати захист не тільки реальних, а й цифрових активів і систем.

Література

1. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Концептуальні засади інформаційної безпеки національної економіки в умовах діджиталізації. *Соціальна економіка*. Х.: ХНУ, 2020. Вип. 59. С. 14-24.
2. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O. Threats to information security of Ukraine in the conditions of digitalization.

The world of science and innovation : Proceedings of the 12th International scientific and practical conference (July 1-3, 2021). London : Cognum Publishing House, 2021. P. 69-73. URL : <https://sci-conf.com.ua/xii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-the-world-of-science-and-innovation-1-3-iyulya-2021-goda-london-velikobritaniya-arhiv/>

3. The Hackers Behind Stuxnet. URL: <https://cutt.ly/wVzNXmX>

4. Plans for new reactors worldwide. World-nuclear. URL : <https://world-nuclear.org/information-library/current-and-future-generation/plans-for-new-reactors-worldwide.aspx#:~:text=>

5. Міжнародна комісія з великих гребель. Cawater-Info. URL: http://www.cawater-info.net/int_org/icold/classif1.htm.

6. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Аналітичний вимір кібербезпеки України в умовах зростання викликів та загроз. *Економіка і регіон*. 2022. № 1 (84) С. 13-20.

7. Onyshchenko, S., Yanko, A., Hlushko, A., Sivitska, S. (2022). Increasing Information Protection in the Information Security Management System of the Enterprise. In: Onyshchenko, V., Mammadova, G., Sivitska, S., Gasimov, A. (eds) Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2020. Lecture Notes in Civil Engineering, vol 181. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-85043-2_67

8. Robertson J., Riley M. Mysterious '08 turkey pipeline blast opened new cyberwar era. Bloomberg. 2010. 14 December. URL: <https://web.archive.org/web/20141225013619/http://www.bloomberg.com/news/2014-12-10/mysterious-08-turkey-pipeline-blast-opened-new-cyberwar.html>.

9. Зетгер К. Хакерська атака Росії на українську енергосистему: як це було. ТЕКСТИ.org.ua. URL: https://texty.org.ua/articles/66125/Hakerska_ataka_Rosiji_na_ukrajinsku_jenergostemu_jak-66125/.

УДК 336

*Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Олефіренко Тетяна Володимирівна,
магістрант*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військові дії, що почалися 24 лютого 2022 року завдають потужного удару економіці України та величезних збитків інфраструктурі. Ця війна призводить до значних економічних втрат. За оцінкою КМУ, економіка України втрачає 50-60% «невиробленого» валового внутрішнього продукту. Надходження до державного бюджету зменшилися на 70% від митних органів та на 30% від податкових органів.

Так, до режиму часткової роботи або взагалі до припинення функціонування вдалося до 58% бізнесу. Знищено майно підприємств, що ускладнило чи унеможливило здійснення ними господарської діяльності, проведення розрахунків з контрагентами і виконання зобов'язань, призвело до ознак неплатоспроможності. Лише 18% підприємств працюють як раніше. Галузева трансформація, як один із способів порятунку бізнесу від закриття, виявилася актуальною для небагатьох суб'єктів – 21%.

7 червня 2022 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» № 7442. 16.08.2022 ВРУ прийняла його за основу. Проект розроблений щоб спростити доступ до процедури банкрутства й підвищити

ефективність її застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану та передбачає:

- забезпечення вимог кредиторів накладенням арешту не лише на майно боржника, а і на майно осіб, які несуть з ним солідарну відповідальність;

- забезпечення отримання від ліквідатора висновку щодо ознак фіктивного та навмисного банкрутства тощо;

- надання розпоряднику майна дієвих повноважень та доступ до податкової інформації боржника;

- доповнення переліку боргів, які не підлягають прощенню в процедурах банкрутства, завданих злочином;

- проведення зборів кредиторів на період дії воєнного стану та впродовж шести місяців із дня його припинення дистанційно у режимі відеоконференції;

- зняття дисциплінарної відповідальності з арбітражного керуючого за невиконання обов'язків, якщо це було неможливо у зв'язку з веденням бойових дій;

- зупинення нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, які реструктуризовані згідно з планом санації;

- відкриття справи про банкрутство за заявою боржника, якщо проведення бойових дій призвело до його неплатоспроможності;

- внесення змін до ЗУ «Про банки і банківську діяльність» щодо забезпечення розкриття банками арбітражним керуючим банківської таємниці і надання інформації на запити.

Отже, передбачені проектом закону компенсаторні й додаткові механізми на час воєнного стану та протягом шести місяців з дня його припинення або скасування, які дозволять неплатоспроможним суб'єктам спрощено застосовувати судові процедури банкрутства. Це сприятиме збереженню сталості економічних відносин в Україні, можливості відновлення платоспроможності боржників, врегулюванню

виконання зобов'язань, або швидкому виходу неплатоспроможних боржників з ринку.

Література

1. Проект Закону «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» № 7442. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39710>

2. Hlushko A.D., Skryl V.V. A comprehensive approach to the diagnosis of crisis status of business entities in a pandemic condition. *Economics and Region*. 2021. № 3 (82). P. 108-114. URL: [https://doi.org/10.26906/EiR.2021.3\(82\).2374](https://doi.org/10.26906/EiR.2021.3(82).2374).

УДК 338.2:335

Соколов Александр Андрійович,

*здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

В умовах військової агресії значно підвищується рівень усіх ризиків, що впливають на стабільність національної економіки, а забезпечення економічної безпеки держави стає стратегічним пріоритетом. До того ж у країнах із перехідною економікою концепція економічної безпеки набуває особливого значення, оскільки соціальні процеси інтегруються, а між економічними та соціально-політичними процесами виникають локальні невідповідності. Тому, беззаперечно, економічна безпека в умовах значних соціальних потрясінь розглядається у нерозривному зв'язку із

соціальною складовою.

Соціальну безпеку варто розглядати як об'єктивну економічну дійсність, притаманну сучасній соціалізованій економіці, яка виражає її внутрішню суть, соціальну направленість розвитку суспільства, економічні й соціальні цілі держави, прагнення широких верств населення [1]. Соціально-економічна безпека – це загальна категорія, що відображає безпеку основного комплексу соціально-економічних відносин на макро-, мезо- й мікрорівнях, тому у її досягненні важлива роль належить не лише державі, а й господарським суб'єктам, громадським організаціям і кожному громадянину.

Забезпечення соціально-економічної безпеки передбачає функціонування системи відносин між державою, суб'єктами господарювання і громадянським суспільством щодо мобілізації та використання ресурсів, необхідних для соціального захисту всіх груп населення, що дозволяє узгоджувати економічні інтереси як основу стабільності суспільства [2].

В умовах нестабільності та глобальних викликів значного поширення набув захисний підхід до забезпечення соціально-економічної безпеки вихідною категорією якого є «загроза». З онтологічної точки зору загроза – це потенційна можливість завдати шкоди через внутрішні та зовнішні чинники. Соціально-економічна небезпека стає такою під загрозою реального прояву, тобто соціально-економічна небезпека є прямою, реальною формою загрози.

Загрози соціально-економічній безпеці держави – це явища і процеси, які негативно впливають на національну економіку, пригнічують економічні інтереси окремих осіб, суспільства, держави [3]. Постійний моніторинг та виявлення значущих загроз соціально-економічній безпеці значною мірою сприяє розробці та впровадженню своєчасних практичних заходів щодо зменшення або повного усунення

негативних наслідків загроз.

Тому для комплексного розуміння ситуації, що склалася в умовах військової агресії Російської Федерації проти України, варто розуміти природу загроз соціально-економічній безпеці та механізм їх виникнення [4]. Так, передумовою до початку збройної агресії проти України стало економічне знекровлення України, яке проводилося шляхом прямого економічного тиску, такого як торговельно-тарифне протистояння, блокада української торгівлі, блокада поставок газу тощо. Економічна війна проти України була спрямована насамперед проти економіки сходу та півдня України, які через певні особливості залежали від Російської Федерації, зокрема як отримувачі сировини та енергоресурсів з Росії і як ринок збуту значної частки власної продукції. Зазначені виклики в економічній сфері були направлені на підірив фінансової стабільності в Україні, генерування загроз соціально-економічній безпеці на етапі підготовки широкомасштабного вторгнення, що мали перерости у соціальну катастрофу з початком активних бойових дій.

В результаті, за перший місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Оскільки бойові дії тривають по всій країні, важко оцінити масштаби збитків та довгострокові наслідки. За даними Нацбанку, під час війни українська економіка втратила 50% свого «невиробленого» ВВП. Тобто національна економіка витрачає понад 50 млрд грн на тиждень, не враховуючи збитків від руйнувань. МВФ оцінює втрати України від військового вторгнення російських окупаційних військ у 35% ВВП. Можливості експорту України різко змінилися через блокаду українських портів російським флотом, військові дії у східних і південних регіонах та масовий логістичний колапс. Падіння імпорту пов'язане не лише з проблемами логістики та падінням попиту, а й із заборонаю Національного банку України на здійснення некритичних імпорتنих операцій, щоб уникнути

валютних коливань.

Багато компаній опинилися в районах активних бойових дій і були змушені евакуюватися у більш безпечні райони або припинити роботу. Але навіть підприємствам, які були у безпечних регіонах довелося зіштовхнутися з логістичними проблемами та дефіцитом сировини. Через обмеження можливостей зайнятості та у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості й знизилися доходи зайнятого населення.

Ризики ескалації інфляції залишаються значними в контексті тривалої повної військової агресії Росії та навмисного знищення продовольчих складів, торгових точок, блокади портів та пошкодження транспортної інфраструктури безумовно є каталізатором загроз у соціальній сфері, пов'язаних з падінням платоспроможного попиту населення.

Отже, сучасна економічна ситуація в Україні переконливо свідчить, що проблема економічної безпеки держави стає актуальною та винятковою, а розгляд цієї категорії через призму соціального забезпечення набуває особливої ваги в умовах численних загроз в соціальній сфері задля запобігання соціальних і гуманітарних катастроф.

Література

1. Danylyshyn B., Onyshchenko S., Maslii O. Socio-economic security: modern approach to ensuring the socio-economic development of the region. *Economics and Region*. 2019. №4 (75). P. 6-13. URL: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/1805/1487>

2. Новікова О. Ф., Сидорчук О. Г., Панькова О. В. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія. Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості: К. ; Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.

3. Onyshchenko S., Maslii O. Ukraine regions social and economic security provision preconditions. *Economics and region*. 2018. № 1 (68). P. 14-20.

4. Matkovskiy A., Pugach A. Analysis the Threats to Economic Security of Ukraine in Modern Conditions of Functioning the National Economy. *European Applied Sciences. Economics and Management*. Germany, 2014. № 2. P. 157 – 160.

УДК 336

*Левкова Ірина Миколаївна,
Рубан Ірина Олександрівна,
студентки*

*Науковий керівник: Свистун Л.А., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ІНСТРУМЕНТИ ІНФЛЯЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження в Україні воєнного стану мало значний вплив на економіку держави, зокрема на інфляційні процеси. Інфляція – це процес підвищення загального рівня цін і, як наслідок, зниження купівельної спроможності грошей, або їхнє знецінення [1]. Призупинення бізнесу, проблеми логістики й експорту, дефіцит ресурсів та ін. спричинили девальвацію національної валюти та підвищення рівня інфляції в країні. Особливо впливає неможливість здійснення зовнішньої торгівлі у довоєнних обсягах. Прослідкувати динаміку рівня інфляції під час воєнного стану, можемо за даними НБУ (табл. 1). Як бачимо, найвищий її рівень спостерігався у березні та квітні, поступово знижуючись до кінця літа. До кінця 2022р. планується рівень інфляції до 30%.

Це значно знизить рівень добробуту населення, адже соціальні виплати і заробітні плати залишаються майже незмінними. Негативними наслідки інфляції будуть і для діяльності українських підприємств, призводячи до процедур банкрутства і ліквідації значного їх числа [2]. На даний час вже майже третина підприємств призупинила свою діяльність. У зв'язку з чим перед топ-менджерами стоять задачі антикризового управління.

Таблиця 1
Динаміка рівня інфляції за період воєнного стану в Україні [3]

Місяць	Рівень інфляції у річному вимірі	Рівень інфляції у місячному вимірі
Лютий	10,7%	1,6%
Березень	13,7%	4,5%
Квітень	16,4%	3,1%
Травень	18%	2,7%
Червень	21,5%	3,1%
Липень	22,2%	0,7%
Серпень	23,8%	1,1%

Національний банк України є основною уповноваженою державною інституцією, що відповідає за планування та реалізацію грошово-кредитної політики. Однією з основних цілей центрального банку є цінова стабільність, тобто запобігання значному рівню інфляції. Задля регулювання інфляційного зростання НБУ використовує зараз такі інструменти і методи:

- жорстка монетарна політика;
- фіксований курс гривні (було впроваджено щоб запобігти паніці й втримати інфляцію під контролем);
- обмеження валюто-обмінних операцій;
- забезпечення стабільної роботи банків і системи безготівкових розрахунків;

– підвищення облікової ставки, що призводить до зменшення маси грошей в обороті, зменшення вивозу за кордон національної та залучення іноземної валюти;

– розширення коридору процентних ставок, що впливає на міжбанківський ринок.

Використані НБУ інструменти впливу дозволили стабілізувати вітчизняну банківську систему у такий складний для країни час, що відмічають більшість закордонних фінансових аналітиків. Цьому сприяли й банківські інновації, які активно проваджувалися в Україні останніми роками [4].

В цілому доцільно відмітити, що високі темпи зростання інфляції негативно впливають на економічну та соціальну ситуацію в країні. Проте продовження військових дій буде супроводжуватися інфляційними процесами й надалі.

Література

1. Круш П.В., Клименко О.В. Інфляція: суть, форми та її оцінка: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 288 с.

2. Свистун Л.А., Роєнко К. В. Особливості та проблеми формування фінансових ресурсів підприємств в умовах нестабільної економіки. *Молодий вчений*. 2017. №11. с.1285-1289.

3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-v-serpni-2022-roku>

4. Худолій Ю.С., Свистун Л.А. Сучасні тенденції FinTech та їх вплив на безпеку банківських установ. *«Економіка і регіон»*. 2021. № 3. С.115-123.

СЕКЦІЯ 4. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 328.34(061.1ЄС)-049.5(477)

*Єгоричева Світлана Борисівна,
доктор економічних наук, професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДИРЕКТИВ ЄС ЩОДО ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ефективне функціонування системи протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є однією з основ забезпечення економічної безпеки держави, оскільки створює суттєві перепони для здійснення злочинної діяльності, корупції, ухилення від оподаткування тощо. Тому вітчизняне законодавство постійно вдосконалюється, адаптуючись до міжнародних документів, які відображають актуальні проблеми і вимоги у цій сфері. Особливо важливою, враховуючи статус України як країни-кандидата, є імплементація положень директив та інших нормативних актів Європейського Союзу. Про це зазначено і в Основних напрямках розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року, де ставиться завдання приведення законодавства у зазначеній сфері у відповідність із стандартами FATF та стандартами,

рівнозначними тим, які були прийняті ЄС; рекомендаціями Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL).

Варто відмітити, що європейське законодавство стосовно протидії легалізації доходів та фінансування тероризму пройшло тривалий шлях становлення. Першим документом стала Директива 91/308/ЄЕС, де відмивання коштів розглядалося лише як пов'язане з наркотиками, а зобов'язання щодо контролю покладалися виключно на фінансовий сектор. Директивою 2001/97/ЄС сфера дії попереднього документа була розширена як у частині охоплюваних злочинів, так і у частині спектру зобов'язаних професій та видів діяльності. Директива (ЄС) 2005/60 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму вперше зобов'язала держави-члени створити підрозділи фінансової розвідки. У травні 2015 року Європейським парламентом була прийнята Директива (ЄУ) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання коштів або фінансування тероризму («Четверта директива») [1], яка була спрямована на протидію новим загрозам та врахування вимог Рекомендацій FATF 2012 року.

Утім, варто зазначити, що ще до настання кінцевого терміну імплементації положень цієї директиви у законодавство держав-членів (червень 2017 р.), Єврокомісія, визначивши стратегічні недоліки світової фінансової системи, виступила з пропозиціями щодо внесення змін й доповнень до цього документа, що, зрештою, втілилося у прийнятті Директиви (ЄУ) 2018/843 («П'ята директива») [2]. Важливі положення щодо розвитку системи протидії, що містилися у цих директивах, викликали необхідність удосконалення відповідного вітчизняного законодавства, що було реалізовано в Україні ухваленням у грудні 2019 року вже третього закону

у цій сфері [3]. Зокрема, Закон № 361-IX врахував такі нові вимоги у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, як необхідність встановлення кінцевих бенефіціарних власників компаній й трастів; проведення процедури поглибленої ідентифікації та встановлення високого рівня ризику всім категоріям публічних діячів (а не лише іноземним) та пов'язаним з ними особам; удосконалення ризик-орієнтованого підходу на всіх рівнях здійснення протидії – національному, первинному, органів нагляду; розвиток організаційних засад діяльності національних підрозділів фінансових розвідок; уточнення обов'язків представників юридичних професій як суб'єктів первинного фінансового моніторингу та ін.

П'ята директива розширює коло «зобов'язаних осіб», тобто суб'єктів первинного фінансового моніторингу. І якщо в Україні суб'єкти, що надають послуги з бухгалтерського обліку, податкові консультанти, а також провайдери електронних гаманців й платформи обміну віртуальних валют також входять до цієї категорії, то в ЄС до неї відносяться і агенти з нерухомості, які діють як посередники при здачі в оренду нерухомого майна, місячна орендна плата якого перевищує 10 тис. євро й торгівці предметами мистецтва, вартість яких становить 10 і більше тисяч євро.

Якщо Четверта директива зобов'язувала країни-члени створювати відкриті реєстри бенефіціарних власників юридичних осіб, зареєстрованих на їх території, то наступна директива вимагає розробляти механізми перевірки для підвищення точності інформації та надійності зазначених реєстрів. У нашій країні такий реєстр запрацював з середини 2020 року на базі Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; інформація знаходиться на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних. Більш того, Україна стала першою державою у світі, яка приєдналася до Глобального реєстру

бенефіціарних власників. Втім, перспективним завданням залишається формування механізму перевірки даних, що містяться у державному реєстрі, хоча суб'єкти первинного фінансового моніторингу вже зобов'язані повідомляти Держфінмоніторингу України про розбіжності між даними реєстру та інформацією про кінцевих бенефіціарних власників, отриманою ними в результаті здійснення належної перевірки клієнта.

Значна увага у директивах ЄС приділяється зменшенню анонімності проведення платіжних операцій. Так, П'ятою директивою знижено ліміт розрахунків з використанням передплачених банківських карт без ідентифікації її власника з 250 до 150 євро, а ліміт безготівкових онлайн-розрахунків без ідентифікації власника карти – до 50 євро; національним підрозділам фінансової розвідки надається можливість отримувати інформацію, що дозволяє встановити особу власника віртуальної валюти. Крім того, директива вимагає від держав-членів створення централізованих реєстрів банківських рахунків або систем пошуку для ідентифікації власників рахунків, сейфів, а також їхніх бенефіціарних власників. Реалізація зазначених вимог є перспективним завданням для вдосконалення вітчизняного законодавства та практики реалізації фінансового моніторингу.

Література

1. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>.

2. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending

Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018L0843>.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

UDC 336.32

Dmytrenko Alla,

*Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Finance, Banking Business and Taxation
Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University
(Ukraine)*

ECONOMIC SECURITY OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

The relevance of economic security in the context of European integration processes determined by the need to form internal and external immunity protection from destabilizing outflows and competitiveness world markets, as well as the stability of the financial situation. The decisive place among security factors belongs to the state in the person of its institutions of power. The modern Ukrainian economy needs impartial people state decisions on the regulation of many aspects of the market economy and first for everything in the sphere of social and legislative protection of its subjects. From effectiveness of this mechanism largely depends on other aspects economic security: level and quality of life, crime rate, economic potential. Without effective functioning of state legal institutions in neither economic nor social development within the framework of a single mechanism impossible. The purpose of the state system of

ensuring economic security is to supporting the efficient functioning of the economy, identifying threats and taking adequate measures for its prevention and neutralization, protection realization of economic interests of the individual, society, family, state socially oriented economic policy. The greatest threat to the economic security of Ukraine under these conditions is export orientation of foreign trade with EU countries on the basis traditional homogeneous goods, provided the domestic market is not saturated differentiated products. The decisive factor in deciding this the issue should be fundamental structural restructuring of the national economy on the basis of constant monitoring of economic security indicators.

Economic security is a set of conditions and factors that ensure the independence of the national economy, its stability and sustainability, the ability for constant recovery and self-improvement [2]. Economic security is organically included in the state security system. As world experience shows, ensuring economic security is a guarantee of a country's independence, a condition for the stability and efficiency of society's vital activities, and the achievement of success. Therefore, ensuring economic security is one of the most important national priorities. In addition to numerous problems solved within the framework of civil society and the market economy, there are problems related to the exclusive prerogative of the state. Nobody else, except the state, simply cannot solve them. Ensuring the country's economic security is one of these problems.

The key function of the state is to ensure the stability of society, its self-preservation and development, to repel possible threats to the country's security [1]. Ensuring economic security is essentially a long-term and strategic task.

The development of a program of priority measures to ensure the economic security of the country and practical steps in this direction should be based on a clear awareness of modern threats [3, P.197-202]

1. Destruction of scientific and technical potential. A serious and very real threat to the country's economic security is the curtailment of fundamental research, the collapse of world-class research teams and design bureaus, and a sharp reduction in orders for fully competitive products. An equally serious danger is the departure of highly qualified specialists and workers from the sphere of their professional activity to sectors of the economy that turned out to be more prestigious and highly paid.

2. Growth of unemployment and weakening of labor motivation. The growth of unemployment, which is negative in itself, is especially alarming when unemployment becomes massive and stagnant. Unemployment increases the burden on the employed. First of all, everyone has to pay for mass unemployment with a decrease in the standard of living, because there is no need to count on an increase in labor productivity. Finally, unemployment eventually inevitably leads to a loss of qualifications and labor skills, which again causes serious damage to the economy.

3. Significant increase in foreign debt. In the conditions of the growing economic crisis and artificial restraint of business and investment activity, external borrowing is used more and more. It can also become a powerful lever for boosting the economy, its technical rearmament, and increasing the competitiveness of manufactured products. The whole issue is the targeted use of loans and the scale of the state debt.

4. Criminalization of the economy. In recent years, the criminogenic situation in the economic sphere has sharply worsened, which is already a real danger today. Criminalization covered almost all areas of economic life - property relations, financial and banking activities, production, trade and services, foreign economic relations.

We emphasize the basic role of the economy, because the production, distribution and consumption of material goods are primary for each of them, they determine the vitality and viability

of society. Economic security is ensured both by purely economic methods and by means of a non-economic nature:

- political;
- military and other, including protection of secrets.

In turn, it should be emphasized that security in adjacent non-economic spheres is ensured not only by methods specific to them, but to a large extent by economic means, including always with the involvement of monetary and other resources of an economic nature.

Although the problems of economic security should be considered mainly within the framework of economic processes, deep catastrophic consequences are also found in the non-economic sphere. The biggest danger is political upheaval in society due to the dissatisfaction of the masses with their economic situation, as well as direct large-scale destruction of production potential, social infrastructure and the natural environment caused by economic reasons. Today, the country's economic security has become one of the problems attracting the close attention of specialists of all profiles working in the fields of economics, politics, and international relations. Its most significant manifestations are connected with the growing waves of economic crime, which has become the subject of complex interdisciplinary scientific analysis.

Thus, the concept of the economic security of the country should be based on the accounting of all the variety of factors, including its main element - the growth of the efficiency of the economy. Based on this, it can be said that economic security is a set of internal and external conditions that contribute to the effective dynamic growth of the national economy, its ability to meet the needs of society, the state, and the individual, to ensure competitiveness in foreign markets, which guarantees protection against various threats and losses.

References

1. Concept (fundamentals of state policy) of national security of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin> (Date of application: 14/09/2022).
2. Sosnovska I.M. The concept and significance of economic security of industrial and economic activity of enterprises / I.M. Sosnovska Efficient economy. 2015. No. 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303> (Date of access: 14/09/2022).
3. Paliga N.B., Svitlichna Yu.V. Ways to prevent external and internal threats to the economic security of an industrial enterprise. Economy of industry. 2011. No. 1. P.197-202.

УДК 336.32

Дмитренко Алла Василівна,

*доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування*

Мороз Ірина Миколаївна,

магістрантка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

Кравченко Олена Володимирівна,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та оподаткування
Сумський державний університет (Україна)*

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Основними чинниками реальної загрози національній безпеці Україні на сьогоднішній день є зовнішня політика

російської федерації. У 2014 році росія анексувала в Україні Крим, розв'язала проти неї «гібридну війну», а коли українські війська стали перемагати сепаратистів та російських бойовиків, Москва вдалася до відвертої агресії – ввела на українську територію регулярні російські війська. Польща та країни Балтії певною мірою усвідомлюють загрози на небезпеки своїй національній безпеці з боку Росії, незважаючи на своє членство в НАТО. Свого часу Україні також гарантували безпеку та територіальну цілісність провідні країни світу – США, Великобританія та Франція, коли був підписаний Будапештський меморандум 1994 року в обмін на відмову Києва від ядерної зброї. Однак це не вберегло Україну від російської агресії [1, с. 157-167].

Основні напрями діяльності забезпечення національної безпеки визначаються життєво важливими національними інтересами України та необхідністю вироблення й використання ефективних засобів протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам. Крім того, забезпечення збалансованості розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції вимагає вирішення проблем не лише захисту, але й подальшого розвитку освіти, охорони здоров'я екології навколишнього середовища та інших напрямків соціальної інфраструктури. Такий підхід матиме свої результати і у тому, що освічене та здорове населення в цілому працюватиме продуктивніше, а зростання обсягів виробництва товарів і послуг призводить до зменшення витрат, що також є складовою формування політики сталого розвитку національної економіки. Фундаментальною основою економічного розвитку держави є економічна безпека – це такий стан національної економіки, за якого забезпечується захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. В умовах європейської інтеграції забезпечення фінансово-економічної

безпеки держави має бути першочерговим завданням, з точки зору національних інтересів. Актуальність економічної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів визначається необхідністю формування внутрішнього імунітету і зовнішньої захищеності від дестабілізаційного впливу та конкурентоздатності на світових ринках, а також стійкості фінансового становища.

Основними пріоритетами економічної безпеки України в умовах євроінтеграції є: коригування моделі інтеграції української економіки до ЄС через пріоритетний розвиток внутрішнього ринку, проведення політики зменшення частки експорту у ВВП за збереження значної ролі зовнішньої торгівлі у процесі відтворення; застосування ефективної імпоротної політики з використанням процедур прийнятих у рамках СОТ, які не суперечать чесній конкуренції та зростанню конкурентоспроможності національного капіталу; положення в рамках переговорів щодо створення зони вільної торгівлі положень про вільне функціонування ринкових інститутів, стабільних та недискримінаційних правових рамок для суб'єктів господарювання обох сторін, гарантування правових норм у торговельно-економічній сфері, чітко визначених прав власності, застосування відповідних нормативів походження товарів та інших правил, які діють у рамках аналогічних угод; підтримування високотехнологічного експорту через сприяння просуванню української продукції на зовнішній ринок; спрощення та прискорення процедури експортного контролю; створення системи моніторингу стану економічної безпеки України.

Визначальне місце серед факторів безпеки належить державі в особі її інститутів влади. Сучасна українська економіка потребує неупереджених рішень держави з регулювання багатьох аспектів ринкової економіки і перш за все у сфері соціального, законодавчого захисту її суб'єктів. Від ефективності цього механізму значною мірою залежать і

інші аспекти економічної безпеки: рівень та якість життя, рівень злочинності, економічний потенціал. Без ефективного функціонування державно-правових інститутів у рамках єдиного механізму ні економічний, ні соціальний розвиток неможливий. Мета державної системи забезпечення економічної безпеки полягає у підтриманні ефективного функціонування економіки, виявленні загроз та вжиття адекватних заходів щодо її відвернення та нейтралізації, захисті економічних інтересів особи, суспільства, сім'ї, держави, здійсненні соціально-спрямованої економічної політики.

Розробка ефективної стратегії економічної безпеки України може бути здійснена за допомогою багаторівневої системи прийняття рішень щодо інструментарію та інститутів управління економічними загрозами, тобто завдяки створенню механізму державного і ринкового регулювання рівня економічної безпеки. Безперечно, реалізація концепції безпеки потребує формування дієвої національної системи економічного і соціального регулювання економічної політики. Забезпечення економічної безпеки на рівні регіону можливо за рахунок державної підтримки кризових територій, розвитку міжрегіонального співробітництва, максимального використання регіональних ресурсів; проведення зваженої міграційної політики, спрямованої на позитивне територіальне переміщення населення, врахування національних інтересів як основи реалізації політики на ринку праці. Отже, відображення загроз на ринку праці на рівні національного господарства можливе за рахунок державної політики зайнятості, що включає в себе заходи, спрямовані на: забезпечення прогресивних зрушень у галузевій структурі зайнятості; переорієнтацію економічно активного населення на нові форми трудових відносин; підвищення гнучкості ринку праці; досягнення збалансованості попиту і пропозиції на робочу силу; попередження масового безробіття на

регіональних ринках праці; створення нових і підвищення ефективності існуючих робочих місць з точки зору умов праці та її оплати; розвиток кадрового потенціалу шляхом вдосконалення системи навчання, перенавчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації; зростання мобільності трудових ресурсів; соціально-економічне регулювання внутрішньої трудової міграції.

Література

1. Публічне адміністрування та економічна безпека в умовах європейської інтеграції : монографія / за заг. ред. Н.Ю.Подольчака, Я.Я. Пушака та П.В. Ворони. Львів: Ліга-Прес, 2017. 274 с.

УДК 336.77

Левченко Наталія Михайлівна,

д. держ. упр., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Національний університет «Запорізька політехніка»

(Україна)

ДІАДА ВУГЛЕЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ-ІМПОРТЕРІВ ЕНЕРГО- ТА ВУГЛЕЦЕВОСМНИХ ТОВАРІВ

В умовах загострення проблеми зміни клімату питання пошуку дієвих інструментів обмеження викидів парникових газів суттєво актуалізуються. Наразі найбільш ефективними вважаються цінові інструменти, до числа яких, насамперед, належить вуглецеве оподаткування. Натомість, в Україні воно до тепер практично не відіграє регулюючої функції через:

стягнення податку на викиди двоокису вуглецю лише зі

стаціонарних джерел (здебільшого це підприємства енергетичного сектору та переробної промисловості – виробництво металу та коксу, хімічне та нафтохімічне виробництво, виробництво цементу, харчова промисловість), хоча до кінця 2014 р. відповідно до колишньої статті 244 Податкового кодексу України [1] в його старій редакції, цей податок стягувався і з пересувних джерел забруднення. Але з 2015 р. плата за викиди в атмосферне повітря від пересувних джерел забруднення у разі використання палива справляється податковими агентами в залежності від обсягів і видів палива, яке реалізується або ввозиться на митну територію України та підлягає оподаткуванню у формі відповідних акцизних податків і ввізного мита [2];

сплату податку на викиди двоокису вуглецю лише стаціонарними джерелами, обсяг річних викидів яких понад 500 т CO₂ на рік. Такими платниками у 2021 році в Україні були лише майже 20 тис. юридичних осіб, тобто окремі сектори та суб'єкти взагалі не сплачують податок за викиди CO₂;

низьку ставку податку, яка до 2019 р. складала 0,41 грн/т викидів CO₂ (тобто €0,013), з 2019 року - 10 грн. (тобто €0,32) за тонну викидів CO₂, та з 2022 р. – 30 грн. (тобто €0,9) за тонну викидів CO₂ (при середній в 2020 р. в ЄС ціні квот на викиди CO₂ більше 26 євро/т). Тож, навіть після збільшення ставки податку на викиди вуглецю, вона залишається найнижчою в Європі (за виключенням Польщі) порівняно з іншими країнами. До прикладу у Швеції ставка є найвищою і становить \$137/т CO₂, в Швейцарії — \$101/т CO₂, Фінляндії - \$77, Норвегії - \$64/т CO_{2e} та Франції \$55/т CO_{2e} [8]. У межах середнього рівня ставок країн ЄС (від \$20 до \$30) знаходиться Данія. Мінімальний податок на вуглецевий збір у Іспанії, Ірландії та Словенії. Менше ніж \$10 - у Португалії, Латвії та Естонії [3];

відсутність стимулювання глибинних технологічних

зрушень та інновацій в економіці;

«розчинення» надходжень з вуглецевого податку у Державному бюджеті внаслідок відсутності належного контролю та верифікації поданих даних про викиди двоокису вуглецю.

Тож, потреба у реформуванні вуглецевого оподаткування є безспірною. Натомість, питання щодо дизайну його здійснення до тепер лишаються предметом гарячих дискусій, оскільки однозначної відповіді щодо оптимізації механізму оподаткування викидів вуглецю, на жаль, до тепер не сформовано. Це загрожує вітчизняним підприємствам, застосуванням до імпорту енерго- та вуглецеємних товарів, прикордонного вуглецевого коригування (Carbon border adjustment mechanism - CBAM), що безперечно стане перешкодою на шляху до подальшого нарощення обсягів експорту та його диверсифікації на європейському напрямку, а отже, і загрозою економічній безпеці підприємств [4].

Уникнути таких наслідків можливо за умови формування Україною з ЄС діади вуглецевого оподаткування – єдності механізму оподаткування викидів вуглецю. Задля її досягнення на національному рівні необхідно:

по-перше, укласти з ЄС Угоду про еквівалентність (Agreement of Equivalence), в якій чітко визначити умови процесу декарбонізації;

по-друге, змінити характер вуглецевого оподаткування з компенсаційного на стимулюючий (керуючись при цьому принципом максимально можливого наближення вітчизняного законодавства до законодавства ЄС) та внести зміни й доповнення до ПКУ [1];

по-третє, створити на основі існуючих фрагментарних регулятивних актів цілісну й дієву нормативно-правову базу з регулювання викидів парникових газів, повністю адаптовану до глобальних міжнародних угод та норм Європейського

Союзу, а також норм Бюджетного кодексу України [5];

по-четверте, запровадити систему торгівлі квотами, як більш дієвого інструменту декарбонізації, що дозволить швидше розпочати вихід на європейський рівень та інтеграцію у систему торгівлі EU-ETS, оскільки затягування ж із запуском СТВ шкодить репутації України як надійного учасника глобальних процесів з протидії зміні клімату, а також збільшує ризики можливого застосування СВМ до товарів, що походять з України [6].

по-п'яте, гарантувати використання за цільовим призначенням надходжень від вуглецевого оподаткування, оскільки попри те, що ставка податку на викиди CO₂ збільшилися до 30 грн./т, розподіл за надходженнями відбувається нераціонально. Вуглецеве оподаткування має слугувати фінансовим інструментом стимулювання підприємств до модернізації та підтримки природоохоронних заходів [7].

Тож, приходимо до висновку, що ефективне вуглецеве оподаткування неможливе за відсутності дієвої системи вуглецевого оподаткування та належного інституційного забезпечення.

Література

1. Податковий кодекс України. Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

2. Веклич О.О. пропозиції щодо посилення дієвості застосування в Україні податку на викиди двоокису вуглецю. Ефективна економіка. 2018. №9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/3.pdf

3. Carbon Taxes in Europe. Tax foundation (2021). URL: <https://bit.ly/3cToY0c>.

4. Чекунова С. Прикордонне вуглецеве коригування ЄС та виклики для української економіки/енергетики. Разумков центр. 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/prykordonne>

[vugletseve-koryguvannia-yes-ta-vyklyky-dlia-ukrainskoi-ekonomiky-energetyky](#)

5. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

6. Пашков М., Сіденко В., Маркевич К., Стецюк П., Гончар М., Стукаленко І. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Центр Разумкова. Київ. 2020. 99 с.

7. Levchenko N., Antonova L. Design of carbon taxation reform and its impact on the competitiveness of metallurgical enterprises. Економічний вісник ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет». 2022. №1. С. 28-37.

УДК 338.14:614.2

*Летуновська Наталія Євгенівна,
кандидат економічних наук, доцент
Сумський державний університет (Україна)*

ІНДИКАТОРИ ПРОЯВУ НАСЛІДКІВ COVID-19 В РЕГІОНІ³

Пандемія COVID-19 набула швидких темпів поширення світом у 2020-2021 рр. і навіть на сьогодні в 2022 р. усе ще вимагає уваги, є глобальним викликом, що потребує пошуку заходів щодо протидії поширення уже тепер видозмінених мутацій вірусу серед населення різних регіонів. Серед

³ Ця робота була підтримана Міністерством освіти і науки України (науково-дослідна тема № 0122U000781 «Вплив COVID-19 на трансформацію системи медико-соціального забезпечення населення: економічні, фінансово-бюджетні, інституційно-політичні детермінанти»)

основних характерних рис сучасної епідемії таких масштабів як коронавірусна інфекція можемо назвати: значні ризики для соціально-економічного розвитку низки країн (так під час пандемії на економічне становище найбільш істотно вплинули масові звільнення – більше 450 млн чол. звільнених у світі через пандемію [1]), обмеження свободи пересування населення світу як за кордон, так у межах країн, виникнення явища «infodemic» – інформаційної пандемії, спричиненої надмірною кількістю різноспрямованого контенту у ЗМІ, який впливає на суспільні настрої та політичні рішення. І якщо економічні наслідки через збої у виробництві, переривання постачань, нестачу комплектуючих, занепад туристичної індустрії тощо можливо розрахувати та оцінити наслідки в найближчій перспективі, то наслідки від втрат у системі охорони здоров'я чи в секторі освітніх послуг буде необхідність оцінювати та враховувати з коригуванням на них ще багато років у післяпандемічні часи [2].

COVID-19 створила низку умов для трансформацій у суспільстві – первинного та вторинного характеру [3]. До першої групи віднесемо технічні видозміни у виробничих процесах, які були продиктовані вимогою до оптимізації логістичних ланцюгів. Мали місце також організаційні інновації як нові методи та форми організації виробничого процесу на підприємствах. Індикаторами прояву зрушень у суспільстві також можна назвати юридичні інновації та нововведення в системі медичного забезпечення регіонів, підходи до організації процесу вакцинації населення, інформаційні кампанії протидії поширенню вірусу, маркетингові інструменти формування сприятливих поведінкових патернів населення регіонів тощо.

Таким чином, COVID-19 це той вирішальний фактор, який дав змогу національним економікам практично кожної країни світу зрозуміти, що в перспективі для вдалої протидії та нівелювання ризиків, пов'язаних з поширенням хвороб,

необхідно координувати зусилля у різних сферах життєдіяльності суспільства із застосуванням різноспрямованих інструментів впливу на всі без винятку аспекти, що визначають темпи поширення інфекції серед населення.

Література

1. Макалюк І.В., Кисіль А.П. Наслідки пандемії COVID-19 для національних економік світу. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи. (22 квітня 2021 р., м. Київ). С. 180-181.

2. Долбнєва Д.В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. Проблеми економіки. 2020. №1(43). С. 20-26.

3. Летуновська Н.Є. Соціальні інновації підприємств в умовах трансформаційної економіки. Інноваційна економіка. 2013. №4. С. 107-112.

УДК 338.2

Бойківська Галина Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту персоналу та адміністрування

Саладяк Ксенія Володимирівна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

З посиленням глобалізації роль економічної безпеки значно зросла. Світова фінансова криза показала необхідність створення відлагодженої системи в цій сфері, яка б ефективними методами забезпечувала розвиток бізнесу та економіки в цілому. Економічна безпека розглядається на

двох рівнях: на макрорівні, тобто як безпека держави, і на мікрорівні як безпека підприємства.

У процесі забезпечення економічної безпеки використовуються різноманітні способи досягнення позитивних економічних результатів діяльності підприємства та максимізації прибутку. При прогнозуванні оцінки економічної безпеки підприємства, тобто всіх важливих показників підприємства, або прогнозування загроз, використовуються: фінансовий аналіз, юриспруденція, математична статистика, інформатика, теорія ймовірностей [1].

Розглядаючи економічну безпеку підприємства, доцільно розглядати це поняття як стан організації, при якому ймовірність небажаної зміни будь-яких якостей організації, параметрів її власності та змін зовнішнього середовища, що впливають на неї, дорівнює невеликий, тобто ризик мінімальний. Будь-яка компанія має певне відчуття безпеки або небезпеки. Почуття безпеки спонукає компанію або шукати шляхи підвищення безпеки, або перенаправляти ресурси на інші цілі, якщо рівень небезпеки низький. Серед різноманітних об'єктів безпеки виділяється предмет економічної безпеки. Ними можуть бути: структурні підрозділи підприємства, групи працівників, акціонери організації, основні та оборотні кошти, вік основних фондів, екологічні показники якості, оновлення основних фондів, формування портфеля інвестиційних проектів, темпи технологічного розвитку. Стратегія економічної безпеки має базуватися на найбільш значущих рішеннях, спрямованих на забезпечення позитивного та стабільного рівня безпеки функціонування підприємства. Для створення стратегії економічної безпеки досліджуються всі фактори, які впливають або можуть вплинути на діяльність організації. До основних чинників відносяться екзогенні та ендогенні (зовнішні та внутрішні) фактори. До екзогенних факторів належать економічна та політична ситуація, фіскальна

політика держави, насиченість фінансових ринків, трудових ресурсів, виробництва та збуту. До ендогенних факторів належать кадрова та економічна політика організації, забезпечення фінансової незалежності та стійкості, управління конкурентоспроможністю компанії, управління якістю продукції, маркетинг, інновації, форс-мажорні обставини [2].

Крім того, серед основних завдань системи економічної безпеки підприємства можна виділити: захист законних прав та інтересів підприємства та його працівників; аналіз даних і прогнозування розвитку організації; своєчасне виявлення можливих зовнішніх загроз безпеці підприємства та його працівників; запобігання проникненню на підприємство структур економічної розвідки конкурентів; протидія технічному проникненню в злочинних цілях; захист інформаційних даних, що становлять комерційну таємницю; фізичний та технічний захист території будівель і споруд, транспортних засобів тощо.

Також, можна виділити такі фактори економічної безпеки підприємства: організаційна структура підприємства; персонал; технології; інноваційність; інформаційне середовище; управління; майно підприємства; фінанси підприємства тощо. Ці фактори є не тільки елементами забезпечення економічної безпеки підприємства, а й джерелами потенційних загроз. Тому в організації необхідно працювати топ-менеджерам, які б приділяли увагу обом аспектам цієї проблеми. При цьому важливо визначити питому вагу кожного з факторів у загальному рівні ризиків підприємства та їх участі в процесі забезпечення економічної безпеки.

Досягнення ефективного управління підприємством та забезпечення економічної безпеки можливе лише через створення цілісної системи управління зазначеними факторами та їх ранжування. Наприклад, щодо такого фактора, як персонал, керівництву організації необхідно розподілити

повноваження та рівні відповідальності між співробітниками [3]. Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки відіграє робота з персоналом підприємства та його потенційними працівниками. Від свідомості та кваліфікації працівників багато в чому залежать перспективи розвитку підприємства.

Отже, фактори забезпечення економічної безпеки підприємства – це сукупність умов зовнішнього середовища (як зовнішнього, так і внутрішнього), які впливають на параметри безпеки. Проблема забезпечення економічної безпеки підприємств є однією з найважливіших для функціонування будь-якої компанії. Усі організації піддаються внутрішнім і зовнішнім загрозам, які необхідно своєчасно ідентифікувати та реагувати на них. Розробка правильної стратегії, визначення цілей, завдань дозволяє досягти поставленої мети. Водночас для аналізу стану економічної безпеки підприємства необхідно обрати певний набір показників.

Література

1. Koval, V., Nazarova, K. ., Hordopolov, V. ., Kopotiienko, T. ., Miniailo, V. ., & Diachenko, Y. (2019). Audit in the state economic security system. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(3), 419–430. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.34>

2. Arefieva, O., Tulchynska, S., Popelo, O., Arefiev, S., & Tkachenko, T. (2021). The Economic Security System in the Conditions of the Powers Transformation. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(7), 35–42. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.7.4>

3. Retter, L., Frinking, E.J., Hoorens, S., Lynch, A., Nederveen, F., & Phillips, W.D. (2020). Relationships between the economy and national security: Analysis and considerations for economic security policy in the Netherlands. Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. <https://doi.org/10.7249/RR4287>

УДК 336.221

*Глушко Аліна Дмитрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Колінчук Дарія Володимирівна,
Власенко Валерія Анатоліївна
студентки 4 курсу*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Для інтеграції України у світову економічну систему необхідним є створення міцного економічного підґрунтя. Оскільки забезпечувати державу необхідними фінансовими ресурсами покликана податкова система, внесення змін до податкової системи є одним з найважливіших євроінтеграційних кроків. Податкове законодавство ЄС повинно бути імплементоване в законодавство України, забезпечуючи однакове застосування тих положень оподаткування, які гармонізовані на рівні ЄС.

Структура податкової політики ЄС представлена двома основними компонентами: пряме оподаткування, яке залишається виключною відповідальністю держав-членів, та непряме оподаткування, яке впливає на вільних рух товарів і свободу надання послуг на єдиному ринку. Також належне функціонування податкової системи забезпечується за рахунок адміністративної співпраці [2].

Непряме оподаткування передбачає встановлення рівних умов для компаній усіх держав-членів, безпосередньо у частині податку на додану вартість. Основні принципи оподаткування описані в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. В окремих статтях Угоди окреслені положення, що стосуються гармонізації ПДВ та акцизних тарифів. Зокрема,

сторони угоди посилюють і зміцнюють співробітництво, спрямоване на вдосконалення і розвиток податкової системи та податкових органів України, зокрема посилення потужностей збору і контролю, з наголосом на процедурах відшкодування ПДВ для уникнення накопичення заборгованості, забезпечення ефективного збору податків, посилення боротьби з податковим шахрайством та ухиленням від сплати податків. Що стосується акцизних тарифів, то сторони розвивають співробітництво і гармонізують політику щодо протидії та боротьби із шахрайством і контрабандою підакцизних товарів. Це співробітництво, зокрема, включає поступове зближення акцизних ставок на тютюнові вироби, беручи до уваги обмеження регіонального контексту, у тому числі шляхом діалогу на регіональному рівні та відповідно до Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну 2003 року [1].

За сприяння проекту EU4PFM був проведений комплексний аналіз законодавства з ПДВ та виявлено лише незначні невідповідності Директиві ЄС про ПДВ. Проте є директиви, які не входять в Угоду про асоціацію. Вони безпосередньо стосуються адміністративного регулювання акцизних податків. Зокрема, створення мережі акцизних складів, які відповідають юридичним і технічним вимогам ЄС, однак не встановленню ставок податків. Дана вимога є важливою в контексті запобігання обігу та виробництва контрабанди і підробок на єдиному ринку.

Пряме оподаткування в ЄС ґрунтується на балансі між стандартами оподаткування фізичних осіб та юридичних осіб. Особливе місце займають заходи щодо запобігання ухиленню від сплати податків та подвійного оподаткування.

Членство в ЄС не позбавляє країну повної незалежності в прийнятті рішень, воно вимагає певної взаємної інтеграції в обраних сферах. Податкові органи країн-членів ЄС повинні співпрацювати у сфері обміну інформацією, з метою

проведення спільних заходів контролю та сприяння стягненню податкових боргів. Це матиме вирішальне значення для мінімізації податкового шахрайства [2].

Імплементация устрою ЄС у сері адміністрування податків та зборів потребує внесення подальших змін до законодавства, зокрема в частині обов'язковості збору та надання визначених даних бізнесом з метою їх подальшої передачі компетентним органами країн-членів. До переліку даних буде включатися: інформація з державних реєстрів; інформація, що стосується заробітної плати та доходів резидентів інших країн-членів; дані за різними операціями платіжних компаній; інформація, яка надходить з електронних платформ, що стосуються доходів продавців.

Слід відмітити, що з метою оперативного обміну інформацією щодо фінансових рахунків необхідно впровадити певні IT-рішення [3]. Зокрема, Державна податкова служба України зобов'язана підключитися до наступних мереж та систем (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика систем та мереж, що необхідні для обміну інформації, відповідно до вимог директив ЄС

Назва системи	Характеристика
Спеціально захищена мережа CCN/CSI	Спільна IT-платформа для здійснення обміну податковою інформацією компетентними органами ЄС
IT-система автоматичного збору та обміну податковою інформацією	Дані з державних реєстрів про заробітну плату та доходи резидентів інших країн-членів, дані фінансових установ про рахунки, дані платіжних компаній про операції, інформація з електронних платформ про доходи продавців та ін.

VIIES (Системи обміну інформацією про ПДВ)	Підтвердження ідентифікаційного номера платника ПДВ економічних операторів, що зареєстровані у ЄС для транскордонних операцій
E-commerce та One-StopShop (OSS)	Реєстрування платника ПДВ в електронній формі в одній державі члені (стосується транскордонних продавців онлайн)
Системи моніторингу за переміщенням акцизних товарів контролю (EMCS)	система контролю за переміщенням підакцизних товарів (алкоголю, тютюну та енергоносіїв).

Таким чином, в умовах євроінтеграційних процесів реформування податкової системи України є першочерговим завданням. В цьому аспекті необхідно здійснити адаптацію податкового законодавства України до законодавства та вимог ЄС, а також впровадити ряд заходів в напрямку розбудови адміністративного потенціалу податкової адміністрації.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n2239

2. Податкові зміни, що необхідні Україні для вступу в ЄС[Електронний ресурс].-Режим доступу: https://biz.ligazakon.net/news/212565_podatkov-zmni-shcho-neobkhdn-ukran-dlya-vstupu-v-s

3. Onyshchenko S., Hlushko A., Yanko A., Sivitska S. Increasing Information Protection in the Information Security Management System of the Enterprise. In: Onyshchenko V., Mammadova G., Sivitska S., Gasimov A. (eds) Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2022. Lecture Notes in Civil Engineering. vol 181. p. 725-738.

УДК 336.77

Зеленін Юрій Миколайович,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської та страхової справи*

Міжрегіональна академія управління персоналом (Україна)

ДІАГНОСТИКА ВРАЗЛИВОСТІ МЕТАЛУРГІЙНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДО НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ

Останній аналіз Міжурядової групи експертів ООН зі зміни клімату (МГЕЗК), опублікований у серпні 2021 року, прогнозує значний прогрес глобального потепління зі зростанням температури на 1,5 °С до 2030 року [1]. Тому представники влади, бізнесу і громадянського суспільства досить активно ведуть діалог на рівні міжнародних дипломатичних подій щодо трансформації економіки країн до низьковуглецевої моделі. Це формує нові правила гри для бізнесу. Отже, виробники вуглецевої продукції, і насамперед, металургійні компанії, вимушені переосмислити свої бізнес-моделі із врахуванням вимог процесу декарбонізації та запровадження прикордонного вуглецевого коригування імпорту (СВАМ) [2].

За підсумками 2021 р., ЄС є головним торговим партнером України. Питома вага торгівлі товарами і послугами з ЄС складала 40,1% від загального обсягу торгівлі України. У 2021 р. українські підприємства експортували в ЄС товарів на \$20,75 млрд (частка ЄС в товарному експорті - 41,45%). Тобто, під дію СВАМ потенційно підпадає близько двох третин обсягу імпорту [3]. За прогнозами ж Коаліції з питань ціноутворення на вуглець (Carbon Pricing Leadership Coalition) ціни на вуглець до 2030 р. перебуватимуть у межах \$50-100/т CO_{2e} [3]. Тож, платежі вітчизняних металургів за СВАМ, незалежно від сценарію його реалізації,

становитимуть до € 400 млн. на рік (табл.1), що не прискорюватиме, а, навпаки, гальмуватиме процес декарбонізації сталевиробництва, і як наслідок, призведе до втрати ними конкурентних позицій на світовому ринку металопродукції.

Таблиця 1

Наслідки введення СВМ для металургійних підприємств
України [4]

Продукція	Обсяг експорту у 2019 р.	Од. вим.	Очікуваний відсоток питомих викидів CO ₂ , т	Очікувана середня ціна викидів протягом 2023-2027рр., євро/т	Очікувана сума податку за рік, млн.євро	Очікувана сума податку протягом 2023-2027 рр., млн. євро
Чугун	546	тис. т	2,1	22,2	24,8	124
Напівфабрикати	3 299	тис. т	2,8	22,2	208,0	1 040
Прокат	1 835	тис. т	3,0	22,2	122,1	611
Зварні труби	105	тис. т	3,0	22,2	7,0	35
Ферросплав	404	тис. т	2,1	22,2	18,8	94
Окатиші	6 258	тис. т	0,1	22,2	7,4	37
Концентрат	6 465	тис. т	0,1	22,2	9,8	49
Разом					397,9	1990

Натомість, Україна зобов'язалась за НВВ2 до Паризької угоди знизити до 2050 р. питомі викиди парникових газів при виробництві сталі до 0,54 т/т сталі [5]. Тож, виникає нагальна потреба у запровадженні найкращих технологій з декарбонізації (НДТМ, або ВАТ – best available technologies), що забезпечать приведення рівня викидів українських металургійних підприємств у відповідність до європейських стандартів, що є однією з умов Угоди про асоціації з ЄС [6]. Це велике інвестиційне навантаження для галузі. Питомий рівень сумарних інвестицій за дослідженнями GMK Center має

становити до \$337 на тонну сталі при обсягах сталевиробництва за теперішніх умов [7, с.6]. Проте, за здійсненими розрахунками за авторською моделлю для зниження обсягів вуглецевих викидів до 0.54 т/т сталі, обсяги інвестування мають наблизитись до \$1300 на тонну сталі (табл.2).

Таблиця 2

Сценарії обсягів інвестування процесу декарбонізації металургії на часовому горизонті до 2050 р. [6,7]

Сценарії Показники	GMK Center інвестуван ня галузі до 2050 р. на впровадже ння BAT [7]	IEA інвестуванн я галузі до 2050 р. за сценарієм Sustainable Developmen t Scenario [5]	McKinse у та Roland Berger – інвестув ання галузі до 2050 р. [5]	Обсяги інвестува ння галузі за авторськ ою моделлю до 2050р.
Обсяги інвестування у розрахунку на 1т сталі, \$	337	866	1000	1300
Капітальні інвестиції, млн. \$	2177.02	6109.63	7055.00	9171.50
Інвестиції на охорону навко-лишнього середовища, млн. \$	294.54	826.59	954.50	1240.85
Інвестиції в дослідження та розробку (НДКР), млн.\$	89.64	251.57	290.5	377.65
Загальне використання енергії, Т Дж	171471	146377	135922	123375
Загальне використання енергії, ГДж на 1 т сталі	20.6592	17.6359	16.3762	14.8645
Обсяги викидів парникових газів, т/т сталі	1.4626	0.7523	0.6889	0.5400

Таким чином, за результатами проведеного дослідження,

приходимо до висновку, що очікуване запровадження СВМAM призведе до незворотних втрат металургійного бізнесу, а отже, і економіки України в цілому.

Література

1. Popov, S., Olekhova, O., Boboshko, O. Solving complex legal and tax issues. Game in perspective. KPMG. 2021. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2021/12/review-magazine-11.pdf>

2. Vervega, T. Investing in sustainable environmental solutions is one of the areas of transformation of modern business. Game in perspective. KPMG. 2021 URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2021/12/review-magazine-11.pdf>

3. Makarenko, O. ESG-trends: decarbonization - a new imperative for business. ESG. Game in perspective. KPMG. 2021 URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2021/12/review-magazine-11.pdf>

4. Чекунова С. Вуглецева адаптація на кордоні ЄС та виклики для української економіки / Енергетика Центр Разумкова. 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/trykordonne-vugletseve-koryguvannia-yes-ta-vyklyky-dlia-ukrainskoi-ekonomiky-energetyky>

5. The decarbonization of the steel industry is a challenge for the coming decades. GMK center analytical report. GMK center. 2021. URL: <https://gmk.center>

6. Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

7. Estimation of investments for the implementation of OJSC (BAT) for air emissions in the GMC of Ukraine. Analytical report GMK center. 2021. URL: <https://gmk.center>

*Коба Олена Вікторівна,
кандидат технічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Будівельна галузь забезпечує розвиток економіки країни як у мирний час, так і в умовах воєнного стану. Саме будівельна галузь відіграє вирішальну роль у відновленні зруйнованої під час бойових дій інфраструктури, здійснює відбудову та будівництво житла, створює нові робочі місця, забезпечує приток коштів до місцевих бюджетів. Ефективна і безпечна економічна діяльність будівельної сфери у надзвичайно складних умовах воєнного стану можлива лише за умови її належного правового забезпечення. Враховуючи це, Урядом України внесено зміни до окремих нормативно-правових актів з метою стимулювання діяльності і посилення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

В першу чергу, варто відзначити важливі зміни у порядку провадження господарської діяльності - передбачено можливість її здійснення без необхідності отримання документів дозвільного характеру, ліцензій тощо за умови подання декларації, що містить відомості про суб'єкта господарювання та вид діяльності, яку він планує здійснювати [1]. Однак ця норма законодавства не поширюється на суб'єктів господарювання, які здійснюють виконання підготовчих робіт, визначених будівельними нормами; будівельних робіт на об'єктах будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1); прийняття в експлуатацію таких об'єктів; виконання підготовчих і

будівельних робіт на об'єктах будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками та прийняття таких об'єктів в експлуатацію [1].

Серед важливих змін законодавства, обумовлених введенням в дію воєнного стану, варто також виділити спрощення податкових правил, зокрема з 1.04.2022 р. впроваджено зміни до застосування спрощеної системи оподаткування, які збільшили кількість суб'єктів малого підприємництва-юридичних осіб, що є платниками єдиного податку 3-ої групи, оскільки з 1.04.2022 р. сюди належать три категорії підприємств: ті, що сплачують єдиний податок за ставкою 3 %, є платниками ПДВ та максимальний обсяг доходу на рік яких не перевищує 7585500 грн.; ті, що сплачують єдиний податок за ставкою 5 %, не є платниками ПДВ та максимальний обсяг доходу на рік яких не перевищує 7585500 грн.; ті, що сплачують єдиний податок за ставкою 2 % і не є платниками ПДВ, незалежно від розміру доходу. Оскільки в переліку заборонених законодавством при спрощеній системі оподаткування видів діяльності немає робіт, пов'язаних з будівництвом, суб'єкти будівельної галузі можуть її застосовувати.

Зміни відбулися не тільки у справлянні єдиного податку. Так, тимчасово не сплачується екологічний податок, плата за землю, податок на нерухоме майно, запроваджено мораторій на проведення податкових перевірок, диференційовані ставки акцизного збору, рентної плати за видобування газу природного та інші зміни, які впливають на господарську діяльність на доходи місцевих бюджетів [3].

Відбулися зміни і у спеціальному законодавстві будівельної діяльності. Так, Кабінет Міністрів України з метою скорочення термінів виконання робіт з капітального ремонту, реконструкції пошкоджених, будівництва нових будинків спростив дозвільні та реєстраційні процедури у

будівництві [4]. Передбачено наступні зміни на час дії воєнного стану та протягом одного року з дня його припинення чи скасування:

- у разі розроблення та завантаження в Єдину державну електронну систему у сфері будівництва сертифікованим архітектором або інженером-проектувальником схеми намірів забудови земельної ділянки, будівництво індивідуальних житлових, садових, дачних будинків, а також інших будівель та споруд не вище 2 поверхів може відбуватися без будівельного паспорта відповідно до містобудівної документації на місцевому рівні або цільового призначення земельної ділянки;

- надання уповноваженим органом містобудівних умов та обмежень забудови земельної ділянки або прийняття рішення про відмову має відбуватись протягом 10 робочих днів з дня реєстрації заяви. В іншому випадку проектування об'єкта будівництва здійснюється без отримання містобудівних умов та обмежень, відповідно до містобудівної документації на місцевому рівні та обмежень у використанні земель;

- проектна документація подається замовником на погодження органу охорони культурної спадщини через ЄДЕССБ, який має розглянути її та надати відповідь щодо погодження або обґрунтованої відмови протягом 30 днів. У разі ненадання відповіді протягом 30 днів погодження проектної документації вважається погодженим за замовчуванням;

- проведення контрольного геодезичного знімання перед прийняттям в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта не здійснюється під час реставрації, капітального ремонту будинку, будівлі, споруди, які після прийняття об'єкта в експлуатацію є самостійними об'єктами нерухомого майна.

Також, на період дії воєнного стану та протягом трьох місяців з дня його припинення або скасування дозволяється

переносити строки виконання окремих видів робіт з оздоблення фасадів та благоустрою території, за виключенням транспортних проїздів та пішохідних комунікацій.

Такі зміни законодавства спрямовані на створення правових підстав для спрощення, прискорення, удосконалення діяльності в будівельній сфері в умовах воєнного стану і безперечно сприятимуть забезпеченню стабілізації економічної безпеки будівельної галузі.

Література

1. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.09.2022).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 р. № 2142-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 20.09.2022).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2139-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2139-20#Text> (дата звернення: 20.09.2022).

4. Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 722 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.09.2022).

Скриль Віталія Вячеславівна,
кандидат економічних наук, доцент

Туз Валерія Юрійвна,
студентка 3 курсу

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка» (Україна)*

ДІЯЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

На сьогоднішній день Україна знаходиться в стані війни. Військові дії «вдарили» по всім економічним гілкам нашої країни, і навіть після завершення, економіка буде ще певний час оговтуватись від всього цього безладу. Напевно одні із тих по кому фатально вдарила війна – бізнес.

По-перше, було зруйновано майже всі логістичні шляхи. Тобто, всі хто місяцями або навіть роками будував свою логістику, повинні були пристосуватися до нових реалій які диктувала війна. Нажаль, багато хто цього не витримав. Це видно по статистиці реєстрацій бізнесу, наведеній на офіційному сайті Дія (рис.1).

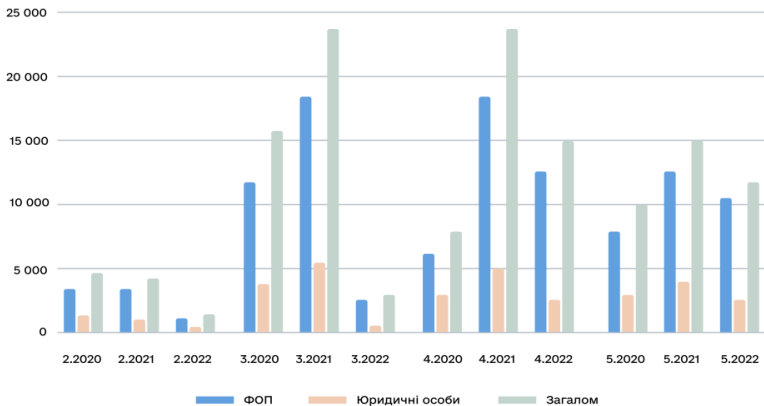

Рис. 1. Порівняння кількості реєстрацій бізнесу у 2021-2022 рр.

Також гостро постає питання, на скільки вистачить резервів підприємців. Практично незмінною залишається оцінка бізнесом своїх фінансових резервів. Згідно статистики наведеної на офіційному сайті Дія (рис.2), третина компаній, а саме 34% оцінюють свою фінансову стійкість у 6 місяців, 20% вважають, що протримаються кілька місяців, решта 20% - рік, і ще 19% вистачить фінансових резервів на період понад рік.

Рис. 2. Бізнес в умовах війни

У 5% фінансові резерви вже закінчилися, тоді як в серпні про це повідомляли 3% бізнесів. У той же час, у фінансових питаннях компанії розраховують здебільшого на власні сили. Так, 92% компаній не користувалися державними чи міжнародними програмами для підтримки свого бізнесу.

Кількість компаній, що виплачують заробітну плату своїм співробітникам у повному обсязі дещо зросла і становить наразі 63%, до того ж 25% роблять додаткові або авансові виплати. Втім, 13% були змушені скоротити розмір

грошової винагороди, а 9% – відмовитися або скоротити бонуси. В неоплачувану відпустку змушені відправляти персонал 4% компаній, дещо зросла кількість компаній, що вдаються до скорочень — наразі таких 8% (минулого місяця було 3%).

Відповідно до рішення уряду від 18 березня 2022 року була розширена програма "Доступні кредити 5-7-9%". Це означає, що будь-який бізнес протягом дії воєнного стану та місяць після його завершення зможе отримати кредит під 0%. Після цього кредитна ставка становитиме 5%. Також збільшено максимальну суму кредиту до 60 млн грн.

Строк кредитування за програмою "5-7-9%" залежить від цільового призначення коштів. Наприклад, на реалізацію інвестиційного проєкту та на рефінансування заборгованості кредит надається щонайбільше на п'ять років. Для фінансування оборотного капіталу – на три роки.

Також уряд розширив перелік інструментів, які дозволять банкам надавати кредити в рамках програми "5-7-9%" у разі нестачі забезпечення. Експортно-кредитне агентство зможе страхувати кредити підприємців-експортерів, що значно спростить їм доступ до дешевого фінансування.

В загалому, війна внесла габаритні корективи у ведення бізнесу. Проте, пристосувавшись до реалій сьогодення, можна зробити так щоб процвітав бізнес. В подальшому це полегшить становлення нової економіки.

Література

1. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Соціально-економічна безпека в умовах воєнного стану. Problems of science and practice, tasks and ways to solve them : Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference, July 05 – 08, 2022. Helsinki : ISG, 2022. P. 88-90. URL: <https://isg-konf.com/problems-of-science-and-practice-tasks-and-ways-to-solve-them-2/>

2. Інтернет-портал Дія. URL: <https://business.dia.gov.ua/en/cases/novini/100-dniv-vijni-dla-biznesu-statistika-vid-evropejskoi-biznes-asociacii>

3. Інтернет-портал Delo.ua URL: <https://delo.ua/uk/business/biznes-v-ukrayini-staje-na-vojenni-reiki-5-osnovix-recei-shho-potribno-znati-395427/>.

4. Інтернет-портал BBC NEWS Україна URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453>.

5. Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Цифрова трансформація малого бізнесу як необхідна умова його розвитку в період пандемії. Академічна та університетська наука – результати та перспективи : зб. наук. пр. за матеріалами XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 9 груд. 2021 р. Полтава : ПолтНТУ, 2021. С. 42-45.

УДК 336.77

Силенко Сергій Анатолійович,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Національний університет «Запорізька політехніка»

(Україна)

ПЕРЕХІД ДО ЕЛЕКТРИЧНОГО МАЙБУТНЬОГО ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОВИРОБНИКІВ УКРАЇНИ

В останні роки автомобільна індустрія активно електрифікується і багато світових компаній вже мають чіткий графік повного переходу до електричного майбутнього та екологічно чистого виробництва, розроблений на підставі бізнес-стратегій, які розглядають електрифікацію не лише як спосіб дотримання політичних норм або відповіді на державні стимули, але й як можливість захопити частку ринку та

зберегти конкурентну перевагу [1].

Так, у 2021 році кілька великих автовиробників (рис.1) оголосили про плани прискорити перехід до повністю електричного майбутнього шляхом розробки нових продуктових ліній та перепрофілювання існуючих виробничих потужностей.

Лише у 2021 році у Європі продажі електромобілів зросли майже на 70% до 2,3 мільйона, близько половини з яких становили гібриди. Хоча річне зростання було повільнішим, ніж у 2020 році, коли продажі зросли більш ніж удвічі навіть на фоні пандемії COVID-2019 [2].

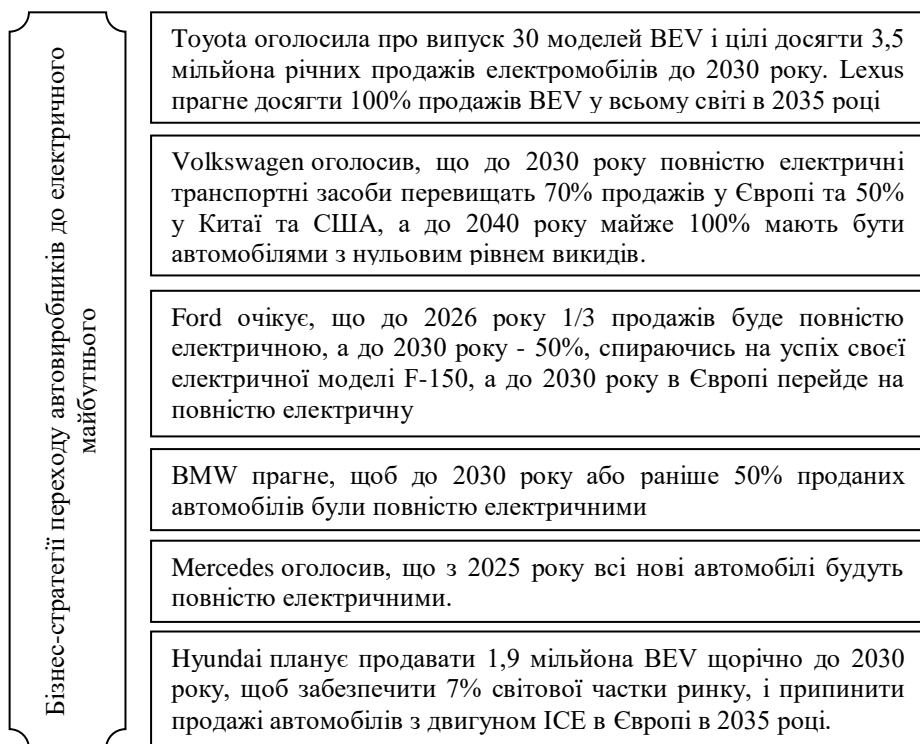

Рис. 1. Бізнес-стратегії переходу автовиробників до електричного майбутнього

Сплеск продажів електромобілів у Європі минулого року був частково зумовлений новими стандартами викидів CO₂, збільшенням субсидій на купівлю електромобілів, а також їх поширенням на більшості основних європейських ринків. Місячні продажі у 2021 році були найвищими в останньому кварталі року, досягнувши піку в грудні, коли європейські продажі електромобілів вперше перевищили дизельні автомобілі з часткою ринку в 21%.

В абсолютному вираженні найбільшим ринком електромобілів у Європі у 2021 році була Німеччина, де більше ніж кожен третій новий автомобіль, проданий у листопаді та грудні, був електричним. Загалом у 2021 році електромобілі становили 17% від загального обсягу продажів у Європі, але між ринками були значні відмінності. Норвегія з 72%, а Швеція та Нідерланди з 45% і 30% відповідно займають перше місце в світовому рейтингу. Серед великих європейських ринків Німеччина займає 25% ринку, за нею йдуть Велика Британія та Франція (обидві близько 15%), Італія (8,8%) та Іспанія (6,5%) [2].

Тож, вже не стоїть питання – чи є майбутнє в електромобілів. На порядку денному інше питання – чи є майбутнє у тих, хто не став вчасно на електромобільний шлях?

Довгостроковий прогноз BloombergNEF після 2026 року передбачає два сценарії переходу до електричного майбутнього.

1. Сценарій економічного переходу (ETS) – розглядає ситуацію за відсутності нових правил і політик, що впливають на ринок.

2. Сценарій нульових викидів (NZS) – показує потенційний шлях до нульових викидів у секторі автомобільного транспорту до 2050 року.

Щоб не відстати від цього сценарію, автомобілі з нульовим рівнем викидів повинні займати 61% світових

продажів нових легкових автомобілів до 2030 року, 93% до 2035 року та 100% до 2038 року.

Аналітики відзначають, що без додаткових стимулів жодна з проаналізованих країн цього не досягне. Хоча деякі будуть вже близькі до цієї мети (наприклад, Німеччина, Великобританія, Франція та Китай).

Натомість питання переходу українських автовиробників до виробництва чистого та енергоефективного автотранспорту практично лишається поза увагою урядовців, що за наміру України прискорити інтеграцію до європейського та світового простору є недопустимим. Розуміючи допущені упущення в Національній транспортній стратегії, для виправлення ситуації урядом України здійснюються спроби розробки, зокрема, дієвих механізмів податкового стимулювання розвитку ринку електромобілів. Проте до тепер дане питання остаточно не вирішено з причини відсутності чіткої стратегії популяризації електромобілів в Україні, а також тимчасового характеру дії інструментарію податкового стимулювання, закріпленого на законодавчому рівні.

Серед законопроектів, поданих на розгляд Верховної Ради, на увагу заслуговують Законопроект №8159 (з урахуванням зазначених доопрацювань) та Законопроект №8160. Проте їх реалізація економічно доцільна за умови оптимістичного сценарію розвитку ринку електромобілів в Україні та за умови отримання допомоги, передбаченої Паризькою угодою розвиваючим країнам або ж залучення інвестицій на умовах державно-приватного партнерства.

Література

1. До 2050 року автовиробники перейдуть на електромобілі або стануть вуглецево нейтральними. URL: <https://zaxid.net/news/>

2. Global EV Outlook 2022.

<https://www.iea.org/commentaries/electric-cars-fend-off-supply-challenges-to-more-than-double-global-sales>

3. Нульові викиди vs. реальність – прогноз Bloomberg NEF. Федерація автопарку України. URL: <https://fra.org.ua/uk/an/publikatsii/analitika/na-shliakhu-do-klimatichnoyi-neitralnosti-prognoz-bloomberg-nef>

УДК 339.13.017:339.138

*Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

РОЗВИТОК ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У світі, що швидко змінюється у напрямку глобалізації, розвиток хай-тек набуває все більшого значення. Одним із найважливіших напрямів стратегічного розвитку держав є сектор високих технологій, що базується на потужному науково-технічному потенціалі. Знання стають найважливішим чинником зростання економік, а наукомісткі технології, в подальшому, визначатимуть рівень конкурентоспроможності країн, що ними володіють та зміцнюватимуть рівень їх економічної безпеки. Відповідно, Україна на шляху до Євроінтеграції має приділити особливу увагу формуванню після війни сучасної високотехнологічної економіки. Мають бути використані дієві інструменти державного регулювання розвитку високих технологій.

Хай-тек – це продукти з високою інтенсивністю НДДКР, такі як аерокосмічна промисловість, комп'ютери,

фармацевтика, наукові прилади та електричне обладнання. Проблема полягає у визначенні оптимальної питомої ваги високих технологій в економіці країни, що сприятиме її успішному розвитку [1]. З метою дослідження цього питання у світовій статистиці використовуються наступні два показники – експорт високотехнологічної продукції (High-technology exports (US\$)) та питома вага експорту високотехнологічної продукції у загальному експорті виробничих товарів в країні (High-technology exports (% of manufactured exports)).

Аналіз цих показників за даними Світового банку [2] дає змогу визначити головні тенденції.

По-перше, загалом за 2007-2020 роки відбулося абсолютне зростання обсягів експорту високотехнологічної продукції як загалом, так і з більшості країн: у Китаї він виріс більш ніж у 2 рази, Німеччині – на 6%, у Південній Кореї та Сінгапурі – більш ніж на 60 %, у В'єтнамі – більш ніж у 30 разів, Румунії – у 7 разів, Польщі – у 5 разів. Але також спостерігається його зниження у таких країнах як: США – у 1,7 рази, Японії – у 1,25 рази, у Великій Британії – на 8,5%, Україні – у 2 рази.

По-друге, за 14 річний період спостерігається погіршення позицій розвинених країн західного світу і Японії, та посилення позицій країн південно-східної Азії – Китаю, Гонконгу, Сінгапуру, В'єтнаму, Таїланду, Малайзії, Філіппін.

По-третє, спостерігається посилення концентрації експорту хай-тек. Якщо у 2007 році 50% ринку охоплювали 5 країн (Китай, Німеччина, Південна Корея, Сінгапур та США), то у 2020 році вже 4 або навіть 3 (якщо вважати Гонконг як частину КНР, хоча Всесвітній Банк і дає щодо нього окрему статистику) - Китай, Гонконг, Німеччина, Південна Корея. Якщо ж зробити поправку на Тайвань (з його приблизно 9% ринку), визнаючи його частиною Китаю, то навіть 2 – Китай та Німеччина.

Лідером за обсягами High-technology exports у 2007 році був Китай, у 2020 році також Китай. Обсяг лідера High-technology exports склав 757,7 дол. США. Частка ринку лідера High-technology exports склала 27,5% у 2020 році. Коливалася частка ринку лідера від мінімуму 19,2% у 2007 році до максимуму 29,6% у 2015 році.

До ТОП 5 високотехнологічних країн входять: Китай, Гонконг, Німеччина, Корея, Сінгапур у 2020 році (рис.1). Їх частка ринку склала 58,2%. Серед лідерів – 4 представники східної Азії та лише одна країна з числа розвинених – Німеччина.

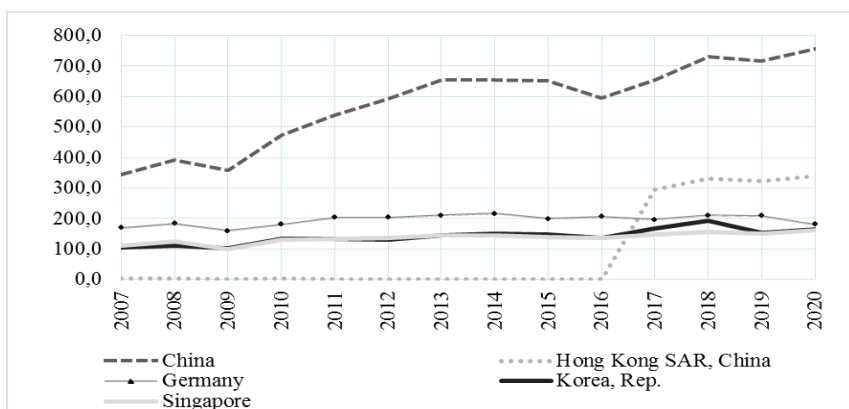

Рис.1. Динаміка обсягів експорту хай-тек у ТОП 5 країн-лідерів у 2007-2020 рр., млрд дол. США. *

*Розраховано за даними Світового Банку [2]

У ТОП 10 країн також входять: Японія, В'єтнам, Малайзія, Франція і США. Загалом країни ТОП 10 охоплюють понад 80% всього світового ринку високотехнологічної продукції. Аутсайдерами були у 2020 році Австрія, росія, Румунія, Литва, Україна. Їх частка ринку склала 1,4%.

Що стосується України, то у світовому масштабі експорту хай тек її питома вага складає менш 0,1%. Зростання

її відносно 2007 року, що відбувалося до 2015 року мало гальмуючий характер і як закономірно з 2016 отримало негативний вектор. І на фоні сусідів має катастрофічні тенденції, оскільки Польща, Литва, Румунія нарощують, хоча і гальмуючими темпами, власне експортне високотехнологічне виробництво. Це потребує від України загального перегляду власної стратегії розвитку в цілому, визначення пріоритетів, що базуються на відновленні і розвитку власного наукомісткого виробництва, розвитку науки і технологій згідно стандартів ЄС, забезпечення відповідного рівня державної підтримки цього сектору економіки у найближчому майбутньому.

В першу чергу потрібно, відповідно до поточної європейської політики щодо підвищення інтенсивності фінансування науково-дослідних робіт, підвищити середній рівень витрат на НДДКР у країні до цільового рівня 3% ВВП, що створить передумови для відродження її науково-технічного й індустріального потенціалу, і, відповідно, підвищення конкурентоспроможності держави та її економічної безпеки. Українська експортна політика, науково-дослідна та інноваційна політика повинні бути співвіднесені, щоб досягти максимального ефекту.

Література

1. Данилишин Б. Як перейти від сировинного експорту до технологічного. 27.08.2019 <https://ua.112.ua/mnenie/yak-pereity-vid-syrovynnoho-eksportu-do-tekhnologichnoho-504924.html>.
2. World Development Indicators | DataBank [WWW Document]. URL <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators#>.

УДК 332.132

*Фурманчук Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Юхимець Артур Григорович,
студент*

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

В економіці України сільське господарство займає надзвичайно важливе місце та має ряд особливостей, найважливішою з яких є те, що виробництво сільськогосподарської продукції органічно пов'язане з використанням землі і природного середовища. Функціонування сільськогосподарських підприємств у конкурентному та природному середовищі обумовлює існування специфічних загроз, подолання яких викликає потребу у створенні механізму економічної безпеки.

Проблемам забезпечення економічної безпеки агропромислового комплексу присвячені дослідження таких відомих науковців, як: З.С. Варналія [1], Л.Б. Винничека, Г.В. Козаченко [2], С. Й Кравчука [3] та ін.

У наукових працях досить детально розглянуті фундаментальні підходи до розкриття окремих аспектів забезпечення економічної безпеки підприємств, але недостатньо опрацьовані механізми підвищення економічної безпеки підприємств саме аграрного сектора економіки, які враховують галузеві особливості. Тому виникає необхідність у теоретичному і практичному обґрунтуванні даної проблеми для розуміння сутності економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, а також у розробці напрямів її підвищення.

Аналіз різних підходів до проблеми економічної безпеки підприємств показав, що економічна безпека господарюючих суб'єктів складається з декількох функціональних складових, які для кожного конкретного підприємства можуть мати різні пріоритети.

На нашу думку, до основних складових економічної безпеки сільського господарства слід віднести такі:

- природно-кліматична складова (кількість сільськогосподарських угідь, водних ресурсів);

- екологічна (забруднення водойм, ерозія ґрунту);

- нормативно-правова (зміни у законодавстві, нормативно-правові акти щодо регулювання діяльності підприємств сільського господарства);

- техніко-технологічна (рівень забезпечення підприємств технікою, технологія виробництва сільськогосподарської продукції);

- кадрова (якісна та кількісна забезпеченість галузі трудовими ресурсами);

- фінансова (рентабельність галузі, фінансова стійкість підприємств, умови кредитування).

Ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження, вважаємо за необхідне запропонувати напрями підвищення рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств:

- 1) створення великого сучасного виробництва, здатного застосовувати передові технології і використовувати високопродуктивну техніку;

- 2) розвиток сільської інфраструктури: збутових і постачальницьких кооперативів; інформаційно-консультаційних служб; муніципальних гарантійних фондів;

- 3) державна підтримка сільськогосподарського виробництва;

- 4) модернізація агропромислового комплексу і оптимізація сучасної інфраструктури, за допомогою

будівництва і ремонту доріг, житла, відкриття і модернізація освітніх установ, установ спорту і культури, що забезпечить залучення молоді в село за допомогою створення для неї гідного способу життя;

5) впровадження інновацій, навчанням висококваліфікованих кадрів, розвиток науки і наукового забезпечення.

б) впровадження систем контролю якості продуктів харчування і питної води, вдосконалення контрольно-наглядових функцій і нормативно-правової бази, посилення відповідальності за недотримання стандартів і їх підвищення;

Також з метою підвищення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств слід розробити схеми зниження рівня загроз економічній безпеці, що включають заходи по відновленню виробничого потенціалу, фінансового оздоровлення підприємств, запобіганню процесів деградації сільських територій.

Література

1. Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення : колективна монографія. / За заг. ред. д.е.н., доц. Вівчар О. І. Тернопіль: Економічна думка, 2019. 395 с.

2. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Герасименко Л. В. Оцінювання економічної безпеки держави з використанням конструктивного підходу. Бізнес Інформ. 2020. №9. С. 44–55.

3. Кравчук С. Й. Економічна злочинність в Україні. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/116-ekonomchna-zlochinnst-vukran-kravchuk-sy.html> (дата звернення: 28.05.2021).

УДК 336.77

*Левченко Сергій Анатолійович,
аспірант кафедри підприємництва, торгівлі та біржової
діяльності
Національний університет «Запорізька політехніка»
(Україна)*

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ

Сучасні реалії, в яких нам випало жити мотивують до відповідального споживання природних ресурсів та спонукають до збереження довкілля. Тож, процес декарбонізації економіки, як новий виклик збереження довкілля та людини від «брудних технологій», є одним з основних питань порядку денного, як країн ЄС, так і України [1, с.48].

Доєднавшись до «Європейського зеленого курсу» (ЄЗК, The European Green Deal) – амбітної стратегії Євросоюзу щодо перетворення європейського континенту на кліматично нейтральний до 2050 р., Україна обрала шлях енергетичного переходу для досягнення декарбонізації економіки/енергетики та інтеграції українських енергосистем до європейських [2, с.111]. У 2021 р. виробництво електроенергії становило 156,576 млрд. кВт-год., на 5,2% більше, порівняно з 2020 р. У розрізі електроенергетичних підприємств частка АЕС склала 55,1%, ТЕС і ТЕЦ – 29,3%, ГЕС та ГАЕС – 6,7%, ВДЕ (СЕС, ВЕС та біомаса) - 8,9% [3, с.58] або ж а 9 507,9 МВт, з них наземні СЕС 6 386 МВт та домашні СЕС 1 057 МВт, ВЕС – 1 672,9 МВт, біомаса – 151,8 МВт, біогаз – 120,2 МВт, малі ГЕС – 120 МВт. Упродовж 2021 р. виробництво «зеленої» електроенергії збільшилось на 15,2%, до 12 519,7 тис. МВт-год. [4].

Натомість на початку 2021 р. ситуація на «ринку на добу наперед» (РДН) стала несприятливою для генерації, створюючи умови для збагачення окремих гравців та штовхаючи на межу банкрутства державні генеруючі компанії, які є основними продавцями фактично виробленої електроенергії на цьому ринковому сегменті.

Ціни на електроенергію на РДН знижувались і часом знаходилися на рівні, нижчому від рівня собівартості електричної енергії (433,85 грн./МВт-год. у травні, 734,85 грн./МВт-год. у липні), що позбавило реальних виробників можливості прискорення процесу декарбонізації [3, с.56].

Не відбулось і поліпшення стану сектору ВДЕ, оскільки борги залишилися непогашеними та не забезпечені відповідними інструментами підтримки: Feed-inPremium (продаж виробниками ВДЕ електроенергії ринку з можливістю отримання надбавки у вигляді різниці між встановленим «зеленим» тарифом або аукціонною ціною та ринковою ціною) або контракти на різницю (замість «зеленого» тарифу), удосконалення аукціонної моделі підтримки, за якої пріоритет мав бути наданий розвитку вітро-, біо- та гідроенергетики Corporate PPA, а також гарантії походження, Net Billing, особливо для сонячної енергетики, оскільки показники щодо розбудови СЕС майже втричі перевищують відповідні дані щодо вітро- та біоенергетики [3, с.59].

Найближчим часом ЄС у рамках Зеленої угоди ЄС планує запровадити механізм прикордонного вуглецевого регулювання (Carbon border adjustment mechanism), який застосовуватиметься до імпорту певних енерго- та вуглецеємних товарів, що надходять з-за меж ЄС [5]. Для України такий механізм може стати перешкодою на шляху декарбонізації економіки/енергетики, оскільки Україна наразі залишається однією з найбільш вуглецеємних економік з-поміж країн ЄС.

Отже, долучення до європейського зеленого курсу, з одного боку, дає можливість посилити та диверсифікувати процес декарбонізації енергетики, стимулює Україну до розвитку взаємовигідних контактів з ЄС, здатних розкрити потенціал української економіки. Але з іншого, – передбачає зобов'язання з імплементації європейських кліматичних стандартів та проходження відповідної сертифікації виробництва [1, с.50]. Тож, наразі необхідно:

між Україною і ЄС ухвалити рішення, щодо запровадження в Україні енергетичного законодавства ЄС не в адаптованому, а в автентичному вигляді з зобов'язаннями і правами, ідентичними з країнами-членами ЄС [5, с.26];

забезпечити необхідний вплив та врахування пропозицій під час розробки СВМ (Carbon Border Adjustment Mechanism – механізм регулювання вуглецевих кордонів);

розглядати становлення України як повноправного (на рівні члена ЄС) учасника енергетичного ринку ЄС як один з пріоритетів у рамках зовнішньої політики Уряду України (Офіс віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції (координація), МЗС, Міненерго, Мінекономіки). Для досягнення цього пріоритету використовувати можливості участі в міжнародних організаціях та ініціативах: ОЧЕС (Організації чорноморського економічного співробітництва), ГУАМ (Організація за демократію та економічний розвиток), Ініціативи трьох морів (3SI) та Східного партнерства тощо [5, с. 53];

змінити систему оподаткування, з метою приведення системи податків в екологічній сфері до стандартів ЄС [5 с. 55].

За умови ж, якщо ОЕС України не буде синхронізована з ENTSO-E та залишиться без об'єднання ринків електроенергії України та ЄС, тож СВМ де-факто стане загороджувальним механізмом доступу електроенергії з України на ринок ЄС

і комерційний експорт буде припинено.

Таким чином, з метою уникнення негативних наслідків запровадження СВМ та пом'якшення тиску процесу декарбонізації на підприємства енергетики запропоновано вжиття заходів наднаціонального та національного рівня, які забезпечать прискорення процесу декарбонізації галузі енергетики, а отже, і процес переходу до кліматичної нейтральності.

Література

1. Tkachenko A.M., Levchenko S.A. Ambivalence to the process of decarbonization of enterprises energy. Economic Herald of State Higher Educational Institution «Ukrainian State University of Chemical Technology». 2022.№1(15), pp. 48-58. DOI: 10.32434/2415-3974-2022-15-1-48-57

2. Якименко Ю. та ін. Україна: 30 років на європейському шляху. Razumkov centre. К.: Заповіт, 2021, - 392 с. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/2021-nezalezhnist-30.pdf>

3. Якименко Ю. Україна 2021-2022: помірні досягнення, масштабні загрози. Razumkov centre. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2022-PIDSUMKI-PROGNOZI-UKR.pdf>

4. Офіційний сайт Міністерства енергетики, інформація про виробничу діяльність електроенергетичних підприємств ПЕК за 12 місяців 2021 р. (оперативні дані), http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/printable_article?art_id=245619746.

5. The European Green Deal. – Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions European Commission, 22 December 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-dealcommunication_en.pdf.

6. Пашков М., Сіденко В., Маркевич К., Стецюк П. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Київ. Razumkov centre. 2020. – 100 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf

УДК 347.83:32:004

Перегінець Юлія Ярославівна,

студентка 4 курсу

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка» (Україна)*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

На сьогодні, використання віртуального середовища досягло свого найвищого піку та є невід'ємною частиною життя суспільства. Пересічний громадянин чи юридична особа використовують його для різних потреб – особистих чи для ведення бізнесу. Однак кіберпростір не тільки надає нам ресурси, можливості, але і містить загрози [1]. Посилена цифровізація та зв'язок збільшують ризики кібербезпеки, тим самим роблячи суспільство загалом більш вразливим до кіберзагроз [2], посилюючи небезпеку, з якою стикаються люди, включаючи вразливих осіб, таких як діти, тому наразі досить актуальним є питання забезпечення кібербезпеки, зокрема, у правовій сфері.

Кібербезпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України в кіберпросторі.

Забезпечення кібербезпеки в Україні ґрунтується на принципах:

– верховенства права, законності, поваги до прав людини і основоположних свобод та їх захисту в порядку, визначеному законом;

– забезпечення національних інтересів України;

– відкритості, доступності, стабільності та захищеності кіберпростору;

– державно-приватної взаємодії, широкої співпраці з громадянським суспільством у сфері кібербезпеки та кіберзахисту;

– пропорційності та адекватності заходів кіберзахисту реальним та потенційним ризикам.

Національна система кібербезпеки України являє собою сукупність суб'єктів забезпечення кібернетичної безпеки, властивих конкретній нації чи державі, які взаємодіють із метою створення сприятливих умов для реалізації інтересів індивіда, суспільства і країни загалом. Основними суб'єктами національної системи кібербезпеки є Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національна поліція України, Служба безпеки України, Міністерство оборони України та Генеральний штаб Збройних Сил України, розвідувальні органи, Національний банк України. Їх діяльність спрямована на забезпечення кібербезпеки та взаємопов'язаних заходів політичного, науково-технічного, інформаційного характеру, організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного і технічного захисту національних інформаційних ресурсів, кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Правову основу забезпечення кібербезпеки України становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про основні засади

забезпечення кібербезпеки України» та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти України [3].

Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки.

Важливим нормативно-правовим актом щодо забезпечення кіберзахисту є Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 р. № 447/2021. Вона ґрунтується на положеннях Конституції України, законів України «Про національну безпеку України» та «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Конвенції про кіберзлочинність, Стратегії національної безпеки України, інших нормативно-правових актів. Вона визначає пріоритети національних інтересів у сфері кібербезпеки, наявні та потенційно можливі кіберзагрози, цілі та завдання забезпечення кібербезпеки України з метою створення умов для безпечного функціонування кіберпростору [4].

Варто зазначити, що прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 518 від 19 червня 2019 року «Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури» стало важливим кроком на шляху створення сучасної системи кіберзахисту України. Даний нормативно-правовий акт визначає загальні вимоги із кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури, встановлює обов'язкові заходи забезпечення захисту від кібератак, містить перелік заходів щодо запобігання порушенню

конфіденційності, цілісності та доступності інформаційних ресурсів, сталого функціонування [5].

Розвиток законодавства у сфері кібербезпеки в Україні безпосередньо пов'язаний з євроінтеграційними прагненнями України та розвитком правового регулювання електронної комерції в межах СОТ. 27 червня 2014 року Україна уклала Угоду про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Відповідно до умов Угоди, Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати і на постійній основі впроваджувати чинне законодавство ЄС у свою національну правову систему.

Сьогодні законодавче регулювання кіберзахисту в Україні знаходиться на початку свого формування, проте найскладніший етап – визначення стратегії та напрямів державної політики забезпечення кіберзахисту пройдено. Україна має бути здатною забезпечити свій соціально-економічний розвиток у цифровому світі, що вимагає набуття спроможності ефективно стримувати деструктивні дії в кіберпросторі [6, 7]. На сьогодні, в умовах повномасштабної військової агресії з боку РФ, яка супроводжується не лише військовими діями на полі бою, але і масовими кібератаками на інформаційному фронті, які завдають суттєвої шкоди різним ресурсам, питання забезпечення ефективного кіберзахисту є надзвичайно важливим та вимагає досить багато уваги з боку відповідних державних органів.

Література

1. Svitlana Onyshchenko, Alina Yanko, Alina Hlushko and Svitlana Sivitska. Conceptual Principles of Providing the Information Security of the National Economy of Ukraine in the Conditions of Digitalization. *International Journal of Management*. 11(12), 2020. Pp. 1709-1726. URL: <http://iaeme.com/Home/issue/IJM?Volume=11&Issue=12>

2. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Концептуальні засади інформаційної безпеки національної економіки в умовах діджиталізації. *Соціальна економіка*. Х.: ХНУ, 2020. Вип. 59. С. 14-24.

3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України № 2163-VIII від 05.10.2017 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 45.

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 р. «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 6 серпня 2021 р. No 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n7>.

5. Про затвердження Загальних вимог до кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури. Постанови Кабінету Міністрів України № 518 від 19 червня 2019 року. Офіційний вісник України від 02.07.2019. 2019. № 50. С. 53. Стаття 1697, код акту 94896/2019.

6. Онищенко С.В., Глушко А.Д., Маслій О.А. Кіберстійкість як основа національної безпеки України. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 551-556 (635 p.). URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-22-24-iyunya-2022-goda-vankuver-kanada-arhiv/>

7. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Аналітичний вимір кібербезпеки України в умовах зростання викликів та загроз. *Економіка і регіон*. 2022. № 1 (84). С. 13-20.

Наукове видання

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА:
ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО**
Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції

Комп'ютерна верстка

А.Д. Глушко

Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.
Електронне видання.
